

Vodič kroz biološku i
kulturnu raznovrsnost
NACIONALNOG PARKA
ĐERDAP

ENDEMİT

BESPLATAN
PRIMERAK

Vodič

kroz biološku i kulturnu
raznovrsnost NP „Đerdap”

ENDEMiT

Beograd, 2012.

Izdavač
Ekološko društvo **ENDEMiT**
www.endemit.org.rs

Za izdavača
Nada Čosić

Urednici i autori
Bojan Stanisavljević, Nada Čosić, Ivana Jelić

Recenzenti
Bojan Gavrilović
Ivan Jarić
Jelka Crnobrnja Isailović
Miloš Ćirić
Stefan Skorić
Verica Stojanović

Fotografije
Bojana Petrić, Verica Stojanović, Vladan Đorđević, Ivana Jelić, Jelka Crnobrnja Isailović, Miloš Jarić, Nada Čosić, Predrag Lazarević

Spisak ostalih autora i izvora fotografija nalazi se na adresi:
www.endemit.org.rs/publikacije/pdf/vodic-ilustracije.pdf

Dizajn
Miloš Jarić

Lektura
Slobodanka Petrić

Štampa
Sapient Graphics, Nehruova 2a, Novi Beograd

Tiraž
500

ISBN 978-86-88465-02-1

Publikacija „Vodič kroz biološku i kulturnu raznovrsnost NP Đerdap“ finansirana je kroz Matra/KNIP program Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu.

Kingdom of the Netherlands

SADRŽAJ

- 7 • Predgovor
- 9 • NP „Đerdap“ – položaj, zaštita i karakteristike područja
- 13 • Kulturno-istorijsko nasleđe NP „Đerdap“
- 20 • Običaji i verovanja lokalnog stanovništva
- 23 • Savremeno stanovništvo
- 23 • Stanje privrede i perspektive razvoja šireg područja NP „Đerdap“
- 25 • Potencijal za razvoj ekoturizma u NP „Đerdap“
- 26 • Turističke manifestacije na području Đerdapa

BIOLOŠKA RAZNOVRSNOST NP „ĐERDAP“

- 30 • Biodiverzitet – biološka raznovrsnost NP „Đerdap“
- 31 • Kako se služiti Vodičem?
 - 35 • GLJIVE
 - 43 • VASKULARNA FLORA
 - 71 • INSEKTI
 - 81 • RIBE
 - 91 • VODOZEMCI
 - 105 • GMIZAVCI
 - 117 • PTICE
 - 143 • SISARI
- 169 • Registar vrsta

DODACI

- 172 • Rečnik stručnih pojmova
- 176 • Literatura
- 178 • O Ekološkom društvu „Endemit“

национални парк **Ђердап**

I категорија

Под заштитом је државе

NATIONAL PARK
ĐERDAP

Poštovani čitaoci!

Pred vama je vodič kroz prirodnu i kulturnu baštinu najvećeg Nacionalnog parka u Srbiji. Njegovo izdavanje deo je aktivnosti kojima Ekološko društvo „Endemit“ obeležava 12 godina svog postojanja i dugogodišnjeg terenskog rada na području NP „Đerdap“.

Vodič je popularno napisan i bogato ilustrovan. Sastoji se iz dva dela: uvodnog, u kome je predstavljeno područje NP „Đerdap“, njegove karakteristike, prirodne i kulturne vrednosti, i drugog dela, u kome je po izboru urednika dat pregled preko 100 vrsta gljiva, biljaka i životinja. Prikazani broj vrsta, u ovom Vodiču, predstavlja samo mali deo ili uzorak ukupnog prirodnog bogatstva NP „Đerdap“. Osnovni kriterijumi za izbor vrsta bili su njihova ugroženost, stepen zaštite, specifičnost, ali i verovatnoća da budu viđene u svojim prirodnim staništima od strane posetilaca Parka. Završni deo Vodiča čine sledeća poglavlja: literatura, registar naziva vrsta (latinski, srpski, engleski) i rečnik stručnih izraza.

Ovom prilikom zahvaljujemo se svima onima koji su učestvovali u izradi i izdavanju ovog Vodiča, a posebno Ambasadi Kraljevine Holandije, koja je obezbedila finansijsku podršku za izradu i štampu ove publikacije, u okviru projekta „Vodič kroz biološku raznovrsnost NP Đerdap“.

Posebno se zahvaljujemo kolegama iz NP „Đerdap“ na dugogodišnjoj uspešnoj saradnji.

Vodič predstavlja izvod iz naučnopopularne publikacije *Monografija NACIONALNI PARK „ĐERDAP“ - Vrednosti, lepota prirode i zaštita*, koju Ekološko društvo „Endemit“ priprema i koja bi trebalo da bude publikovana u skorijoj budućnosti. U pripremi Vodiča korišćeni su pojedini delovi tekstova koji su sastavni deo ove Monografije, te se ovom prilikom zahvaljujemo autorima.

Ovaj Vodič ima za cilj da vas upozna sa prirodnim i kulturnim vrednostima Parka, da vam ukaže na njihov značaj i pomogne da svi zajedno shvatimo zašto je važno da ovo područje sačuvamo za neke buduće generacije.

NP „Đerdap“ – položaj, zaštita i karakteristike područja

Nacionalni park „Đerdap“ nalazi se u severoistočnom delu Srbije, tačnije u njenom karpatskom delu, na granici između Srbije i Rumunije. Prostire se na dužini od 100 km, duž desne obale Dunava, od Golupca do Karataša, kao uski brdsko-planinski pojas širine 2-8 km, uzdižući se nad Dunavom 50-800 m nadmorske visine. Ovo područje stavljeno je pod zaštitu 1974. godine, na osnovu Zakona o Nacionalnom parku Đerdap, kao najveći nacionalni park u Srbiji.

Park se prostire na teritoriji tri opštine: Kladovo, Majdanpek i Golubac, obuhvata površinu 63.608,45 ha, a njime upravlja Javno preduzeće „Nacionalni park Đerdap“.

U skladu sa Zakonom o zaštiti prirode na ovom području su uspostavljene tri zone zaštite (I, II i III stepena) i režimi korišćenja resursa, a u zavisnosti od specifične namene i funkcije pojedinih delova Parka.

Dunav je glavni rečni tok, koji se pruža čitavom dužinom đerdapskog područja, tako da ostali vodotoci na području Parka pripadaju njegovom neposrednom slivu. Na potezu od Golupca do Sipa Dunav preseca karpatsku

planinsku barijeru i gradi duboku uzanu klisuru, strmih, pa mestimično i vertikalnih strana, koje se dižu iznad rečnog nivoa za 200-300 m, a ponegde i 500 m. Od 2.850 km svoga toka, 100 km Dunava nalazi se u Nacionalnom parku, a u đerdapskim Kazanima Dunav je najuži (140 m) i najdublji (90 m).

U ovom delu Dunav predstavlja kompozitnu rečnu dolinu pošto se na njenom toku javljaju četiri sužena dela – klisure, koje su razdvojene kotlinskim proširenjima, i to idući nizvodno: Golubačka (Gornja) klisura, Ljupkovska kotlina, klisura Gospodin vir, Donjomilanovačka kotlina, Veliki i Mali Kazan, Oršavska kotlina i Sipska klisura – koja nosi naziv Gvozdena vrata (Đerdap), po čemu je i čitava dolina Dunava u ovom delu dobila ime – Đerdapska klisura.

Najviše tačke NP „Đerdap“ su: Šomrda (806 m n.v.) i Liškovac (803 m n.v.) zapadno, a Veliki Greben sa Crnim vrhom (655 m n.v.) istočno od Porečke reke. Na Veliki Greben se nastavlja krečnjačka površ planine Miroč sa Velikim (768 m n.v.) i Malim Štrpcem (626 m n.v.).

U celini posmatrano, NP „Đerdap“ predstavlja brdsko područje, sa veoma izraženom plastikom terena i znatnom promenljivošću osnovnih morfoloških elemenata: visina,

pravac pružanja, nagib i ekspozicija. Osim strmih delova klisure u dolini Dunava i pojedinih njegovih pritoka, reljef se uglavnom odlikuje blaže zaobljenim formama. Vertikalna diferenciranost reljefa nije izuzetno velika s obzirom na to da visinske razlike dosežu maksimalno oko 700 m, pri čemu je opšta karakteristika brže ili sporije uzdizanje terena od severa prema jugu. Dolinama pritoka Dunava izvršena je poprečna disekcija područja, tako da se, idući duž Đerdapske klisure, zapaža neprekidno smenjivanje dolina, reka i potoka i razvoda koja ih razdvajaju.

Geološka podloga je u području Đerdapa veoma raznovrsna. U klisurama i kanjonima dominiraju krečnjačke stene, koje izgrađuju visoke gromadne masive koji se uzdižu nad Dunavom: Jelenske stene, Sokolovac, Čoka Njalta, Veliki

Štrbac, Mali Štrbac i dr. Silikatne stene nalaze se pretežno u dolinskim delovima klisure i oštro su razdvojene od krečnjačkih formacija.

Po svojim stratigrafskim, petrološkim, paleontološkim i geotektonskim odlikama ovo područje, posebno Đerdapska klisura, predstavlja izuzetnu riznicu dokumenata o istoriji razvitka zemljine kore, složenosti geoloških procesa i promenama paleoekoloških uslova. Reka Dunav usekla

je duboku klisuru poprečno na pravac pružanja Južnih Karpat, tako da se geološka građa najbolje može sagledati u samoj Đerdapskoj klisuri, koja se odlikuje izvanrednom raznovrsnošću u pogledu litološkog sastava stenskih masa, genetske pripadnosti i geološke starosti. Teren je izgrađen, počev od proterozojskih škriljaca, preko paleozojskih i mezozojskih stenskih kompleksa, pa do različitih facijalnih i genetskih tipova kvartarnih naslaga.

Uzimajući u obzir geografski položaj Nacionalnog parka „Đerdap“, na njegovoj teritoriji se očekuje tipična kontinentalna klima. Međutim, na ovom prostoru je došlo do formiranja specifičnog đerdapskog mikroklimata, koji nastaje pod uticajem: 1) vodene mase i površine Dunava, 2) specifične strukture klisure (njene dubine, širine, ekspozicije i nagiba strana) i 3) veoma raznovrsnog biljnog pokrivača. Obrazovanjem velikog veštačkog jezera na Dunavu stvoreni su ne samo novi mikroklimatski uslovi u Đerdapu već i u njegovom širem području. Naime, zime u Đerdapskoj klisuri manje su oštре nego u Pomoravlju i južnom Banatu na zapadu, a pogotovo u Negotinskoj krajini na istoku Srbije. Leta su, međutim, zbog velike vodene mase Dunava, šumovitih padina i konfiguracije klisure znatno svežija. Dakle, relativno blage zime i ne tako žarka leta osnovna su karakteristika specifične „đerdapske klime“ .

Kulturno-istorijsko nasleđe NP „Đerdap“

Prva naseljavanja (nastanjivanja) područja Đerdapa dešavala su se u vreme kada oblici kulture starijeg kamenog doba delimično nestaju i počinju da se transformišu u forme kulture Lepenskog vira (od 6700. do 5500. godine p.n.e.). U tom periodu se broj ljudskih zajednica na ovom prostoru postepeno povećavao. Osim na Lepenskom viru, niču naselja van pećina, pod vedrim nebom i na niskim dunavskim terasama i ostrvima. Prvo su građena manja naselja u blizini vode i drugih prirodnih resursa. Kasnije su nastajala veća naselja građena po utvrđenom obrascu, redu i rasporedu, što je bilo praćeno pripitomljavanjem životinja, kultivacijom određenih vrsta biljaka, izradom alatki i oružja, kako iz ritualnih tako i iz ekonomskih razloga.

Kultura Lepenskog vira

Nekada je đerdapski prostor bio središte jedne od najblistavijih i najsloženijih kultura, koja se odlikovala planski građenim naseobinama ribolovaca, lovaca i sakupljača hrane. Ova kultura je nazvana kulturom Lepenskog vira.

Arheološko nalazište Lepenski vir

Na ovom prostoru pronađene su mnogobrojne alatke od kamena, kostiju i rogova, pločice sa urezanim znacima sličnim pismu i brojevima u koordinatnom sistemu itd.

Skulptura, Lepenski vir

Prvobitno su arheolozi pronašli drevno naselje s grobovima i monumentalnim skulpturama od džinovskih kamenih oblutaka iz vremena starijeg od 5300. godine stare ere. Nešto kasnije su, kako uzvodno tako i nizvodno, otkrivena i druga naselja iz istog razdoblja u kojima su postojala kultna mesta sa mnogobrojnim sakralnim predmetima, kao što su skulpture od džinovskih kamenih oblutaka u vidu ribolike ljudske glave, ribe, jelena i dr. Naseljena mesta na području Nacionalnog parka „Đerdap“, osim Lepenskog vira, nastajala su u praistoriji na ušću Kožice, južno od Dobre, kod Gospođinog vira, na Pesači

i Padini, Stubici, Malim i Velikim Livadicama, u Klisuri, Lepenskoj potkapini, na Katarininim livadama, Vlascu, pokraj Porečke reke, kod Golubinja, na Peckoj bari, Alibegu, Hajdučkoj vodenici, Baraćeu, Razvrtu i Ikoani.

Kultura Lepenskog vira u svojoj završnoj fazi proširila se i van teritorije Đerdapa, posebno niz Dunav, ka istoku, o čemu svedoče nalazi sa Banskog ostrva, Kladovske skele, Korbovskog ostrva, Velikog ostrva i Kule.

Predrimski period

Zabeleženo je da su u periodu od 3500. do 2000. godine p.n.e. Đerdapom sa istoka prostrujale nomadske i stepske kulture bakarnog i bronzanog doba. Kasnije su na ovaj prostor stigli trački mnogobošci Tribali sa razvijenim kultom životinja, kao i Skordisci sa Dačanima, kratkoročno se nastanivši na mestima gde se nekada stanovalo u kulturi Lepenskog vira. Oko 1000. godine p.n.e. ili nešto kasnije, nakon završetka masovnog lančanog raseljavanja

stanovništva, počinju da se pojavljuju i nova naselja u Đerdapu. Ova naselja činili su poluukopani stambeni objekti građeni u Boljetinu, Hajdučkoj vodenici i drugim đerdapskim naseljima.

Rimska zaostavština na Đerdapu iz perioda I-V veka

Prodor Rimljana na Balkansko poluostrvo počeo je krajem trećeg veka p.n.e., ali se na Dunavu nastanjuju nešto kasnije (73. godine p.n.e.). Mnogobrojni rimski osvajači su ostavili neizbrisiv trag na Đerdapu krčenjem i građenjem

puteva i plovidbenih kanala kroz klisuru, kao i postavljanjem tabli u čast završetka tako izgrađenih grandioznih dela. U takva dela ubraja se i veliki most kod sela Kostol (*Trajanov most*), koji je čak 1.000 godina važio za najduži ikad napravljen u svetu. O gradnji Trajanovog vojnog puta, koji je išao ivicama planina na desnoj obali Dunava mestimično uklesan u stene, svedoči *Trajanova tabla*. Urezana je na isklesanoj steni iznad đerdapske klisure i posvećena je rimskom caru Trajanu u vreme njegovih vojnih pohoda protiv Dačana severno od Dunava, 100—103. godine.

Rimljani su ovom delu svoje imperije pridavali poseban značaj. U okviru *Limesa*, utvrđene granice Rimskog carstva, izgradili su nizove velikih i malih tvrđava, vojnotehničkih instalacija i vojnih položaja, legijskih i pomoćnih utvrda. Ovi objekti su služili za smeštaj pešadije, konjice, flote, specijalnih i pomoćnih trupa. Značajni lokaliteti iz rimskog

Trajanova tabla

perioda na području Đerdapa su: zidovi kod Brnjice (na Pojtingerovojo karti, verovatno iz IV veka, zabeleženi kao Ad Novae), kastrum kod Čezave, kastrum i veliki grad Novae sa pristaništem kod Dobre, Ad Fofirflag na ušću Kožice, Ad Scrofulus na Bosmanu, kastel na Velikim Livadicama, kula u Lepenskom viru, rimska građevina na Ciganiji, utvrđenje na Velikom Gracu, manja osmatračnica kod Malog Golubinja, stržara na Peckoj bari, utvrđenje Dijana, kao i Zerna, Ducepratum i Zanes u blizini Tekije. Kao rimsко naselje

Rimsko utvrđenje Dijana

spominje se i Baraće. Dijana zaslužuje posebnu pažnju jer je to bilo najveće i najznačajnije utvrđenje, a danas je i jedno od najbolje očuvanih rimskih utvrđenja na prostoru od Golupca do Prahova.

Ranovizantijski period

Početkom V veka na područje Đerdapa naseljavaju se Vizantinci, koji su obnavljali stare i gradili nove utvrde. U ovom vremenskom periodu izgrađeno je utvrđenje kod Livadica, stražara na Gospodinom viru, utvrđenje na Pesači, osmatračnica na Malim Livadicama, pristanište na Peckoj bari, utvrđenje na Hajdučkoj vodenici, naselje Baraće.

Dolazak Slovena

Justinijan je dopustio Slovenima da se nasele uz obale Dunava, od Crnog mora pa sve do Morave. Na ovaj način nastaju i prva slovenska naselja na prostoru Đerdapa, koja datiraju iz 602. godine.

Srednji vek i srednjovekovna utvrđenja

Jedna od najbolje očuvanih srednjovekovnih tvrđava na teritoriji Srbije i poznato utvrđenje na ulazu u Đerdapsku

klisuru jeste utvrđenje Golubački grad. Ovo utvrđenje bilo je izuzetno važno s obzirom na to da je obezbeđivalo lako kontrolisanje svih kretanja na Dunavu i njegovim obalama. Interesantno je da su graditelji ove tvrđave nepoznati, jer o tome nema pisanih dokumenata. Pretpostavlja se da je gradnja utvrđenja započeta u XIII veku. Kao ugarsko vojno utvrđenje spominje se 1335. godine, ali su ga osvajali i Vizantinci, Mađari, Srbi, Turci i dr.

O samoj gradnji i daljoj istoriji Golubačke tvrđave postoje razne priče i verovanja. Po jednoj legendi u tvrđavi je bila zatočena vizantijska kraljica Jelena, koja je sa najviše kule hrnila golubove kako bi ublažila svoju samoću i tugu, pa je po tome Golubac dobio ime. Po drugoj legendi ime potiče od devojke Golubane, koja nije htela da pode za turskog pašu, pa je svezana i mučena do smrti na steni nasred Dunava, koja danas nosi ime Babakaj, od turskih reči koje znače „Babo, pokaj se!“. Naravno o imenu tvrđave i pomenute stene postoje i druge legende. Uz utvrđenja

iz srednjeg veka nicala su i razvijala se sledeća naselja: Čezava, Gospodin vir, Pesača, Manastir, Padina, Ravna, naselje kod Boljetina, naselje kod Donjeg Milanovca, na Hajdučkoj vodenici itd.

Naselja u periodu do XX veka

Kasniji period na ovom prostoru karakteriše opstanak Vizantije, ali i dolazak Bugara, Srba, Turaka itd. Đerdapska naselja su jedno vreme pripadala srpskoj despotovini, kasnije Beogradskom pašaluku, da bi na kraju celo područje

Đerdapa ušlo u sastav srpske države, kada je po Hatišerifu iz 1830. i 1833. godine granica Srbije obuhvatala reku Timok.

Seoska naselja su često nastajala na istim mestima na kojima su i ranije postojala. Ova naselja su se vremenom

Turska tvrđava Fetislam kod Kladova

menjala, nestajala, ponovo se izgrađivala i razvijala zajedno sa stanovništvom koje se bavilo zemljoradnjom, stočarstvom, lovom i ribolovom. Tako, na primer, još u XV veku, u Donjomilanovačkoj kotlini pre nastanka naselja Poreč nalazilo se naselje Banja, koje su spalili Turci. Današnji Donji Milanovac, nekadašnji Poreč, od 1690. godine bio je smešten na ostrvu, a od 1832. godine na obali - ušću reke Zlatice u Dunav. U blizini Tekije se javlja naseljeno mesto Kobilova ili Kovilovo. Austrougarski istoričari ne pominju Tekiju ni 1773. godine, već naselje pod imenom Kovilovo. Ime Teke, kao preteče Tekije, javlja se tek 1784. godine. Pored pomenutih naselja u ovom periodu postojala su i naselja Dobra, Brnjica, Boljetin, Oreškovica, Mosna, Golubinje, Sip, dok je Petrovo selo nastalo nešto kasnije.

XX vek

Većina naselja koja su postojala u periodu nakon srednjeg veka, održala su se i kao takva postoje i danas. Posebno je tokom prve i početkom druge polovine XX veka zabeležen značajan rast broja stanovništva u gotovo svim postojećim naseljima.

Običaji i verovanja lokalnog stanovništva

Duga istorija naseljavanja, smenjivanje, kontakt i mešanje više kultura uslovili su veoma složenu etničku i nacionalnu strukturu stanovništva, ali i bogatu običajnu tradiciju u celom životnom ciklusu ljudi. Tradicionalna nošnja, koja se, istina, sve manje koristi u svakodnevnom životu, razlikuje se u većim naseljima: „gradska“ u Golubinju, Donjem Milanovcu, Tekiji i Sipu, „crnogorska“ u Petrovom selu i vlaška „ungurjanska“ i „caranska“ u ostalim naseljima.

Lokalno stanovništvo na području Đerdapa još od ranih epoha karakteriše postojanje raznoraznih obreda i rituala, koji su prema verovanju stanovništva omogućavali lagodniji život ili obezbeđivali spokojniju smrt. Interesantno je da ovi rituali i obredi nisu nestali tokom vremena, već su se samo menjali i uspeli da opstanu i do današnjih dana.

Etno izložba u Dobri

Kako su se uglavnom bavili zemljoradnjom, pažnja stanovnika ovih naselja bila je naročito usmerena na natprirodne sile koje vladaju na njivama, a kojima su se obraćali uz određene rituale. Ovdašnji narod ima razvijen i bogat vlastiti narodni kalendar u kome je svaki dan propraćen određenim običajem i verovanjem. Običaje često prate tajanstvene i mistične radnje, koje ljudi ovog kraja čine u raznim prilikama i iz

raznih pobuda, verujući da će im pomoći i koristiti. Namena narodnih običaja je različita, sprovode se radi zaštite zdravlja ukućana, uvećanja imovine, reproduktivne plodnosti, dozivanja kiše, suzbijanja i razbijanja gradonosnih oblaka,

lečenja bolesnika, ali i radi osvete i želje da se nekome nanese šteta.

Vlasi, etnička grupa na području Đerdapa, i danas se striktno pridržavaju običaja. Običaji imaju dosta arhaičnih elemenata i vuku korene čak iz lovačko-sakupljačkog sistema privređivanja. Hronološki počinju Danom medveda (*Zoa ursulu*) ili Danom vukova (*Zoa lupilor*), kada se ne radi ništa. Sledi običaji pred Božić i za vreme Božića (*Kračun*), na dan Svetog Vasilija (*Sanvasij*) i na Bogojavljenje, kada se osveštava najčešće rečna vodica, koja tako postaje lek za ukućane. Postoji verovanje da se na Mladence (*Smc*), Vrbicu, Veliki četvrtak (*Žoj mare*), Todorovu nedelju (*Sntoaderi*), Uskrs (*Pašće*), Đurđevdan (*Sti Georgije*), Zeleni četvrtak (*Žoja verđe*) i pred Duhove ne radi ništa, da se ne bi pozelenelo.

Pojedini stanovnici đerdapskog regiona veruju u mitska bića i božansko-magijske sile, koje vladaju prirodom i upravljaju sudbinom, poput vampira (*Moroji* ili *Moruoni*), veštice (*Morijke*), vila, đavola, zmaja, milosnica, suđenica, vukodlaka.

Život uz veliku reku doprineo je verovanju u postojanje 100 vodenih duhova koji dave čoveka u dunavskoj vodi. I danas strah od vodenih duhova navodi pojedine žitelje priobalnih sela da ne koriste čamce. Mnogi od njih ne ulaze u vodu niti se kupaju u njoj.

Na ovom prostoru pojavljuju se i druga mitska bića, poput *Talasona*, koji prema verovanju stanovništva nastaje od osobe čija je senka uzidana u neku građevinu.

Bajanje se smatra najstarijim metodom lečenja lokalnog stanovništva, pri čemu se koriste predmeti iz okoline za pomoć bolesniku. Vraćanje je doprinisalo lečenju, ali se

Vila na reci

njime saznavala i sudbina. Vradžbine su korišćene za proterivanja zla, veštica, karakondžula na bunjištima, dubrištima, grobljima, vodenicama.

Veruje se da ponašanje životinja najavljuje određene događaje. Tako lajanje pasa nagoveštava smrt, a penjanje kokoški na ograde nagoveštava poplave. Kukurikanje

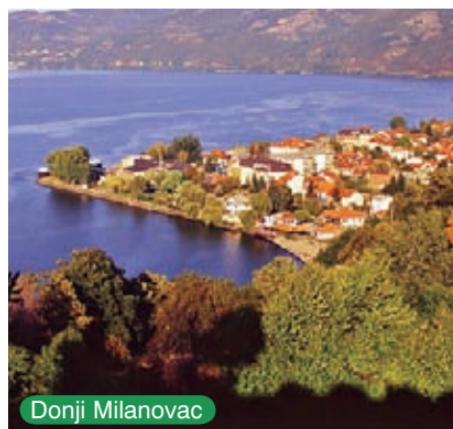
petlova na kućnom pragu, spuštanje pauka sa plafona ili sletanje bubamare na šaku najavljuje dolazak gostiju.

Ovako razvijen svet zamišljenih bića ukazuje ne samo na arhaičnost nekih od ovih elemenata i procesa asimilacije raznorodnog stanovništva već i na uticaj same sredine (blizina Dunava, velike šume, razni karstni oblici), koja je doprinela da se ovaj mitski svet i danas zadrži, što samo predstavlja dodatnu vrednost ovako pejzažno, biološki i kulturološki raznovrsnom području.

Savremeno stanovništvo

Nacionalni park „Đerdap“ prostire se na administrativnoj teritoriji tri opštine (Kladovo, Majdanpek i Golubac), na kojima je registrovano ukupno 9 naselja: jedno gradsko (Donji Milanovac) i osam seoskih (Tekija i Petrovo Selo u opštini Kladovo; Mosna, Boljetin, Topolnica (deo) i Golubinje (deo) u opštini Majdanpek; Brnjica i Dobra u opštini Golubac).

Prema neobjavljenim podacima sa popisa iz 2011. godine, područje Parka naseljava ukupno 7.409 stanovnika. Od tog broja čak 95% čine Srbi, oko 2% Vlasi, a manje od 0,85% ostali narodi i narodnosti. Donji Milanovac je bio i ostao najveće naselje na ovom području, sa 2.552 popisanih lica.

Donji Milanovac

Na teritoriji celokupnog đerdapskog regiona godinama se beleži smanjenje broja stanovnika, što je pre svega posledica nezaposlenosti, zatim niskog životnog standarda, kao i nezadovoljavajućeg kvaliteta života. U poslednjih nekoliko godina, na teritoriji Parka su rešeni problemi vodosnabdevanja, dok su problemi pokrivenosti područja telefonskim priključcima i mobilnom telefonijom, kao i problemi u snabdevanju električnom energijom u većoj meri rešeni.

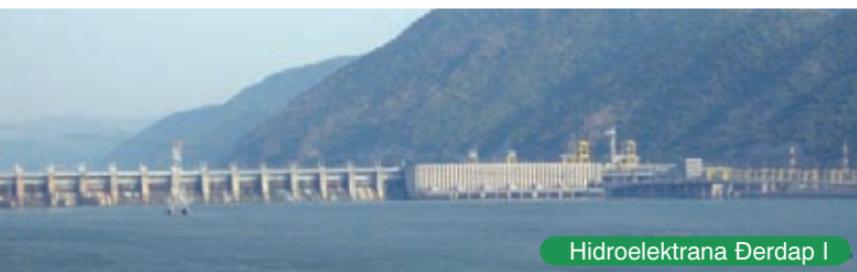
Stanje privrede i perspektive razvoja šireg područja NP „Đerdap“

Većina lokalnog stanovništva je tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka bila zaposlena u rudarsko-industrijskim postrojenjima Bora i Majdanpeka. Zaustavljanjem i smanjenjem proizvodnje u tim firmama, stanovništvo je ostalo bez izvora primanja ili su ta primanja

svedena na minimum. Poljoprivreda je oduvek bila samo dodatni izvor prihoda. Poljoprivredni proizvodi su služili samo za domaćinstvo, pa je čak i u „zlatno doba“ stanovništvo bilo usmereno na rad u fabrikama i rudniku. S obzirom na to da je veliki deo plodnog tla potopljen izgradnjom hidroenergetskih postrojenja „Đerdap I i II“, kao i da svega 26,7% ukupne površine Parka čini poljoprivredno zemljište, ova delatnost se ni danas ne vidi kao glavni izvor zarade. Nešto bolje mogućnosti nude stočarstvo i ruralni turizam.

I danas privreda na ovom području u značajnoj meri zavisi od razvoja dva najveća društvena preduzeća:

- Rudnika bakra Majdanpek (u sastavu RTB Bor)
- Hidroenergetskog sistema „Đerdap I i II“.

Hidroelektrana Đerdap I

Perspektive ekonomskog razvoja šireg područja Đerdapa obuhvataju aktivnosti koje bi obezbedile poboljšanje stanja društva, a podrazumevaju razvoj:

- poljoprivrede (pre svega održive) u onim delovima u kojima za to postoje uslovi,
- ekoturizma,
- komunalne infrastrukture i
- preduzetništva, malih i srednjih preduzeća.

Veliki značaj za stanovništvo na području Nacionalnog parka ima Strategija Evropske unije za razvoj Dunavskog regiona, koja predviđa da će Dunavski region postati jedan od najperspektivnijih u Evropi do 2020. godine, sa izuzetno dobrim izgledima za bolje visoko obrazovanje, zaposlenje i prosperitet stanovništva. Ovaj cilj će biti postignut izradom projekata koji podrazumevaju povezivanje Dunavskog regiona sa drugim evropskim i svetskim regijama, zaštitu životne sredine, kao i izgradnju i jačanje institucionalnih kapaciteta i saradnje među zemljama ovog regiona.

Potencijal za razvoj ekoturizma u NP „Đerdap“

Promovisanje i pospešivanje aktivnosti zasnovanih na principima održivog razvoja u oblasti očuvanja prirode predstavlja šansu za razvoj održivog turizma zaštićenih oblasti Srbije. Prihodi stečeni na ovaj način mogu se dalje koristiti za finansiranje i unapređenje očuvanja zaštićenog područja, čime bi se obezbedila kako kontinuirana edukacija posetilaca o značaju tog područja, tako i preduslovi za očuvanje njegove autentičnosti i prirodnih vrednosti. Ekoturizam bi na području Nacionalnog parka predstavljao najpovoljniju opciju za socio-ekonomski razvoj ovog područja, podržavajući u isto vreme zaštitu i očuvanje prirode uz prosperitet lokalnog stanovništva i budućih naraštaja.

Zbog dobrog materijalnog stanja u prošlosti, ljudi nisu imali potrebu da se bave turizmom, naročito ne ruralnim i ekoturizmom. Usled loše ekonomske situacije, u novije vreme uviđa se mogućnost da se zaradi kroz razvoj ruralnog turizma. Shodno tome, opštinske turističke organizacije su uradile kategorizaciju smeštaja, sami vlasnici promovišu svoju ponudu i unapređuju sadržaje proizvodnjom organskih proizvoda. U saradnji sa turističkim organizacijama Nacionalni park podstiče razvoj održivog turizma kao i njegovu promociju.

Poslednjih godina turistička ponuda unapređena je kroz programe za obilazak i upoznavanje Parka, štampanje promotivnog materijala i publikacija edukativnog karaktera, koji sadrže aktivnosti poput posmatranja ptica, posete vidikovcima, korišćenje namenskih pešačkih staza i planinarenje.

Ekoturizam je vrsta turističkog putovanja koje uvažava potrebe očuvanja životne sredine i vezuje se za posetu relativno očuvanim prirodnim dobrima u cilju uživanja i divljenja prirodnim, kao i kulturnim vrednostima, čime se promovišu aktivnosti zaštite. Ovaj vid turističkog kretanja karakteriše nizak stepen negativnog uticaja turističkih poseta na prirodu uz pozitivne socio-ekonomske efekte za lokalno stanovništvo.

Turističke manifestacije na području Đerdapa

Pored prirodnih i istorijskih zanimljivosti, na prostoru Đerdapa postoje i različite manifestacije koje se održavaju naročito u letnjem period, što predstavlja dobar razlog za turističke posete ovog područja. Turističke manifestacije na području Đerdapa predstavljaju jedan od brojnih vidova promovisanja održivog turizma, što doprinosi boljem upoznavanju i popularizaciji ovog izuzetno kulurološki bogatog prostora. Od mnogobrojnih manifestacija, koje se već tradicionalno iz godinu u godinu održavaju na Đerdapu, izdvojimo samo neke:

• **Etno festival istočne Srbije**

Održava se tokom jula u Kladovu. Karakteriše ga bogat kulturnoumetnički, gastronomski i sportski program;

• **Đerdapska regata Tekija - Kusjak**

Održava se tokom jula. To je sportsko-zabavna manifestacija čiji je cilj promocija Dunava i zdravog načina života;

• **Folklorni festival „Jorgovan fest“**

Održava se tokom maja, a ima za cilj očuvanje kulturne baštine istočne Srbije;

• **Festival zabavne muzike „TIN“**

Manifestacija za decu i mlade, koja se održava u Donjem Milanovcu tokom jula;

• **Dan Dunava**

Održava se 29. juna. Cilj manifestacije je podizanje svesti o značaju očuvanja reke, kao i apelovanje na racionalnu upotrebu vodenih resursa;

• **Ribolovačka takmičenja**

Nadaleko je poznata „Zlatna bućka Đerdapa“, koja se održava tokom avgusta. To je međunarodno takmičenje u izlovljavanju soma na bućku, a sastavni deo manifestacije je i takmičenje u kuvanju riblje čorbe;

• **Porečki kotlić**

Takmičenje u pripremanju riblje čorbe i ribljeg paprikaša na tradicionalan način, koje se održava tokom avgusta;

• **Kup Đerdapa u jedrenju**

Održava se u Donjem Milanovcu tokom avgusta.

Ovim aktivnostima mogu se pridodati i **krstarenje brodom po Dunavu i obilazak okolnih pećina**, kao što je tradicionalni

uranak i okupljanje u Rajkovoј pećini za 1. maj. Uranak je praćen dešavanjima sportskog i muzičkog karaktera. Sve pomenute manifestacije predstavljaju veliki potencijal i mogućnost da ovo područje u narednom periodu postane jedna od omiljenih turističkih destinacija.

Više informacija o manifestacijama, kao i prirodnim i kulturnim vrednostima ovog područja možete naći na sajtovima:

- Nacionalnog parka „Đerdap“ www.npdjerdap.org
- Turističke organizacije opštine Majdanpek www.toom.rs
- Turističke organizacije opštine Kladovo www.kladovo.org.rs
- Turističke organizacije opštine Golubac www.golubac.rs
- Ekološkog društva „Endemit“ www.endemit.org.rs

Pogled sa Malog Štrbca na Dunav

Biološka raznovrsnost

NP „Đerdap“

Biodiverzitet – biološka raznovrsnost NP „Đerdap“

Đerdap nije samo jedinstveni geološki, geomorfološki i hidrološki fenomen, već i jedan od najvećih, najznačajnijih i najsevernijih evropskih refugijuma arkto-tercijarne, pre svega šumske flore i vegetacije koje su tu našle sigurno utoчиšte za vreme ledenih doba, od pliocena do danas. Na osnovu dosadašnjih istraživanja živog sveta, može se sa sigurnošću tvrditi da se radi o jednom od najznačajnijih centara florističkog, faunističkog i vegetacijskog diverziteta ne samo u Srbiji, već i na čitavom Balkanskom poluostrvu.

Zahvaljujući kontinuiranom postojanju umerene, tzv. „đerdapske klime“, bez velikih klimatskih oscilacija i ekstrema, na području Đerdapa prisutno je danas preko 50 različitih tipova šumskih i žbunastih zajednica, od kojih čak 35 imaju reliktni karakter. Osnovna odlika ovih šumskih ekosistema je njihovo izuzetno florističko bogatstvo i polidominantnost.

Na različitim tipovima staništa ovog područja (stene, kamenjari, sipari, močvare, livade i pašnjaci), prisutno je preko 1.100 vrsta, podvrsta ili varijeteta vaskularnih biljaka. Posebnu botaničku vrednost ovog područja predstavljale su đerdapska lala (*Tulipa hungarica*) i banatski šafran (*Crocus banaticus*), za koje se, na osnovu dosadašnjih istraživanja, prepostavlja da su isčezle sa područja Parka, a samim tim i sa područja Srbije, usled izgradnje hidroakumulacionog jezera.

Uprkos činjenici da stepen istraženosti faune daleko zaostaje za dosadašnjim florističkim i vegetacijskim istraživanjima, na osnovu do sada poznatih podataka može se, ipak, sa sigurnošću i punom naučnom argumentacijom tvrditi da se radi o izuzetno interesantnom zoogeografskom području koje uključuje elemente karakteristične za Panonsku i Dakijsku niziju, Mediteran u širem smislu, Karpatе, kao i planine mezijskog dela Balkana.

Kako se služiti Vodičem?

Vrste u Vodiču grupisane su u okviru osam poglavlja: gljive, vaskularna flora, insekti, ribe, vodozemci, gmizavci, ptice i sisari. Srpski naziv svake vrste praćen je latinskim nazivom familije kojoj pripada, kao i latinskim i engleskim nazivom vrste.

Za svaku vrstu date su sledeće odrednice, označene posebnim simbolima:

Opšte rasprostranjenje

Biologija vrste

Stanište

Status zaštite

Nije zaštićena

Zaštićena

Zanimljivosti

Jestivost kod gljiva

Jestiva

Nije jestiva

Opisi se odnose na vrste koje su navedene u vodiču, a ukoliko u okviru roda postoji još neka vrsta koja naseljava područje Đerdapa, naveden je njen srpski i latinski naziv ili, ukoliko ih je više, navedeno je koliko ih ukupno naseljava to područje. Ukoliko se fotografije ne odnose na vrstu koja je opisana u tekstu, to je jasno naznačeno.

Registrar sa latinskim, srpskim i engleskim nazivom vrsta nalazi se u završnom poglavljiju vodiča.

Status zaštite u Srbiji dat je na osnovu:

- ➡ Pravilnika o proglašenju i zaštiti strogog zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Sl. glasnik RS“, br. 5/10 i 47/11):
 - **SZ** - strogog zaštićena,
 - **Z** - zaštićena,
 - **NZ** - nije zaštićena;
- ➡ Uredbe o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune („Sl. glasnik RS“, br. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/10 i 69/11):
 - **Uredba** - vrste zaštićene ovom Uredbom
- ➡ Pravilnika o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači, trajanju lovne sezone na lovostajem zaštićene vrste divljači u otvorenim i ograđenim lovištima, ograđenim delovima lovišta i poligonima za lov divljači, kao i merama zaštite i regulisanja brojnosti populacija trajno zaštićenih i lovostajem zaštićenih vrsta divljači („Službeni glasnik RS“, br. 75/10)
 - **L** – lovostajem zaštićena divlja vrsta

Međunarodni status zaštite i ugroženosti naveden je na osnovu:

- ➡ Statusa ugroženosti prema Međunarodnoj uniji za zaštitu prirode - IUCN (*International Union for Conservation of Nature*):
 - **CR** - krajnje ugrožena (*critically endangered*),
 - **EN** - ugrožena (*endangered*),
 - **VU** - ranjiva (*vulnerable*),
 - **NT** - potencijalno ugrožena (*near threatened*),
 - **LC** - poslednja briga (*least concern*);

- ▶ Bernske konvencije (Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa):
 - **Bern: I** - (Dodatak I) - strogo zaštićene vrste flore,
 - **Bern: II** - (Dodatak II) - strogo zaštićene vrste faune,
 - **Bern: III** - (Dodatak III) - zaštićene vrste faune;
- ▶ Bonske konvencije (Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja):
 - **Bon: I** - (Dodatak I) - ugrožene migratorne vrste životinja,
 - **Bon: II** - (Dodatak II) - migratorne vrste koje treba da budu predmet Sporazuma;
- ▶ CITES konvencije (Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune) (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*):
 - **CITES: I** - (Dodatak I) - ugrožene vrste kojima preti istrebljenje,
 - **CITES: II** - (Dodatak II) - vrste čija trgovina mora biti kontrolisana kako se ne bi ugrozio njihov opstanak,
 - **CITES: III** - (Dodatak III) - vrste zaštićene na teritoriji makar jedne potpisnice Konvencije, radi pomoći u kontroli njihovog prometa od strane drugih zemalja potpisnica Konvencije;
- ▶ Direktive Evropske komisije o pticama 2009/147/EC - BD (*birds directive*):
 - **BD: I** (Dodatak I) - strogo zaštićene vrste ptica.

Zbog svih svojih prirodnih i kulturnih vrednosti područje Parka prepoznato je kao: Međunarodno značajno područje za ptice (Important Bird Areas), Međunarodno značajno područje za biljke (Important Plant Areas) i Odabranou područje za dnevne leptire (Prime Butterfly Areas).

Takođe, NP „Đerdap“ predstavlja deo Nacionalne i Emerald ekološke mreže, a po uspostavljanju Natura 2000 (ekološke mreže EU) određeni tipovi staništa i vrste sa područja Parka biće i njen sastavni deo.

Beleške

GLJIVE FUNGUS

Organizmi koje nazivamo gljivama pripadaju carstvu Fungi (Mycota), koje obuhvata oko 85.000 do danas opisanih vrsta. Prepostavlja se da ih ima daleko više, a najprihvaćenija je procena od oko 1,5 miliona vrsta. Iz praktičnih razloga carstvo gljiva se deli na dve grupe: makromicete, gde spadaju gljive koje formiraju veća, golum okom vidljiva, plodonosna, tačnije sporonosna tela, i mikromicete sa sitnim sporonosnim telima. Procenjuje se da makromiceta ima oko 10.000, dok je broj mikromiceta daleko veći.

Gljive su u načelu široko rasprostranjeni organizmi. One rastu na različitim tipovima staništa i na različitim podlogama: na šumskom zemljištu, u travnatim ekosistemima, među opalim lišćem, na trupcima, granama, panjevima, na gomilama komposta, na đubrištima, požarištima, na živim dubećim stablima i drugim sustratima. Zanimljivo je napomenuti da neke makromicete rastu na drugim makromicetama, na primer vrsta *Nyctalis parasitica* raste na *Russula* vrstama.

Velika gnojštarka (*Coprinus comatus*)

Na teritoriji Srbije zabeleženo je prisustvo oko 625 vrsta makromiceta. Međutim, procenjuje se da u Srbiji raste više od 5.000 vrsta makromiceta i da je do sada zabeleženo manje od jedne petine. Ukupno 57 vrsta gljiva zabeleženih u Srbiji uvršćeno je na preliminarnu evropsku Crvenu listu makromiceta.

Na području NP „Đerdap“ utvrđeno je prisustvo 107 vrsta makromiceta, ali se pretpostavlja da je njihov broj znatno veći. Zaštita gljiva na nacionalnom nivou regulisana je Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, kojim je na istraživanom području obuhvaćeno 3 strogo zaštićene i 7 zaštićenih vrsta gljiva. Neophodno je naglasiti da se 4 zaštićene vrste istovremeno nalaze i na Uredbi o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune. Na Nacionalnoj Crvenoj listi gljiva nalazi se 11 vrsta zabeleženih na ovom području. Za potrebe ovog Vodiča odabранo je i opisano sedam vrsta gljiva koje rastu na području Parka.

Gljive

Šumski šampinjon

Familija: Agaricaceae

Vrsta: *Agaricus silvicola*

Engleski naziv: Wood Mushroom

Naseljavaju Severnu Ameriku
i Evropu.

Šeširi prečnika do 10 cm, lističi slobodni i ne dodiruju dršku. Rastu u malim grupama ili pojedinačno. Saprobi drveća. Javljuju se u drugoj polovini leta i tokom jeseni.

Nastanjuju listopadne i četinarske,
uglavnom hrastove i smrekove šume.

Jestive i veoma ukusne gljive, mogu se koristiti u mnogim jelima. Osušene su prijatnog mirisa i mogu se samleti i koristiti za razne sosove i čorbe. Jestive su čak i sirove.

NZ

Na području NP „Đerdap“ može se sresti još 5 vrsta gljiva roda šampinjona (*Agaricus*).

Velika gnojištarka

Familija: Agaricaceae

Vrsta: *Coprinus comatus*

Engleski naziv: Shaggy Inkcaps

Naseljavaju Severnu Ameriku
i Evropu.

Šešir prečnika do 9 cm. Obično rastu u manjim ili većim grupama. Saprobi na organskim ostacima biljaka. Javljuju se u rano proleće i jesen.

Nastanjuju različita staništa, od močvarnih nizijskih predela i peščanih rečnih obala do visokoplaninskih zaravni i livada.

Jestive i dosta cenjene u ishrani. Koriste se samo šeširi dok su potpuno beli, kada su gljive još uvek mlade. Potrebno je skuvati ih ili ispržiti po mogućstvu odmah nakon branja jer stajanjem gube na ukusu. Ne koriste se osušene niti zakiseljene. Nije poželjno konzumirati ih u kombinaciji sa alkoholnim pićima.

NZ

Gljive

Blagva

Familija: Amanitaceae

Vrsta: *Amanita caesarea*

Engleski naziv: *Caesar's Mushroom*

 Naseljavaju južni deo Evrope, do 45° severne geografske širine. Tokom izuzetno toplih sezona zabeležene su čak i u južnim delovima Nemačke i Belgije.

 Šeširi su veličine od 6 do 20 cm. Ispod šešira nalaze se gusti listići žute boje. Rastu pojedinačno ili u manjim grupama. Žive u simbiozi sa drvećem. Javljuju se od kasnog leta do rane jeseni.

 Nastanjuju mešovite listopadne šume hrasta, kestena i bukve, šumske čistine i proplanke izložene dnevnom svjetlu. Javljuju se na blago zakiseljenom, suvom zemljiju. U Srbiji rastu do 1.000 metara nadmorske visine.

 Jestate su. Izuzetno su popularne u Italiji, gde se smatraju jednom od najkvalitetnijih vrsta gljiva u ishrani. Veoma su cijenjene i u sirovom stanju se koriste za pripremu salate. Prijatnog su mirisa i ukusa, koji podseća na mlade orahe. Ime su dobitile po tome što su svojevremeno bile omiljene gljive rimskim carevima.

Z

 Na području NP „Đerdap“ može se sresti i muhara (*Amanita muscaria*) i zelena pupavka (*Amanita phalloides*).

Ludara

Familija: *Boletaceae*

Vrsta: *Boletus satanas*

Engleski naziv: Devil's Bolete

Naseljavaju južnije, tople krajeve Evrope i Severne Amerike, jug Engleske i istočni deo Turske.

Šeširi prečnika do 15 cm. Meso im je bledožućkaste boje, a kad se slomi ili prereže, poprima nijanse plave boje. Miris im je neugodan. Rastu pojedinačno ili u manjim grupama. Žive u simbiozi uglavnom sa drvećem. Plodonosna tela se javljaju kasno leti i tokom jeseni.

Nastanjuju proplanke, ivice i dobro osunčana mesta listopadnih šuma (najčešće hrasta i bukve). Preferiraju staništa sa krečnjačkom podlogom.

Otrovne gljive, koje izazivaju gastro-enterične napade nekoliko sati nakon unošenja u organizam. Napadi se manifestuju čestim i naprasnim povraćanjem želudačnog sadržaja.

SZ

Na području NP „Đerdap“ može se sresti još 10 vrsta gljiva iz roda *Boletus*, od kojih je samo leponogi vrganj (*Boletus calopus*) otrovan.

Gljive

Lisičarka

Familija: *Cantharellaceae*

Vrsta: *Cantharellus cibarius*

Engleski naziv: *Chanterelle*

Naseljavaju Evropu, Aziju, Severnu i Južnu Ameriku, severnu Afriku i Australiju.

Šeširi su levkasti, prečnika od 3 do 10 cm. Rastu u manjim ili većim grupama, ređe pojedinačno. Žive u simbiozi uglavnom sa drvećem. Javljuju se od maja do oktobra. Pokazano je da postoji nekoliko varijeteta lisičarke. One koje rastu ispod leske su manje i kasnije formiraju plodonosno telo u odnosu na one koje su mesnatije i bleđe ukoliko rastu ispod bukve i jele.

Nastanjuju proplanke, četinarske i listopadne šume, plantaže listopadnog drveća, uglavnom hrasta, bukve, leske i kestena. Peferiraju zakišljeno zemljište.

Jestive su i veoma ukusne gljive. Komercijalna su vrsta u mnogim zemljama sveta. Pripremaju se na tihoj vatri i serviraju najčešće uz meso živine i ribu. Mogu se jesti i sirove. Miris ovih gljiva podseća na kajsije, dok im je ukus blago ljut.

Z; Uredba;

Smrčak

Familija: *Morchellaceae*

Vrsta: *Morchella esculenta*

Engleski naziv: *Morel*

Vrlo česta širom sveta.

Šeširi prečnika do 15 cm, imaju oblik nepravilnog saća. Javljuju se pojedinačno i u grupama. Saprobi na organskim ostacima biljaka. Često stupaju i u simbiozu sa korenovima drveća. Plodonosno telo se javlja od aprila do juna.

Nastanjuju ruderalna staništa (parkove, gradilišta, voćnjake, vrtove, vinograde, dvorišta, itd.), šumska požarišta, vlažne listopadne šume (hrast, jasen, brest, leska, topola), glinene i peščane terene, rubove šuma blizu reka i potoka.

Otvorne ukoliko se konzumiraju sirove, usled sadržaja termolabilne halvelne kiseline, koja izaziva crevne smetnje. Jestive su ukoliko se prethodno termički obrade.

NZ

Gljive

Šumske pile

Familija: *Polyporaceae*

Vrsta: *Laetiporus sulphureus*

Engleski naziv: *Chicken of the Woods*

Široko rasprostranjene
u Evropi i Severnoj Americi.

Plodonosna tela visoka do 40 cm, debljine do 10 cm.
Rastu u spratovima, pa ponekad zahvataju i polovinu
celog stabla. Mogu rasti pojedinačno ili u manjim grupama.
Paraziti i saprobi drveća. Javljaju se u proleće i jesen.

Nastanjuju listopadno drveće.
Preferiraju uglavnom hrastove.

Jestive su dok su mlade, a kada
ostare postaju krte, suve, tanke i
neupotrebljive. Treba ih više sati držati
potopljene u vodi, a zatim prokuвати u drugoj
vodi. Takođe je potrebno odstraniti žutu, sumporom bogatu
ivicu gljiva. Koriste se kao zamena za meso, s obzirom na to
da ukus ovih gljiva podseća na piletinu.

NZ

VASKULARNA FLORA

PLANTS

Vaskularne biljke poseduju posebno diferencirana provodna (vaskularna) tkiva i obuhvataju paprati (*Pteridophyta*), golosemenice (*Gymnospermae*) i skrivenosemenice (*Angiospermae*). Rasprostranjene su gotovo na svim mestima na Zemlji, izuzev na morskim dubinama ispod 50 metara, predelima većitog leda na polovima i planinama iznad 5.500 metara nadmorske visine. Najbrojnija biljna porodica je porodica orhideja (*Orchidaceae*), koja obuhvata 870 rodova i više od 25.000 vrsta, od kojih je oko 95% rasprostranjeno u tropskim i suptropskim oblastima.

Vaskularna flora Srbije je dobro istražena. Do sada je utvrđeno prisustvo oko 3.730 biljnih taksona i ovaj broj, u poređenju sa florama susednih država ili šireg područja, ukazuje na značajno florističko bogatstvo naše zemlje i zapravo potvrđuje da je Balkansko poluostrvo jedan od značajnih centara evropskog i svetskog florističkog diverziteta.

Na području NP „Đerdap“ sa neposrednom okolinom registrovano je 1.088 biljnih taksona, što predstavlja 29% od ukupne flore Srbije.

Nacionalna zaštita biljnih vrsta regulisana je Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, kojim je na istraživanom području obuhvaćeno 43 strogo zaštićene i 124 zaštićene vrste. Neophodno je naglasiti da se 46 zaštićenih vrsta istovremeno nalazi i u Uredbi o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune.

jorgovan (*Syringa vulgaris*)

Vaskularna flora

Klen

Familija: Aceraceae

Vrsta: *Acer campestre*

Engleski naziv: *Field Maple*

Naseljavaju Evropu, Krim, Kavkaz, Malu Aziju, Iran, Turkestan i severni deo Afrike.

Listopadno drveće ili veći grmovi do 20 m visine. Mogu doživeti starost i do preko 100 godina. Cvetaju u aprilu i maju. Plodovi su dvokrilne orašice, koje sazrevaju u septembru. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju rastresita, duboka i mineralima bogata zemljišta; u visinu idu do 1.800 m.

NZ

Mogu se prepoznati i razlikovati od ostalih vrsta javora po krilima ploda koja su potpuno opružena, nekad pod uglom od 180°.

Na području NP „Đerdap“ može se još sresti tvrdak (*Acer intermedium*), maklen (*A. monspessulanum*), mleč (*A. platanoides*), žešlja (*A. tataricum*) i gorski javor (*A. pseudoplatanus*).

Obični grab

Familija: *Corylaceae*
Vrsta: *Carpinus betulus*
Engleski naziv: *Hornbeam*

Naseljavaju srednji i južni deo Evrope, jugozapadni deo Azije i Kavkaz.

Listopadno drveće reliktnje starosti. Dostižu visinu do 25 (30) m. Dožive starost do 150 godina. Cvetaju sa listanjem krajem aprila i početkom maja. Plodovi su jednosemene orašice duge 5-10 mm, koje zru u oktobru, a ostaju na granama i nakon opadanja listova. Plodovi vise u izduženim, do 15 cm dugim, plodnim skupinama. Razmnožavaju se semenom i izdancima.

Nastanjuju bogata i rastresita zemljišta, do 1.000 m n.v.

NZ

Obilno plodonose svake godine, daju mnogo izdanaka iz panja, tako da brzo osvajaju staništa na kojima su prirodno sporedne vrste.

Na području NP „Đerdap“ može se sresti i grabić (*Carpinus orientalis*), koji gradi polidominantnu zajednicu *Carpino orientalis-Quercetum mixtum*, koja je nekada imala mnogo šire rasprostranjenje i predstavljala jedan od osnovnih tipova šuma ovog područja.

Vaskularna flora

Mečja leska

Familija: *Corylaceae*

Ime vrste: *Corylus colurna*

Engleski naziv: *Turkish Hazel*

Naseljavaju Rumuniju, Mađarsku, Balkansko poluostrvo, Malu Aziju, Zakavkazje, Iran i Indohimalajsku oblast.

Listopadno drveće do 30 m visine. Dožive starost i do preko 200 godina. Cvetaju u aprilu i maju, znatno pre listanja. Plodovi su oraščići (lešnici), u grupama od 3 do 8, jestivi su ali sitniji od običnih lešnika, zreli su u septembru i oktobru. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju dublja i svežija zemljišta na krečnjaku. Najčešće se mogu sresti na visinama od 100 do 1.200 m, ponekad i do 1.700 m.

Z

Zbog pravilne, guste krošnje, često se sadи po parkovima kao ukrasno drveće. Naziv potiče od boje stabla, koja je slična boji medveđeg krvnog.

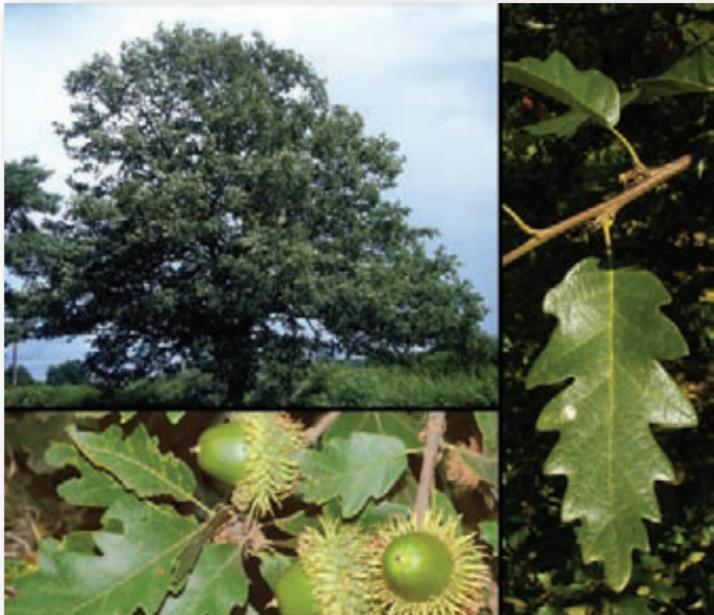
Nacionalni park „Đerdap“ naseljava i obična leska (*Corylus avellana*).

Cer

Familija: *Fagaceae*

Vrsta: *Quercus cerris*

Engleski naziv: *Turkey Oak*

Naseljavaju južni i jugoistočni deo Evrope, Malu Aziju i Siriju.

Listopadno drveće do 35 m visine. Mogu da dožive starost i do 300 godina. Cvetaju u aprilu i maju, paralelno sa listanjem. Plodovi su žirevi pojedinačni ili po 2-4 zajedno, koji sazrevaju druge godine u septembru ili oktobru. Razmnožavaju se semenom.

Nastanjuju krečnjačka ili silikatna, pretežno dublja, slabo kisela zemljišta, do 600 m nadmorske visine.

NZ

Hrastove šume posle bukovih čine najzastupljenije i najznačajnije šume u Srbiji.

Na području NP „Đerdap“ može se sresti još pet vrsta hrastova: sladun (*Quercus frainetto*), kitnjak (*Q. petraea*), medunac (*Q. pubescens*), lužnjak (*Q. robur*) i virgilijski hrast (*Q. virgiliiana*).

Vaskularna flora

Mezijska bukva

Familija: *Fagaceae*

Vrsta: *Fagus moesiaca*

Engleski naziv: *Beech*

Naseljavaju centralni, zapadni i južni deo Evrope.

Listopadno drveće do oko 40 (48) m visine. Pojedinačna stabla mogu imati prsni prečnik do 2 m, a starost od preko dve-tri stotine godina. Cvetaju u aprilu i maju, istovremeno sa listanjem. Plodovi su „bukvice“, dugi su oko 16 mm, zru u septembru i oktobru. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju duboka, sveža i bogata zemljišta, izbegavaju poplavna područja, a u visinu se penju i preko 2.000 m.

NZ

Na lokalitetu Hajdučka Vodenica, skoro na samoj obali Dunava, bukva je zabeležena na 40 m n.v., što predstavlja najnižu tačku rasprostranjenja ove vrste na području NP „Đerdap“.

Na ovom području je zabeležena i orijentalna bukva (*Fagus orientalis*), ali nalaz nije potvrđen aktuelnim terenskim istraživanjima.

Orah

Familija: *Juglandaceae*

Ime vrste: *Juglans regia*

Engleski naziv: *Walunt Tree*

Naseljavaju delove Balkanskog poluostrva, Male Azije, Irana, Avganistana, Himalaja i Kine.

Listopadno drveće, tercijarne starosti do 25 (30) m visine. Dožive starost do 400 godina. Listaju u aprilu, a cvetaju u aprilu i maju. Plodovi su im koštunice, 3-5 cm duge, jestive, zru u septembru. Odraslo drvo može dati i preko 300 kg plodova. Razmnožavaju se semenom i izdancima.

Nastanjuju duboka, rastresita i vlažna zemljišta, uglavnom na krečnjaku.

NZ

Lišće sadrži alkaloid juglandin, eterična ulja i vitamine, pa se koristi u farmaciji, a zajedno sa korom i zelenim perikarpom upotrebljava se za bojenje. Osiromašena reliktna zajednica *Parietario-Juglandetum* otkrivena je u Đerdapu, u okviru rezervata prirode „Ciganski potok“, u kojem orah potpuno dominira.

Na području NP „Đerdap“ može se sresti i crni orah (*Juglans nigra*), alohtona vrsta poreklom sa američkog kontinenta.

Vaskularna flora

Crni jasen

Familija: *Oleaceae*

Vrsta: *Fraxinus ornus*

Engleski naziv: *Flowering Ash*

Naseljavaju južni deo Evrope
i zapadni deo Azije.

Listopadni grmovi do 15 m visine. Cvetaju početkom maja, paralelno sa listanjem. Plodovi su krilate orašice do 3 cm duge, koje sazrevaju u oktobru i opadaju sa stabla tokom zime. Razmnožavaju se semenom.

Nastanjuju toplije ekspozicije sa kamenitim i plitkim skeletnim zemljишtem, do 1.200 m n.v.

NZ

U Srbiji se koristi kao vrsta od velikog značaja za pošumljavanje degradovanih i erozijom ugroženih površina. Na području NP „Đerdap“ može se još sresti poljski (*Fraxinus angustifolia*), beli (*F. excelsior*) i američki jasen (*F. americana*).

Brekinja

Familija: *Rosaceae*

Vrsta: *Sorbus torminalis*

Engleski naziv: *Wild Service-tree*

Naseljavaju srednji i južni deo Evrope, Malu Aziju, Krim, Kavkaz i severni deo Afrike.

Listopadno drveće do 25 m visine. Rastu sporo i mogu da dožive starost oko 100 godina. Cvetaju u maju i junu. Plodovi su kruškoliki, okruglasti, do 10 mm u dijametru, sazревaju u septembru. Zreli plodovi su jestivi. Razmnožavaju se semenom.

Nastanjuju duboka, bogata i svežija zemljišta, do 1.500 m n.v.

NZ

Plodovi posle mrazova ugnile, postaju kašasti, slatki i ukusni. Jedu se sirovi ili se od njih prave kompoti i marmelade. Kora, plodovi i lišće imaju lekovita svojstva i koriste se u narodnoj medicini. Drvo se koristi za izradu flauta, klavirskih tipki, orgulja, čembala i škotskih gajdi. Na području NP „Đerdap“ može se još sresti mukinja (*Sorbus aria*) i oskoruša (*S. domestica*).

Vaskularna flora

Tisa

Familija: *Taxaceae*

Vrsta: *Taxus baccata*

Engleski naziv: Yew Tree

Naseljavaju Evropu, srednji i severni deo Azije, severni deo Afrike i Severnu Ameriku.

Grmovi ili srednje visoko drveće do 20 m visine. Dostižu veliku starost, i do preko 1.000 godina. Cvetaju od marta do aprila. Semena su tamnosmeđa, jajolika, u doba zrelosti obavijena mesnatim vrpčastim omotačem skerletnocrvene boje, tzv. arilus, sazrevaju u jesen iste godine, a klijaju krajem druge godine. Razmnožavaju se semenom i vegetativno, obnavljaju se i izbojcima iz panja.

Nastanjuju senovita i vlažna mesta, do 1.400 m n.v.

SZ

Svi delovi tise su otrovni, jer sadrže otrovni alkaloid taksin, osim arilusa (semenog omotača), kojim se hrane ptice.

U podnožju Velikog Štrpca na padinama orientisanim prema Dunavu, dovoljna količina vlažnosti omogućila je da samo na ovim strmim i nepristupačnim krečnjačkim stenama bude stanište tise.

Sitnolisna lipa

Familija: *Tiliaceae*

Vrsta: *Tilia cordata*

Engleski naziv: *Bast-small-leaved Lime*

Naseljavaju Evropu,
Krim i Kavkaz.

Listopadno drveće do 25 m visine. Dostižu starost od nekoliko stotina godina. Cvetaju u junu, najkasnije od svih naših lipa. Plodovi su više semeni okruglasti oraščići, do 5 mm u dijametru, sazrevaju od avgusta do septembra. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

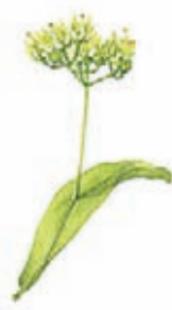
Nastanjuju duboka, rastresita i bogata krečnjačka zemljišta male kiselosti, do 1.200 m n.v.

Z; Uredba

Veoma medonosna i cenjena vrsta u pčelarstvu, a cvetovi se upotrebljavaju u lekovite svrhe. Na području NP „Đerdap“ može se još sresti rana (*Tilia platyphyllos*), kavkaska (*T. caucasica*) i srebrna lipa (*T. tomentosa*).

Vaskularna flora

Koprivić

Familija: *Ulmaceae*

Ime vrste: *Celtis australis*

Engleski naziv: *Hackberry*

Naseljavaju južni deo Evrope, Malu Aziju, Kavkaz i severni deo Afrike.

Listopadno drveće, tercijarne starosti, do 20 m visine. Dugovečni su i mogu doživeti starost do 400 godina. Cvetaju u aprilu i maju, istovremeno sa listanjem. Plodovi su mesnate okruglaste koštunice koje zru u julu i avgustu, jestive su i veoma ukusne. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju laka, rastresita i peskovita zemljišta na krečnjaku. Najčešće naseljavaju šume i šikare hrasta medunca (*Quercus pubescens*) u submediteranskim krajevima.

Z

Rod *Celtis* obuhvata oko 75 vrsta, čiji areal se prostire od tropskih do umerenih oblasti severne hemisfere.

U klisuri Gospodin vir zajedno sa orahom i drugim vrstama gradi reliktnu polidominantnu zajednicu *Celtido-Juglandetum*, značajnu ne samo za Srbiju već za ceo Balkan, jer je čine 8-15 vrsta drveća, 10-20 vrsta žbunova i veoma raznovrstan sprat zeljastih biljaka, što svedoči o njenoj velikoj istorijskoj starosti.

Ruj

Familija: Anacardiaceae

Vrsta: *Cotinus coggygria*

Engleski naziv: Young Fustic

Naseljavaju južni deo Evrope, centralni deo Azije, Krim i Kavkaz.

Najčešće su grmovi, ređe niže drveće, tercijarne starosti do 7 m visine. Listovi se javljaju kasno u proleće, a u jesen su crveni, pa otuda potiče ime vrste. Cvetaju u maju i junu. Plodovi su jednosemene koštunice do 5 mm duge, dozrevaju u julu i avgustu. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju otvorene kamenjare ili šume retkog sklopa, dobro podnose plitko i skeletno zemljište, u visinu idu do preko 1.000 m.

NZ

Važna biomeliorativna vrsta koja popravlja kvalitet zemljišta, prvenstveno stepskih i polupustinjskih zona. U Đerdapskoj klisuri je zastupljena tipična šibljačka zajednica jorgovana sa rujem *Cotino-Syringetum*, koja naseljava krečnjačke padine, na okomitim stenama i uskim stenovitim grebenima.

Vaskularna flora

Božikovina

Familija: *Aquifoliaceae*

Vrsta: *Ilex aquifolium*

Engleski naziv: European Holly

Naseljavaju južni deo Evrope, centralni deo Azije, Krim i Kavkaz.

Najčešće su grmovi ili nisko drveće, tercijarne starosti, do 5 m visine. Rastu vrlo sporo i mogu da dožive starost od više stotina godina. Cvetaju u maju i junu. Plodovi su koštunice veličine graška, koje sazrevaju u novembru i decembru, a ostaju na granama do proleća. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju dublja, bogata i rastresita krečnjačka zemljišta, u visinu idu do 1.200 m.

SZ

Rod *Ilex* obuhvata više od 400 vrsta, koje uglavnom naseljavaju tropski deo Južne Amerike i tropski i suptropski deo Azije, od kojih je u našoj flori zastupljena samo božikovina. Na području NP „Đerdap“ rastu samo na jednom lokalitetu u bukovoj šumi prirodnog rezervata „Šomrda“, što predstavlja najsevernije nalazište ove vrste u Srbiji.

Jezičasta veprina

Familija: *Liliaceae*

Vrsta: *Ruscus hypoglossum*

Engleski naziv: *Hadernblatt*

Naseljavaju srednji i južni deo Evrope, Malu Aziju, Krim i severni deo Afrike.

Zimzeleni polegli grmovi, tercijarne starosti, do 60 cm visine. Cvetaju u aprilu i maju. Plodovi su jako crvene okruglaste bobice do 12 mm u dijametru, koje na biljci ostaju preko zime. Bobice nisu jestive. Razmnožavaju se semenom i vegetativno.

Nastanjuju bogata humozna zemljišta male kiselosti.

Z; Uredba

Veoma dekorativna vrsta koja se koristi u cvećarama za izradu buketa, pa se iz tog razloga njeno sakupljanje iz prirode u Srbiji kontroliše. Zbog prekomernog sakupljanja u mnogim zemljama je zaštićena.

Na području NP „Đerdap“ može se sresti i kostrika (*Ruscus aculeatus*).

Vaskularna flora

Jorgovan

Familija: *Oleaceae*

Vrsta: *Syringa vulgaris*

Engleski naziv: *Lilac*

Naseljavaju jugoistočni deo Evrope i Malu Aziju, a gaje se širom Evrope.

Žbunovi ili nisko drveće, tercijarne starosti, do 7 m visine. Cvetaju od aprila do maja. Cvetovi su u uspravnim, do 15 cm dugim metlicama. Plodovi su čaure duge 1-1,5 cm, zrele su u septembru, a ostaju na biljci do proleća. Razmnožavaju se vegetativno.

Nastanjuju topla i sunčana mesta na krečnjaku, okomite stene i uske stenovite grebene, do 1.400 m n.v.

NZ

Često se sade u parkovima i kao živa ograda, a postoje varijeteti sa belim, crvenim i ljubičastim cvetovima. Razvijeno je nekoliko stotina varijeteta ove vrste. Na vrlo strmim i kamenitim staništima na području NP „Đerdap“ javljaju se šibljadi jorgovana, u kojima ova vrsta izgrađuje guste sastojine koje u vreme cvetanja klisuri daju poseban izgled.

Rašeljka

Familija: *Rosaceae*

Vrsta: *Prunus mahaleb*

Engleski naziv: *Mahaleb Cherry*

Naseljavaju srednji i južni deo Evrope, srednji deo Azije, Zakavkazje i Krim.

Listopadno drveće ili veći grmovi do 35 m visine. Mogu da dožive veliku starost. Cvetaju u aprilu i maju pre listanja. Plodovi su koštunice neprijatnog ukusa (gorke), sazrevaju od juna do avgusta.

Nastanjuju veoma topla i suva zemljišta na krečnjaku do 1.500 m n.v.

NZ

Koriste se kao podloga za kalemljenje raznih vrsta pitomih trešnja, ali i za izradu raznih predmeta, na primer lule. Na području NP „Đerdap“ može se još sresti divlja trešnja (*Prunus avium*), džanarika (*P. cerasifera*), sremza (*P. padus*) i trnjina (*P. spinosa*).

Vaskularna flora

Lovorolisni jeremičak

Familija: Thymelaeaceae

Vrsta: *Daphne laureola*

Engleski naziv: Spurge Laurel

Naseljavaju područje od zapadnog do jugoistočnog dela Evrope, Siciliju, Korziku, zapadni deo Azije i severni deo Afrike.

Zimzeleni grmovi od 50 do 120 cm visine. Listovi su im slični listovima lovora, pa odатle potiče ime vrste. Cvetaju od marta do maja. Plodovi su duguljaste, jajaste koštunice, koje sazrevaju u julu. Razmnožavaju se semenom i vegetativno. Spadaju u grupu kalcifilnih biljaka, koje se najbolje razvijaju u prisustvu kalcijuma.

Nastanjuju dublja, bogata i rastresita krečnjačka zemljišta, do 1.400 m n.v.

SZ

Svi delovi biljaka, a naročito kora i plodovi su veoma otrovni. Na području NP „Đerdap“ se može sresti i obični likovac (*Daphne mezereum*).

Vodena perunika

Familija: *Iridaceae*

Vrsta: *Iris pseudacorus L.*

Engleski naziv: *Yellow Iris*

Naseljavaju Evropu, severni deo Afrike, Malu Aziju, Kavkaz i zapadni deo Sibira.

Višegodišnje zeljaste biljke, 50-100 cm visoke, sa rizomima debelim oko 2 cm. Listovi su široko linearni do sabljasti, obično iste dužine kao stabljika. Cvetovi su na dugim peteljkama, ne mirišu. Cvetaju od maja do juna. Plod je valjkasta čaura, 6-8 cm duga, sa kratkim šiljkom na vrhu.

Nastanjuju vlažna i plavna mesta, pored reka, potoka, bara i ritova.

Z; Uredba;
IUCN: LC

 Koriste se kao dekorativne biljke na vlažnim mestima. Rizomi sadrže tanin, pa se mogu upotrebljavati za dobijanje crne boje. Na području NP „Đerdap“ rastu još tri vrste iz roda perunika (*Iris*).

Vaskularna flora

Zlatan, šumski ljljan

Familija: *Liliaceae*

Vrsta: *Lilium martagon*

Engleski naziv: *Martagon Lily*

Evropa, umereni deo Azije.

 Višegodišnje, 30-80 cm visoke zeljaste biljke. Njihove lukovice su zlatnožute, jajaste, do 5 cm dugačke. Listovi su po 4-6 pršljenasto grupisani u srednjem delu stabljike. Listovi su naizmenični, lancetasti, donji su dugački 4-14 cm, gornji manji i uži. Cvasti sa 2 do 11 cvetova, izuzetno samo sa jednim. Cvetaju od jula do avgusta. Plodovi su čaure duge 2-3 cm, čigrastog oblika ili okruglaste.

Nastanjuju listopadne šume, šikare, planinske livade, šumske čistine od nizije do alpijskog pojasa.

Z

Pripadaju rodu *Lilium* (krin, ljljan), koji obuhvata oko 100 vrsta koje rastu u umerenoj zoni obe hemisfere. Mnoge vrste su kultivisane i gaje se kao ukrasne biljke. U flori Srbije zastupljene su 3 samonikle vrste iz ovog roda. Ovo je jedina vrsta iz roda ljljana koja naseljava područje NP „Đerdap“.

Vimenjak

Familija: *Orchidaceae*

Vrsta: *Platanthera bifolia*

Engleski naziv: *Lesser Butterfly Orchid*

Naseljavaju gotovo celu Evropu, Malu Aziju, Kavkaz, Sibir i severni deo Afrike.

Višegodišnje zeljaste biljke. Stabljike su visoke 20-60 cm, a tuberoidi (krtole) su jajasto izduženi. Imaju najčešće 2, a redje 3 lista. Cvetaju od maja do jula. Cvetovi su beličasti, prijatnog mirisa sličnog đurđevku, a oprasuju ih noćni leptiri. Plod je čaura duga 10-15 mm.

Nastanjuju listopadne, mešovite i četinarske šume, pašnjake i livade, do 2.500 m n.v.

Z; CITES: II

IUCN: LC

Ukupno je poznato oko 25.000 vrsta orhideja, koje su rasprostranjene po celoj zemljinoj kugli i predstavljaju najbrojniju familiju među cvetnicama. Zbog neobično lepih i mirisnih cvetova, mnogobrojne vrste se gaje kao dekorativne, zbog čega su masovno uvedene u hortikulturu, a imaju i medicinsku, gastronomsku, kozmetičku i drugu upotrebu.

Na području NP „Đerdap“ registrovano je ukupno 11 vrsta iz familije *Orchidaceae*. Sve vrste orhideja zaštićene su CITES konvencijom.

Vaskularna flora

Crni oman

Familija: Asteraceae

Vrsta: *Telekia speciosa*

Engleski naziv: Large Yellow Ox-eye

Naseljavaju jugoistočni deo Alpa, istočni i zapadni deo Karpata, Balkansko poluostrvo, Kavkaz i Malu Aziju.

Višegodišnje zeljaste biljke, 90-200 cm visoke, sa valjkastim čvornovatim rizomima. Listovi su krupni, po obodu testerasti, sa naličja kratko dlakavi. Glavice su 5-6 cm u prečniku, sa dugačkim drškama, a ima ih od 2 do 8 u cvastima. Cvetaju od jula do septembra. Plodovi su ahenije, duge oko 6 mm.

Nastanjuju staništa pored potoka i rečica u planinskim šumama.

NZ

Rod *Telekia* obuhvata dve vrste. Na teritoriji naše zemlje rastu samo jedinke crnog omana.

U Nacionalnom parku „Đerdap“, na putu od Donjeg Milanovca ka Majdanpeku, na prostoru Omana, populacije ove vrste su najbrojnije.

Rtanjski čaj

Familija: *Lamiaceae*

Vrsta: *Satureja kitaibelii*

Engleski naziv: *Winter Savory*

Naseljavaju severoistočne delove Balkanskog poluostrva (istočna Srbija, južna Rumunija, zapadna Bugarska).

Polužbunovi ili patuljasti žbunovi, visine do 50 cm. Koren je vretenast i snažan. Listovi su uzano do linerno lancetasti, dugi 1-3 cm. Cvetovi su dugački 7-12 mm sa drškom, u pazuzu gornjih listova stabla. Cvetaju od jula do oktobra. Plodovi su okruglasto-jajasti, 1-1,5 cm dugi, svetlo mrki, vrlo fino istačkani.

Nastanjuju sušne, tople kamenjare i pašnjake mediteranskog i submediteranskog tipa.

Z; Uredba

U narodu je veoma popularna i smatra se za vrlo lekovitu, čak je nazivaju i muškim čajem. Planina Rтанj je najpoznatiji lokalitet ove vrste.

Ovo je jedina vrsta iz roda *Satureja* koja naseljava područje NP „Đerdap“.

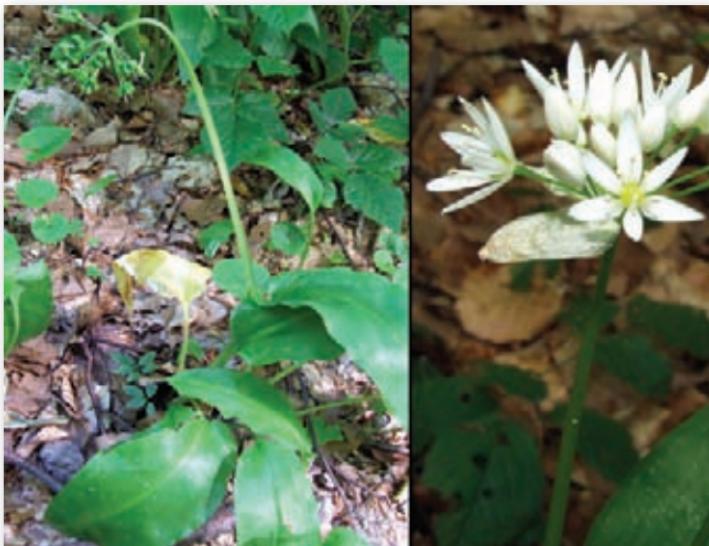
Vaskularna flora

Sremuš

Familija: *Liliaceae*

Vrsta: *Allium ursinum*

Engleski naziv: *Ramsons*

Naseljavaju Evropu, Malu Aziju, Kavkaz, Sibir do Kamčatke.

Višegodišnje zeljaste biljke, 20-50 cm visoke, lukovice duguljaste, uzane, 2-6 cm dugačke. Uglavnom sa dva eliptično-lancetasta lista. Cvasti malo, do mnogocvjetne (do 20 cvetova). Cvetaju od aprila do avgusta. Plodovi su čaure duge oko 4 mm. Semena okruglasta, crvena.

Nastanjuju vlažne bukove šume, od nizija do alpijskog pojasa.

Z; Uredba

IUCN: LC

Imaju veliku hranljivu vrednost, naročito u prvim mesecima proleća. Mladi listovi su odlična salata puna vitamina, dok su stariji neprijatno ljuti. U narodu postoji verovanje da nijedna biljka ne čisti tako dobro sistem za varenje i krv kao sremuš.

Na području NP „Đerdap“ može se sresti 11 vrsta iz roda *Allium*.

Ivanjsko cveće

Familija: *Rubiaceae*

Vrsta: *Galium verum*

Engleski naziv: *Lady's Bedstraw*

Evropa i Azija, a u Severnu Ameriku je preneta i naturalizovana.

Višegodišnje zeljaste biljke, 30-100 cm visoke, sa valjkastim i puzećim rizomima. Listovi su linearni, na naličju gusto dlakavi, dugi 0,5-2 mm. Cvasti su metlice, duguljaste, terminalne. Cvetaju od maja do septembra. Cvetovi mirišu na med. Plodovi su 1,5 mm dugački, a kada su potpuno zreli crne su boje.

Nastanjuju livade i šume pored puteva i pruga.

NZ

U narodnoj medicini se koristi za lečenje bubrežnih bolesti, katara želuca i creva, suzbijanje svih oštećenja kože (lišajeva, ekcema, kožnih nečistoća i protiv raka kože).

Na području NP „Đerdap“ registrovano je ukupno 11 vrsta iz roda *Galium*.

Vaskularna flora

Različak

Familija: Asteraceae

Vrsta: *Centaurea cyanus*

Engleski naziv: *Blue Poppy*

Široko rasprostranjena vrsta,
ima je na svim kontinentima.

Jednogodišnje zeljaste biljke, 20-70 cm visoke, sa vretenastim korenom. Listovi su lancetasti, sivozeleni, paučinasto vunasto dlakavi. Glavice su srednje veličine, pojedinačne na vrhu stablike i grančica. Cvetaju od juna do septembra. Plodovi su ahenije, svilenasto dlakave, duge oko 3 mm.

Nastanjuju oranice, stenovita i
travnata mesta pored puteva.

NZ

Lekovita vrsta, a otkriće njene
lekovitosti se pripisivalo kentauru
Hironu iz grčke mitologije. Koristi se kao
blagi diuretik, kao i za lečenje infekcije očiju i konjunktivitisa.
Na području NP „Đerdap“ može se sresti još 14 vrsta iz roda
Centaurea.

Bulka

Familija: *Papaveraceae*

Vrsta: *Papaver rhoeas*

Engleski naziv: *Common Poppy*

Široko rasprostranjena vrsta,
ima je na svim kontinentima.

Jednogodišnje ili vrlo retko dvogodišnje biljke, visine 20-90 cm. Listovi su vrlo različiti, obično sedeći, jajasto izduženi ili eliptični. Cvetovi su pojedinačni, vršni, do 10 cm u prečniku, na dugačkim peteljkama. Cvetaju od maja do juna. Plodovi su čaure, objajaste ili loptaste, pri osnovi zaobljene, 10-22 mm duge.

Nastanjuju njive, useve, polja, utrine,
suva i kamenita mesta, pored puteva,
oko naselja.

NZ

Uglavnom se koristi u narodnoj medicini
za lečenje oboljenja i smetnji disajnih
organova i kao sedativi. Čest su sastojak grudnih čajeva i
sirupa protiv kašlja. Bez obzira što kod nas raste kao korov,
upadljivim cvetovima daje posebnu lepotu predelu tokom maja
i juna meseca.

Na području NP „Đerdap“ može se još sresti turčinak beli (*Papaver dubium*).

Beleške

INSEKTI

INSECTS

Insekti spadaju u najbrojniju i najraznovrsniju grupu životinja na našoj planeti. Ovi organizmi čine nešto više od 50% svih do sada poznatih vrsta biljaka i životinja i zato predstavljaju najupečatljiviju i najznačajniju komponentu biodiverziteta. Broj vrsta insekata, do sada opisanih u svetu, kreće se oko milion, a procene ukupnog broja vrsta su različite i kreću se od 2,5 pa sve do 10 miliona. Ovakve procene posledica su činjenice da se svakodnevno nalaze i opisuju nove vrste insekata. Uglavnom su to kopnene životinje, dok manji broj vrsta živi u slatkoj vodi, a neke čak i u moru.

Srbija spada u slabije istražene regione po pitanju entomofaune. Za većinu proučavanih vrsta insekata postoje objavljeni samo faunistički prilozi, koji se odnose uglavnom na neka uža područja, dok za svega nekoliko grupa postoje detaljnije studije objavljene u vidu monografija, ključeva za identifikaciju, karti rasprostranjenja i sl.

Geografski položaj Srbije kao i karakteristike reljefa uslovjavaju postojanje niza različitih tipova staništa, pa se opravdano može očekivati i velika raznovrsnost faune insekata. Mnoga staništa su refugijalnog karaktera, tj. poseduju takve ekološke uslove koji su pojedinim vrstama omogućili preživljavanje nepovoljnih geoklimatskih perioda, kao što je na primer ledeno doba. Na ovakvim staništima se mogu naći „stare“, tj. reliktne vrste iz davnih geoloških epoha, kao i endemične vrste sa uskim rasprostranjenjem koje ne prelazi nacionalne ili regionalne granice.

Đerdapska klisura zbog svojih geomorfoloških osobenosti i položaja predstavlja jedan od najvećih i najznačajnijih refugijuma u Evropi. Iz tog razloga upoznavanje entomofaune Đerdapa ima veliki, kako nacionalni, tako i međunarodni značaj. O insektima Đerdapske klisure malo se zna, dok o većini grupa sa ovog područja gotovo da nema nikakvih faunističkih podataka.

Na području Nacionalnog parka utvrđeno je prisustvo 760 vrsta iz 450 rodova, 78 familija i 10 redova. U ovom vodiču su prikazani samo neki od karakterističnih predstavnika ove, veoma brojne, grupe.

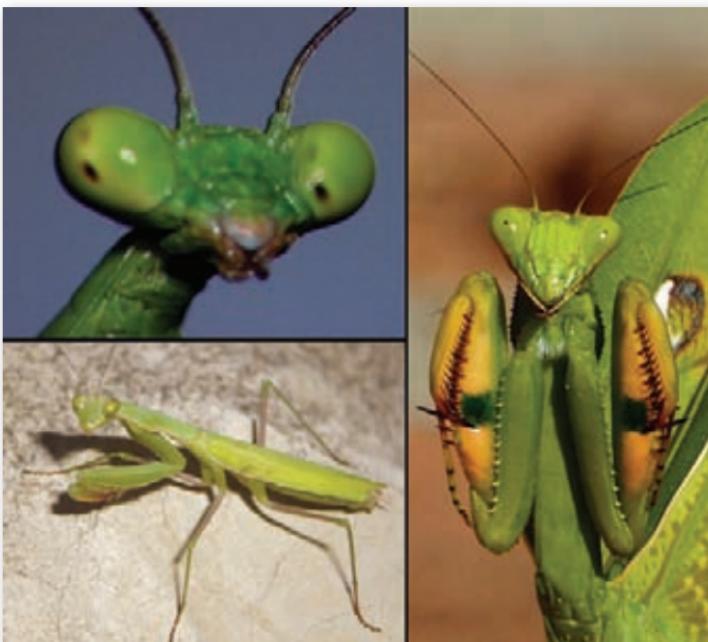
Insekti

Bogomoljka

Familija: *Mantidae*

Vrsta: *Mantis religiosa*

Engleski naziv: European Mantis

Naseljavaju Evropu, Aziju i severnu Afriku; introdukovane u Severnu Ameriku i Australiju.

Dužina tela 5-7,5 cm. Adultne jedinke su aktivne od jula do septembra. Hrane se dnevnim insektima. Solitarne su životinje. Pare se jednom godišnje. Ženke legu oko 100 jaja, koja su čvrsto povezana belim penastim omotačem koji pričvršćuju za grane drveta ili listove. Mladi se legu u rano proleće.

Nastanjuju raznovrsna staništa, ali preferiraju osunčana mesta na kojim dominira žbunasta vegetacija.

NZ

Ženke mogu pojesti mužjake nakon parenja. Hrane se mnogim za čoveka štetnim vrstama insekata, kao što su: gusenice gubara, lisne vaši i skakavci.

Poljski popac

Familija: *Gryllidae*

Vrsta: *Gryllus campestris*

Engleski naziv: *Field Cricket*

Naseljavaju Evropu, severnu Afriku, Malu Aziju, Bliski istok i Kavkaz.

Dužina tela 1,7-2,3 cm. Adultne jedinke se javljaju od maja do juna. Hrane se semenkama, biljkama i insektima. Solitarne su, osim u vreme parenja. Ženke polažu jaja u zemlju. Nimfe se legu u julu i avgustu i brzo rastu. Svoj preposlednji stupanj nimfe dostižu u kasnu jesen i u ovom stadijumu hiberniraju.

Nastanjuju livade i padine na suvom, topлом и poroznom zemljištu.

NZ

Kako bi privukao ženku, mužjak u vreme parenja peva na ulazu svoje rupe. Kada se ženka pojavi, mužjak otpeva ljubavnu pesmu namenjenu ženki, nakon čega dolazi do parenja. Ukoliko do parenja dođe u rupi i mužjak pokuša da zadrži ženku radi sledećeg parenja, rizikuje da zadobije ozbiljne povrede od ženke.

Pored ove vrste, na području NP „Đerdap“ može se sresti i *Gryllus desertus*.

Insekti

Lepotelka

Familija: *Carabidae*

Vrsta: *Calosoma sycophanta*

Engleski naziv: *Forest Caterpillar Hunter*

Naseljavaju centralnu Evropu i Aziju; introdukovane u Severnu Ameriku.

Dužina tela 2,4-3 cm. Adulti mogu biti aktivni od januara do decembra, ali se retko sreću posle jula. Aktivni su i tokom dana i tokom noći. Hrane se gusenicama i lutkama nekih leptira, kao i bubamarama. Zimu provode u šupljinama u zemlji. Neke jedinke u stanju mirovanja (dormacije) mogu da provedu i do 2 godine. Pare se tokom juna i jula meseca, a ženke polažu jaja u proleće, posle hibernacije. Larve se takođe hrane gusenicama i lutkama.

Nastanjuju zasenčena i vlažna mesta u listopadnim šumama, a mogu se naći i u voćnjacima.

NZ

Imaju veoma važnu ekonomsku ulogu u regulaciji brojnosti gubara (vrste koja izaziva velike štete u šumskim ekosistemima), čiji su prirodni predatori.

Pored ove vrste, na području NP „Đerdap“ može se sresti i *Calosoma inquisitor*.

Jelenak

Familija: *Lucanidae*

Vrsta: *Lucanus cervus*

Engleski naziv: *Stag Beetle*

Naseljavaju Evropu, severnu Afriku, Malu Aziju, Bliski istok, Kavkaz i centralnu Aziju.

Postoji polni dimorfizam, tj. mužjaci su krupniji od ženki. Dužina tela kod mužjaka je 3,5-8,5 cm, a kod ženki 2-5 cm. Odrasle jedinke žive svega nekoliko meseci i hrane se biljnim sokovima i nektarom cvetova. Ženke polažu jaja u delove trulog drveta. Larvama je potrebno 5-6 godina da se potpuno preobraže u adulta. Larve su saproksilofagne, tj. hrane se stariim, trulim ili oborenim stablima.

Žive u hrastovim šumama, gde se mogu naći u rupama, u stablima i panjevima.

SZ; Bern: III

Mužjaci ove vrste imaju jako razrasle vilice koje podsećaju na jelenske rogove odakle i potiče ime vrste.

Insekti

Velika hrastova strižibuba

Familija: *Cerambycidae*

Vrsta: *Cerambyx cerdo*

Engleski naziv: *Great Capricorn Beetle*

Naseljavaju Evropu, severnu Afriku, Kavkaz i Malu Aziju.

Dužina tela 2,4-5,5 cm. Životni ciklus, u zavisnosti od klimatskih uslova, traje od 2 do 5 godina. Adultne jedinke su aktivne tokom maja i juna i mogu se videti tokom toplih večeri. Hrane se korom hrasta, a ređe i jasena, bresta i jabuke. Ženke polažu između 100 i 400 jaja u ispučaloj kori drveta. Larve se u početku hrane ispod kore, ali kasnije prodiru dublje u stablo. Stadijum lutke se razvija u hodnicima spoljašnjeg dela stabla. Adulti nakon metamorfoze ostaju zaštićeni u stablu gde prezimljuju. Započinju svoju aktivnost tokom proleća i leta sledeće godine.

Nastanjuju šumska staništa.
Najčešće borave na hrastu i
na drugim lišćarima.

SZ: IUCN: VU;
Bern: II

Imaju veoma duge antetne koje su kod mužjaka duže od tela, dok su kod ženke kraće i obično su iste dužine kao i krila.

Na području NP „Đerdap“ mogu se sresti i *Cerambyx miles*, *Cerambyx nodulosus*, *Cerambyx scopolii*, *Cerambyx welensis*.

Alpska strižibuba

Familija: *Cerambycidae*

Vrsta: *Rosalia alpina*

Engleski naziv: *Rosalia Longicorn*

Naseljavaju Evropu, Malu Aziju,
Krim, Kavkaz i Jermeniju.

Dužina tela 1,5-3,8 cm. Adultne jedinke su aktivne od juna do septembra. Hrane se biljnim sokovima i listovima, dok se larve hrane korom bukve. Larvama je potrebno oko 3 godine da se razviju u adulte. Kamuflažna obojenost omogućava ovoj vrsti da na kori bukve ostane neprimetna za predatore.

Nastanjuju uglavnom bukove,
ali i druge listopadne šume.

SZ; IUCN: VU;
Bern: II

Mužjaci se često bore
među sobom oko ženki.

Insekti

Kraljevski plašt

Familija: *Nymphalidae*

Vrsta: *Nymphalis antiopa*

Engleski naziv: *Camberwell Beauty*

Naseljavaju Evropu, Aziju
i Severnu Ameriku.

Raspon krila 5,5-7,5 cm. Adultne jedinke se sreću u julu i julu. Hrane se biljnim sokovima, cvetnim nektarom i trulim plodovima. Adulti hiberniraju tokom zime, pojavljuju se naredne godine tokom proleća radi parenja i polaganja jaja. Gusenice žive u kolonijama i najčešće se hrane lišćem bresta, topole i vrbe.

Nastanjuju različita staništa uključujući osunčane šumske proplanke, rečne doline, suve stenovite jaruge, peščane dine, parkove, baštne.

SZ

Gusenice ovog leptira imaju razgranate bodlje na površini tela, baršunasto crnu boju, sa rasutim sitnim belim tačkama i redom crvenih tački raspoređenih duž sredine leđa. Pored ove vrste, na području NP „Đerdap“ mogu se sresti i mrki mnogobojac (*Nymphalis vaualbum*) i žutonogi mnogobojac (*Nymphalis xanthomelas*).

Lastin repak

Familija: *Papilionidae*

Vrsta: *Papilio machaon*

Engleski naziv: *Old World Swallowtail*

 Naseljavaju Evropu, Aziju, severozapadnu Afriku i Severnu Ameriku.

 Raspon krila 6,4-8,6 cm. Adultni oblici se javljaju od kraja maja do sredine jula. Hrane se cvetnim nektarom. Obično imaju jedno leglo godišnje. Ženke polažu jaja na listovima različitih vrsta iz familije štitonoša i odmah nakon polaganja uginu. Izlegle gusenice se najčešće hrane listovima svog domaćina, a kasnije i cvetovima.

 Nastanjuju različita staništa i javljaju se na nadmorskim visinama i do 5.000 m.

 SZ

 Mlade gusenice liče na izmet ptice, što im omogućava da izbegnu potencijalne predatore. U kasnijim stadijumima presvlačenja telo gusenice dobija svetlozelenu boju sa crnim prugama i žućkasto-narandžastim mrljama.

Beleške

RIBE

FISH

Ribe (*Pisces*) su vrlo stara i velika grupa kičmenjaka, koja se odlikuje znatnom raznolikošću i koja je široko rasprostranjena u gotovo svim vodama na planeti. U savremenoj fauni opisano je ukupno oko 22.000 vrsta riba. Po broju vrsta, rive su najveća grupa kičmenjaka, ima ih približno koliko i svih ostalih grupa kičmenjaka zajedno (vodozemaca, gmizavaca, ptica i sisara).

Većina riba ima telo vretenastog oblika, koje pri kretanju u vodi stvara najmanje otpora. Zato se većina riba koje dobro plivaju po obliku približava idealnoj formi vretena. Ribe imaju specifičnu građu kože koja se znatno razlikuje od kože kopnenih kičmenjaka. Površinski sloj je sluzav i kožu čini glatkom, te tako smanjuje trenje prilikom kretanja. Koža je prekrivena slojem krljušti koje mogu biti različite veličine i oblika. Sve rive imaju peraja. Ona služe za kretanje i za održavanje položaja tela. Postoje neparna peraja, koja se pružaju duž tela, i parna peraja, koja leže bočno. Parna peraja se nalaze uglavnom na grudima ili trbuhi i odgovaraju ekstremitetima viših kičmenjaka. Neparna peraja mogu ponekad da se pružaju i celom dužinom od glave do repa ili od repa do analnog otvora. Ribe se kreću udarima repnih peraja, dok ostala peraja služe kao organi za krmarenje ili kao stabilizacioni organi za održavanje ravnoteže.

kečiga (*Acipenser ruthenus*)

Evropski kontinent naseljava 344 vrste slatkovodnih riba, od kojih je 200 endemičnih. Prema novim podacima IUCN-a (International Union for Conservation of Nature), trećina evropske slatkovodne faune je pod rizikom od izumiranja.

Na području Srbije je do danas registrovano oko 110 vrsta riba i kolousta. Do sada je 13 vrsta predloženo za Crvenu knjigu kičmenjaka Srbije, dok je registrovano i 19 taksona međunarodnog značaja. Veoma je zabrinjavajuća činjenica da je, usled namernih i nenamernih introdukcija u vodena staništa, u Srbiji danas prisutno preko 20 alohtonih vrsta riba, što čini gotovo 20% ihtiofaune Srbije.

Ribe

U prirodnim uslovima, pre stvaranja akumulacije, đerdapski deo Dunava naseljavalo je 60 vrsta riba iz 14 porodica. Danas, nakon iščezavanja nekih jesetarskih vrsta, poput morune (*Huso huso*) i ruske jesetre (*Acipenser gueldenstaedtii*), kao i naseljavanja azijskih riba, pre svega babuške (*Carassius auratus*), tolstolobika (*Hypophthalmichthys molitrix*), belog amura (*Ctenopharyngodon idella*) i amurskog čebačoka (*Pseudorasbora parva*), ovaj deo Dunava naseljava oko 58 vrsta iz 15 porodica, od čega 33 vrste ciprinida. Promeni sastava riblje faune na području Đerdapa značajno je doprinelo i usporavanje rečnog toka

moruna (*Huso huso*)

usled izgradnje brana. Formiranje veštačke akumulacije u Đerdapskoj klisuri dovelo je do promena u ekosistemu, koje su pogodne za razvoj vrsta kojima odgovaraju sporotekuće i stajaće vode.

Prema Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, pod strogim režimom zaštite na području NP „Đerdap“ se nalazi sedam vrsta (opisane u ovome Vodiču), dok se na listi zaštićenih vrsta nalazi 21 vrsta riba.

Moruna ulovljena na Đerdapu 1964. godine

Kečiga

Familija: *Acipenseridae*

Vrsta: *Acipenser ruthenus*

Engleski naziv: *Sterlet*

Naseljavaju reke slivova Kaspijskog, Crnog, Azovskog, Baltičkog i arktičkih mora.

Mogu narasti do 1,25 m i 16 kg težine. Životni vek do 26 godina. Naseljavaju rečna dna i aktivne su danju. Hrane se sitnim vodenim beskičmenjacima. Mužjaci polnu zrelost stiću sa 3 do 5, a ženke sa 4 do 7 godina starosti. Mreste se tokom aprila i maja, u brzoj vodenoj struji iznad šljunkovitog dna. Iako je rezidentna vrsta, preuzima uzvodne migracije radi mresta. Mreste se svake do svake treće godine. Komercijalno su značajne ribe, dok je sportsko-ribolovni značaj daleko manji. Minimalna dozvoljena veličina ulova je 40 cm, a lovostaj je propisan tokom marta, aprila i maja.

Žive u dubljim delovima velikih reka.

Z; Bern: III; Bon: II;
CITES: II; IUCN: VU

Pojava cikličnih migracija radi mresta je izuzetno karakteristična za kečigu. Migratori put ove ribe može iznositi i do 300 km.

Ribe

Čikov

Familija: *Cobitidae*

Vrsta: *Misgurnus fossilis*

Engleski naziv: *Weather Loach*

Naseljavaju Evropu, od Severnih Alpa na zapadu do Urala na istoku.

Dužina tela iznosi do 30 cm. Oblikom tela podsećaju na jegulje. Aktivne su noću. Hrane se sitnim bentosnim beskičmenjacima iz mulja. Polnu zrelost stiču sa dve do tri godine. Mrest počinje u rano proleće i traje do jeseni. Ženke su veoma plodne, a jaja po polaganju prianjaju po vodenom rastinju. Nemaju nikakav ribolovni niti privredni značaj. Ova vrsta je u procesu konstantnog opadanja brojnosti u mnogim područjima koja naseljava. Za ovu vrstu je propisan trajni lovostaj.

Naseljavaju sporotekuće vode, kanale sa muljevitim dnem, rukavce reka sa sporotekućom vodom, bare i mala jezera.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Tolerantne su na nizak sadržaj kiseonika u vodi. Imaju sposobnost da apsorbuju kiseonik direktno iz vazduha, što im omogućava da u uslovima suše opstanu zakopane u vlažnom mulju i do mesec dana.

Karaš

Familija: *Cyprinidae*

Vrsta: *Carassius carassius*

Engleski naziv: *Crucian Carp*

Naseljavaju Evropu i Aziju.

Ribe srednje veličine, dužine do 55 cm. Životni vek iznosi oko 10 godina. Sedentarne ribe, koje uglavnom borave u dubljim slojevima vode. Hrane se bentosnim beskičmenjacima, planktonom, biljkama, algama i detritusom (organski ostaci). Polnu zrelost dostižu između treće i četvrte godine života, s tim što mužjaci postaju polno zreli godinu dana pre ženki. Mreste se od maja do jula u plitkoj vodi, gusto obrasloj vegetacijom. Jestiva vrsta ribe, ima privredni značaj.

Mogu se sresti u plitkim, sporotekućim delovima reka, jezera i bara sa veoma gustom submerznom vegetacijom.

SZ; IUCN: LC

Veoma tolerantne ribe, koje mogu preživeti određeno vreme van vode, u snegu ili u vlažnom lišću, a takođe mogu podneti i male koncentracije soli u vodi. Brojnost ove vrste postepeno ali konstantno opada u Dunavu i širom Evrope, iz još uvek nepoznatih razloga, mada se veruje da je jedan od uzroka kompeticija sa babuškom (*Carassius gibelio*), kao invazivnom vrstom.

Ribe

Belica

Familija: Cyprinidae

Vrsta: *Leucaspis delineatus*

Engleski naziv: Sun Bleak

Naseljavaju veći deo Evrope, od severnog dela Nemačke do crnomorskog i baltičkog sliva.

Imaju izduženo telo, veličine od 6 do 9 cm. Maksimalna zabeležena starost je dve godine. Žive u velikim jatima. Aktivne su danju i najčešće se kreću po površinskim slojevima vode, zbog čega su u narodu poznate i pod nazivom „povruš“. Hrane se fito i zooplanktonom, kao i insektima. Polnu zrelost dostižu u drugoj godini života. Mreste se od maja do septembra. Ikru polažu u trakama, na potopljene delove listova, grana i stabala. Nemaju privredni značaj.

Mogu se sresti u jezerima, barama i sporotekućim, uglavnom ravničarskim rekama.

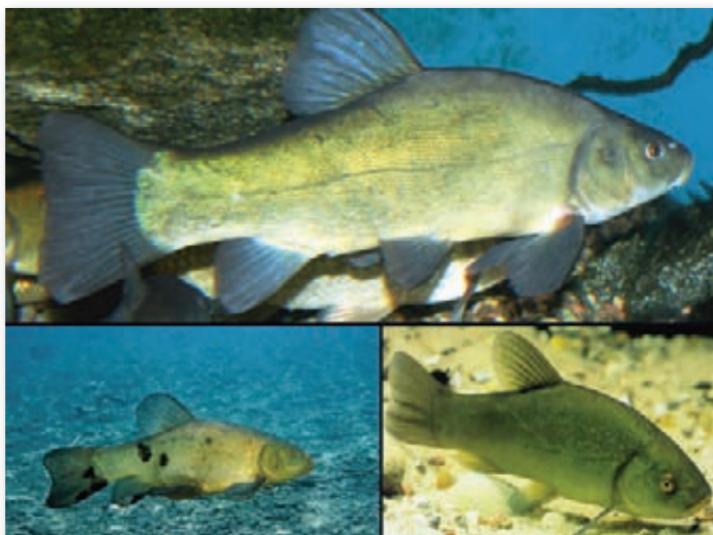
SZ; IUCN: LC

Mužjaci su teritorijalni, vode brigu o ikri, pripremaju i čiste prostor za mrešćenje i čuvaju jaja od predatora. Krljušt ove vrste je u prošlosti korišćena u proizvodnji lažnih bisera.

Linjak

Familija: *Cyprinidae*
 Vrsta: *Tinca tinca*
 Engleski naziv: *Tench*

Široko su rasprostranjene u Evropi i Aziji.

Imaju izduženo, relativno zdepasto telo dužine do 60 cm. Žive u proseku 20 godina. Aktivne su uglavnom noću. Hrane se pretežno sitnim beskičmenjacima i larvama sa dna. Polnu zrelost dostižu između druge i šeste godine života, mužjaci godinu dana ranije nego ženke. Mreste se od maja do avgusta u plitkim vodama, a jaja po polaganju prianjanju po vodenom rastinju ili dnu. Mogu se mrestiti i do devet puta tokom godine. Nekada je bila veoma cenjena privredno–ribolovna vrsta, dok je danas za ovu vrstu propisan trajni lovostaj.

Nastanjuju stajaće ili sporotekuće vode gusto obrasle vegetacijom, muljevitog ili glinovitog dna, kao što su bare, jezera, donji i sporiji tokovi reka, rukavci, mrtvaje itd.

SZ; IUCN: LC

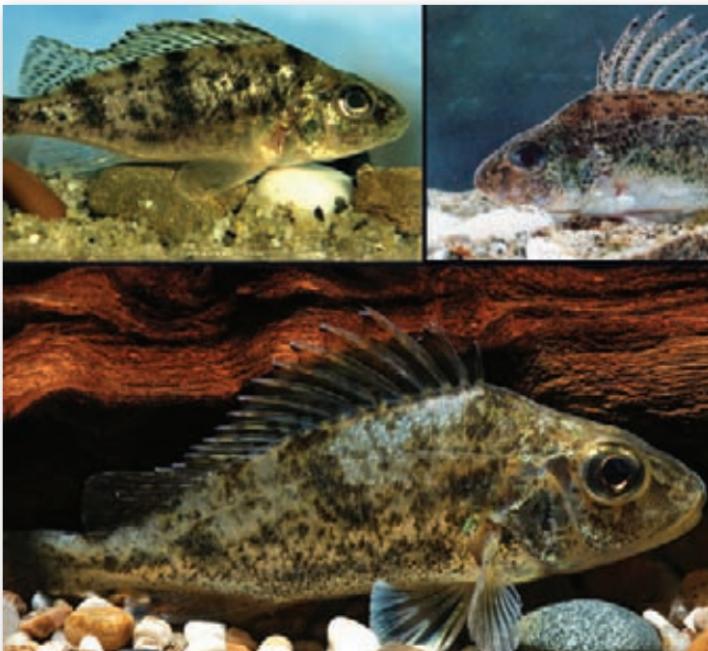
Embrioni, larve i juvenilne jedinke su izuzetno osjetljivi. U slučaju velikih temperaturnih oscilacija zapažen je visok mortalitet na nivou embriona. Često provode zimu zakopani u mulju.

Balonov balavac

Familija: *Percidae*

Vrsta: *Gymnocephalus baloni*

Engleski naziv: *Balon's Ruffe*

Naseljavaju područje od delte Dunava pa sve do Bavarske.

Imaju robusno, zbijeno telo i mogu narasti do 12 cm. Jedinke najčešće vode samostalan život i skrivanje se tokom dana, dok su aktivne noću. Hrane se sitnim beskičmenjacima sa rečnog dna, kao i larvama insekata i račića. Mužjaci stiču polnu zrelost u prvoj i drugoj godini života, a ženke u drugoj i trećoj godini. Način razmnožavanja nije poznat, a mreste se u pličacima među vodenim biljem. Ne koriste se u ishrani.

Nastanjuju srednji i donji tok većih reka, kao i blizinu ušća. Preferiraju dublje slojeve vode većih reka sa peščanom ili muljevitom podlogom i umerenom vodenom strujom.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Balonov balavac je čest neželjen ulov pri lovу bele ribe i nema nikakav ribolovni značaj.

Mali vretenar

Familija: *Percidae*

Vrsta: *Zingel streber*

Engleski naziv: *Streber*

Naseljavaju slivove reka
Dunav i Dnjestar.

Rastu u proseku do 12 cm, najviše do 22 cm. Borave u manjim jatima, uglavnom na većim dubinama pri dnu reka. Aktivne su noću. Hrane se uglavnom vodenim beskičmenjacima. Mreste se od marta do maja, a jaja polažu na šljunkovito dno. Imaju samo ograničen sportsko-ribolovni značaj. Za ovu vrstu je propisan trajni lovostaj.

Nastanjuju čiste brzotekuće vode, u slojevima iznad šljunkovitog i kamenitog dna, na mestima gde je jače strujanje vode.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Glavni faktori ugrožavanja ovih riba su izgradnja brana i zagađenje vode. Procenjuje se da je stanje njihovih populacija danas poboljšano, s obzirom na to da je evidentirano povećanje brojnosti jedinki ove vrste.

Ribe

Veliki vretenar

Familija: *Percidae*

Vrsta: *Zingel zingel*

Engleski naziv: *Zingel*

Naseljavaju slivove reka
Dunav i Dnjestar.

Bentosna riba, može narasti do 48 cm. Naseljavaju rečna dna i aktivne su noću. Hrane se sitnim vodenim beskičmenjacima ili malim ribama. Mreste se u aprilu i maju na peščanom dnu. Ženke polažu lepljivu ikru direktno na šljunak. U sportskom ribolovu su redak i slučajan ulov. Koriste se u ishrani. Za ovu vrstu je propisan trajni lovostaj.

Žive u dubljim delovima reka,
iznad peskovitog i kamenitog dna.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Smatra se da se populacije ove vrste obnavljaju i da brojnost jedinki danas raste.

VODOZEMCI

AMPHIBIANS

Vodozemci su grupa kičmenjaka koja obuhvata više od 6.000 recentnih vrsta rasprostranjenih širom sveta, osim najhladnjih i najsuvljih predela i nekih veoma izolovanih okeanskih ostrva. Zauzimaju posebno mesto u evolucionoj istoriji kičmenjaka, pošto je to prva grupa čiji su najstariji pripadnici „osvojili“ kopno.

Današnji vodozemci obuhvataju vodozemce sa repom (*Caudata*), koji u pogledu spoljašnje morfologije najviše nalikuju starim grupama vodozemaca. Najbrojnija je grupa bezrepih vodozemaca (*Anura*), koji su specijalizovani pre svega za kretanje u skokovima. Cecilijsa (*Gymnophiona*) su najmanja grupa, sa redukovanim repnim regionom i ekstremitetima.

Po broju vrsta Srbija se nalazi u prvih 20 država Palearktičkog regiona. Nažalost, faktori ugrožavanja populacija vodozemaca su veoma izraženi, pre svega fragmentacija, degradacija i gubitak staništa (utiče na 19 od 27 ugroženih vrsta), zagađenje, kompetitivni pritisak od strane invazivnih alohtonih vrsta, povećan predatorski pritisak domestifikovanih vrsta životinja i, najnovije, infekcija hitridiomikozom, za koju se pretpostavlja da će postati ozbiljan problem za opstanak vodozemaca mediteranskog basena u budućnosti.

Po svom načinu života vezani su kako za vodenu, tako i za kopnenu sredinu. Naime, vodozemci po pravilu metamorfoziraju iz larvenog stadijuma, koji živi u vodenoj sredini (punogradac), u odrasle jedinke pretežno vezane za kopnenu sredinu. Istovremeno se vrši prelazak sa škržnog na plućni način disanja, a takođe se javljaju i udovi petoprsnog tipa.

Teritoriju NP „Đerdap“ naseljava 13 vrsta vodozemaca, koje su prema Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva svrstane u kategoriju strogo zaštićenih, osim zelenih žaba, koje spadaju u vrste divljih životinja pod režimom eksploracije i kao takve su u kategoriji zaštićenih vrsta.

Vodozemci

Šareni daždevnjak

Familija: *Salamandridae*

Vrsta: *Salamandra salamandra*

Engleski naziv: *Fire Salamander*

Naseljavaju zapadni, južni i centralni deo Evrope.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa 15-25 cm. Životni vek oko 15 godina. Aktivni su noću i danju posle intenzivnih kiša. Najveći deo vremena provode skriveni ispod korenja drveća, kamenja i u jazbinama raznih životinja. Hrane se puževima, kišnim glistama, insektima, crvima. Hiberniraju uvek u grupi. Pare se u jesen na kopnu. Ženke obično u aprilu ili maju u stajaćoj vodi rađaju larve. Nekoliko meseci kasnije larve metamorfoziraju u juvenilne kopnene jedinke i napuštaju vodu. U toku transformacije gube škrge i razvijaju im se pluća.

Nastanjuju šume zatvorenog sklopa. Na Iberijskom poluostrvu naseljavaju i mediteranske šume, vlažne livade i kamenjare oko planinskih jezera.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Naziv šareni daždevnjak dobili su zbog žutih mrlja koje se nalaze na crnom telu, dok je sa donje strane telo potpuno crno.

Veliki mrmoljak

Familija: *Salamandridae*

Vrsta: *Triturus cristatus*

Engleski naziv: *Great Crested Newt*

Naseljavaju centralni, srednji i istočni deo Evrope, od obala Francuske i britanskih ostrva na zapadu do uralskih planina u Rusiji na istoku, kao i delove zapadne i centralne Azije.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa 13-16 cm, a životni vek 7-8 godina. Hrane se beskičmenjacima i sitnim kičmenjacima. Hibernacija obično počinje u oktobru ili novembru i traje do aprila. Pare se na proleće. Ženke polažu 200-600 jaja. Razvoj larvi traje obično 3-4 meseca. Metamorfoza počinje krajem leta. Najveći broj mladih hibernira u larvalnom obliku i njihova transformacija se završava tek sledeće godine.

Nastanjuju relativno duboke stajaće vode sa dobro razvijenom vegetacijom.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Osetljivi su na kvalitet vode, pa im se brojnost brzo smanjuje pod uticajem zagađenja.

Vodozemci

Mali mrmoljak

Familija: Salamandridae

Vrsta: *Lissotriton vulgaris*

Engleski naziv: Smooth Newt

 Naseljavaju Evropu izuzev južne Francuske i Pirinejskog poluostrva, južne Italije i većine mediteranskih ostrva, kao i zapadni deo Azije.

 Dužina tela od vrha glave do vrha repa oko 11 cm. Životni vek oko 7 godina. Najveći deo vremena provode na kopnu, dok se u vodi nalaze u doba parenja. Hrane se uglavnom beskičmenjacima. Hiberniraju tokom zime na kopnu u rupama. Pare se po izlasku iz hibernacije. Ženke polažu 200-300 jaja na vodeno bilje. Metamorfoza se završava nekoliko meseci nakon polaganja jaja.

 Nastanjuju raznovrsne slatkovodne stajaće vode, od privremenih barica do jezera.

 SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 Kao i kod velikih mrmoljaka, mužjaku se u doba parenja širi rep, a kožni greben koji počinje na potiljku razvija se u visoki treperav kožni ukras.

Podunavski mrmoljak

Familija: *Salamandridae*

Vrsta: *Triturus dobrogicus*

Engleski naziv: *Danube Crested Newt*

Naseljavaju ravničarski deo sliva Dunava i većih pritoka, kao i deltu Dunava.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa oko 16 cm. Životni vek preko 8 godina. Hrane se beskičmenjacima. Hiberniraju tokom zime na kopnu u rupama. Migracije ka mestima za parenje počinju od sredine februara pa do aprila, a ponekad može doći i do druge migracije na jesen. Pare se na proleće u stajaćicama koje mogu biti delimično povezane sa rečnim tokom. Metamorfoza traje od jula do septembra. Odrasli ostaju dugo u vodi, ponekad sve dok prvi put ne zaledi.

Nastanjuju vodene sisteme ravničarskih reka, kao i jezera i stajaće vode manje veličine.

SZ; Bern: II;

IUCN: NT

Kao i druge vrste mrmoljaka, svake godine dolaze u određeni vodeni biotop radi parenja, što se naziva „zavičajno ponašanje“.

Vodozemci

Obična češnjarka

Familija: *Pelobatidae*

Vrsta: *Pelobates fuscus*

Engleski naziv: *Common Spadefoot*

Naseljavaju veći deo nizijske Evrope i zapadni deo Azije.

Dužina tela 6-8 cm. Životni vek oko 10 godina. Preko dana se skrivaju u rupi koju su same iskopale ili pronašle, dok u lov idu noću. Hrane se vodenim biljkama, insektima i pujevima golaćima. Hibernacija traje od septembra do aprila, u rupama u zemljištu, koje mogu biti duboke i do 2 m. Pare se ubrzo po izlasku iz hibernacije. Ženke polažu od 40 do 360 jaja po leglu, koja su povezana međusobno u trake duge do 50 cm. Larva se razvija 2-5 meseci. Metamorfoza obično traje od jula do septembra.

Nastanjuju livade, proplanke, parkove, bašte i polja.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Naziv češnjarke doble su po sekretu koji izluju iz želuca kada su uznemirene, a čiji miris podseća na beli luk.

Balkanska češnjarka

Familija: *Pelobatidae*

Vrsta: *Pelobates syriacus*

Engleski naziv: *Eastern Spadefoot*

Naseljavaju područje od Balkanskog poluostrva pa do Crnog mora.

Dužina tela 8-10 cm. Životni vek oko 10 godina. Aktivne su tokom noći. Koriste jazbine glodara i rupe ispod stena za svoja skloništa. Hrane se vodenim biljem, mekušcima i stonogama. Hiberniraju u zemljишtu, korenju drveća ili ispod velikog kamenja. Topli i suvi period takođe provode u zemljишtu, moguća je estivacija. Pare se od februara do sredine maja, u stajaćim vodama. Leglo se sastoji od 2.000 do 4.000 jaja. Larveni period traje 3-4 meseca. Metamorfoza punoglavaca se završava krajem leta ili početkom jeseni.

Nastanjuju šume otvorenog sklopa, jezera, bare, stepa.

SZ: Bern: II;
IUCN: LC

U stepama i polupustinjama, gde letnje temperature dostižu 40°C, borave u dubokim rupama sa vodom u rečnim obalama ili oazama.

Vodozemci

Crvenotrbi mukač

Familija: *Discoglossidae*

Vrsta: *Bombina bombina*

Engleski naziv: *Red-bellied Toad*

Naseljavaju centralni i istočni deo Evrope, Tursku, severozapadnu Anadoliju.

Dužina tela 4-4,5 cm. Životni vek preko 12 godina. Aktivne su tokom dana, ali je najjače oglašavanje (dozivanje) mužjaka noću. Hrane se insektima, vodenim beskičmenjacima i vodenim biljem. Hiberniraju od kraja septembra ili oktobra pa sve do marta ili aprila, uglavnom na kopnu. Pare se od maja pa do kraja leta. Ženka u toku godine položi do 300 jaja. Razvoj embriona i larve traje 2 - 2,5 meseca. Metamorfoza traje od druge polovine juna do kraja septembra.

Nastanjuju jezera, ribnjake, potoke, kanale, močvare.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Kao i žutotrbi mukač, kada se nađu ispred potencijalnog neprijatelja, zauzimaju odbrambeni stav i izvrnu se na leđa, okrećući svoj svetli trbuh na gore. Uprkos sekretu otrovnih žlezda koje se nalaze u njihovoj koži, mnogi kičmenjaci ih redovno koriste u svojoj ishrani.

Žutotrbi mukač

Familija: *Discoglossidae*

Vrsta: *Bombina variegata*

Engleski naziv: *Yellow-bellied Toad*

Naseljavaju centralni i južni deo Evrope
izuzev jugozapadnog dela.

Dužina tela oko 5 cm. Životni vek 12-15 godina. Retko se mogu videti daleko od vode. Hrane se insektima. Preko zime se zavlache u rupe ispod stena i panjeva i tu hiberniraju od septembra pa do maja. Ukoliko je vreme toplo, mogu biti aktivne i u toku zime. Pare se nakon hibernacije sve do avgusta. Ženke polažu od 120 do 170 jaja na vodenom bilju. Punoglavci metamorfoziraju u juvenilne jedinke posle dva do tri i po meseca.

Nastanjuju jezera, bare,
močvare, reke.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Često se mogu naći u kolotrazima
ispunjениm vodom na seoskim
putevima.

Vodozemci

Obična krastača

Familija: *Bufonidae*

Vrsta: *Bufo bufo*

Engleski naziv: *Common Toad*

Naseljavaju Evropu, osim Irske i nekih mediteranskih ostrva, deo severozapadne Afrike i zapadne Azije.

Dužina tela ženki do 15 cm, a mužjaka do 8 cm. Životni vek oko 10 godina. Aktivne su uglavnom u sumrak i noću. Hrane se različitim vrstama zglavkara, crvima i puževima. Hiberniraju od kraja septembra ili oktobra pa sve do marta ili aprila. Pare se po izlasku iz hibernacije, obično tokom marta. Ženke polažu veliki broj jaja (i preko 10.000) obmotanih želatinoznom opnom u vidu traka. Metamorfoza punoglavaca traje 2-3 meseca.

Nastanjuju četinarske i listopadne šume, močvare, parkove, bašte.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Veliki broj ovih žaba strada na putu, dok migriraju prema mestu parenja, zbog čega su u mnogim evropskim državama izgrađeni tuneli ispod puteva, koji im omogućavaju bezbedan prolazak.

Zelena krastava žaba

Familija: *Bufoidae*

Vrsta: *Pseudolepidaea viridis*

Engleski naziv: Green Toad

 Naseljavaju srednji, istočni i južni deo Evrope, uključujući Apeninsko i Balkansko poluostrvo, severni deo Afrike, zapadni i centralni deo Azije.

 Dužina tela do 10 cm. Životni vek 7-10 godina. Uglavnom su aktivne u sumrak i noću kada idu u lov, a u vreme parenja su aktivne i tokom dana. Hrane se insektima (crvi, ose, pčele, tvrdokrilci), puževima golaćima, sitnim gmizavcima i vodozemcima. Zimski san spavaju u suvim rupama u zemlji daleko od vode. Odlaze u vodu samo zbog parenja, koja se odvijaju neposredno po izlasku iz zimskih skloništa. Ženke polažu više hiljada jaja obmotanih želatinoznom masom u vidu traka.

 Nastanjuju šume, šumo-stepe, stepе, polupustinje, pustinje, kamenjare.

 SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 Kao i kod velike krastače, telo im je pokriveno bradavicama, koje iza uha formiraju velike otrovne žlezde. Ukoliko ih neprijatelj uhvati, prestrašeno stežu kožu da bi ispraznile žlezde, pri čemu ih prekriva bela penasta tečnost koja širi neprijatan miris.

Vodozemci

Kreketuša

Familija: *Hylidae*

Vrsta: *Hyla arborea*

Engleski naziv: *Tree Frog*

 Naseljavaju Evropu izuzev severnog dela i Apenskog poluostrva, kao i južnog i istočnog dela Iberijskog poluostrva; azijski deo Turske i predele istočno od Kaspijskog mora.

 Dužina tela 3,5-5 cm. Životni vek oko 15 godina. Preko dana uglavnom sede na drveću, dok su aktivne u sumrak i noću kada silaze na zemlju i kreću u lov. Veoma su vešti penjači, a zahvaljujući zelenoj boji tela, gotovo su neprimetne. Hrane se insektima (muve, tvrdokrilci, leptiri, gusenice). U periodu od septembra do aprila, hiberniraju u zemlji, pukotinama stena ili rupama u drveću. Pare se po izlasku iz hibernacije, od aprila do juna. Ženke polažu 200 do 1.400 jaja u grupama od 3 do 60 jaja. Metamorfoza punoglavaca traje 2-3 meseca.

 Nastanjuju listopadne šume, bare, močvare, jezera u šumi.

 SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 Menjaju boju tela u zavisnosti od podloge.

Šumska žaba

Familija: *Ranidae*

Vrsta: *Rana dalmatina*

Engleski naziv: *Agile Frog*

Naseljavaju veći deo Evrope, izuzev severa; ne naseljavaju Portugal i veći deo Iberijskog poluostrva. Izolovane populacije nalaze se u Maloj Aziji.

Dužina tela 7-9 cm. Životni vek do 10 godina. Naseljavaju šume otvorenog sklopa i livade. Aktivne su u sumrak i rano ujutru, dok su u vreme parenja aktivne i danju i noću. Hrane se insektima, paukovima i stonogama. Period hibernacije traje od kraja septembra do marta. Pare se od februara do aprila, u vodi. Ženke tokom noći polažu 450-1.800 jaja oko grana podvodne vegetacije. Metamorfoza punoglavaca traje od kraja juna do početka avgusta.

Nastanjuju vlažna zemljišta, močvare, bare, ribnjake, kanale.

SZ: Bern: II;
IUCN: LC

Mogu da skoče najdalje od svih evropskih žaba, pa tako kada beže od neprijatelja, mogu skočiti i do 2 m u daljinu i 1 m u visinu. Ako bi čovek bio tako dobar skakač, u odnosu na svoju visinu, skakao bi 350 m u dalj.

Beleške

GMIZAVCI

REPTILE

Gmizavci su grupa kičmenjaka koja danas naseljava uglavnom umerene i tropске klimatske zone. Naročito su bili brojni u mezozoiku (tokom jure i krede). Danas postoje 4 osnovne grupe: *Squamata* (gušteri, zmije, amfisbene), krokodili (*Crocodylia*), kornjače (*Chelonia*), dok su najmalobrojniji savremeni gmizavci koji pripadaju grupi *Rhynchocephalia*, koja je zastupljena sa samo jednim rodom (*Sphenodon*).

Najveći broj gmizavaca su ektotermni organizmi, sa promenljivom temperaturom tela, koja zavisi od temperature spoljašnje sredine. Zbog toga su u svom rasprostranjenju uglavnom ograničeni na umerene i tropске klimatske zone. Skoro sve njihove aktivnosti, kao što su metabolički procesi i ponašanje, vezane su direktno ili indirektno za njihovu telesnu

Stepski gušter (*Podarcis tauricus*)

temperaturu i načine njene regulacije. U umerenim klimatskim zonama hiberniraju tokom zimskog perioda, dok u izrazito toplim i suvim oblastima pribegavaju estivaciji (letnji san) tokom najtoplijih meseci.

Na području NP „Đerdap“ zabeleženo je prisustvo 14 vrsta: 2 vrste kornjača, 6 vrsta guštera i 6 vrsta zmija. Prema Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, od ukupnog broja konstatovanih vrsta na istraživanom području 9 pripada strogo zaštićenim, a 2 zaštićenim divljim vrstama.

Barska kornjača

Familija: *Emydidae*

Vrsta: *Emys orbicularis*

Engleski naziv: European Pond Terrapin

 Naseljavaju Evropu, osim krajnjeg severa, nekih centralnih delova i većine egejskih ostrva, severozapadni deo Afrike i zapadni deo Azije.

 Dužina tela od vrha glave do vrha repa 13-16 cm. Životni vek 30-40 godina. Aktivne su u sumrak i noću, dok se preko dana sunčaju u blizini vode. Hrane se vodozemcima, sitnim ribama, vodenim insektima, vodenim biljem. Hiberniraju od kraja novembra do sredine aprila. Pare se posle hibernacije, u periodu od maja do juna. Ženke na kopnu u mekoj podlozi kopaju jamice u koje polažu 3-18 jaja, koja prekrivaju zemljom. Inkubacija traje oko 70 dana. Mlade kornjače izlaze u avgustu ili septembru.

 Nastanjuju slatkovodne bare, potoke, močvare, vlažna zemljišta.

 SZ; IUCN: NT;
Bern: II

 Veoma su oprezne i plašljive, pa pri najmanjem šumu brzo zaranjaju u vodu.

Šumska kornjača

Familija: *Testudinidae*

Vrsta: *Testudo hermanni*

Engleski naziv: *Hermann's Tortoise*

Naseljavaju mediteranski deo Evrope (južni i zapadni deo Italije, Balkansko poluostrvo sa jonskim ostrvima, Siciliju, Korziku, Sardiniju, Balearska ostrva, jugoistočni deo Francuske, evropski deo Turske).

Dužina oklopa 20-30 cm, težina 1,5-3 kg. Mogu živeti duže od 40 godina. Veoma su aktivne, od ranog jutra do kasnog popodneva. Hrane se travom, voćem, lišćem, biljkama u fazi truljenja, puževima. Zimski san spavaju ukopane pod zemljom, bude se u martu, a u oktobru opet ulaze u hibernaciju. Česte su međusobne borbe mužjaka, koji za vreme parenja mogu ženki zadati ozbiljne povrede ugrizom. U kasno proleće ženke polažu 3-12 jaja u rupama u zemlji. Mlade kornjače uglavnom početkom avgusta probijaju ljsku jajeta.

Nastanjuju šume, livade, voćnjake, bašte, vinograde.

Z; Bern: II;
IUCN: NT

U narodu postoji verovanje da krv ovih dugovečnih životinja leči od najtežih bolesti, što je jedan od razloga ugroženosti ove vrste.

Šumski gušter

Familija: *Lacertidae*

Vrsta: *Darevskia praticola*

Engleski naziv: Meadow Lizard

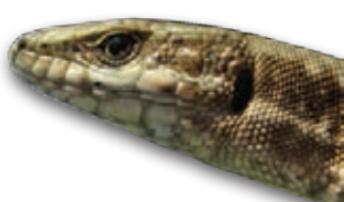
 Naseljavaju izolovane delove Balkanskog poluostrva (delovi istočne Srbije i jugoistočne Rumunije, Bugarska), evropski deo Turske, krajnji severoistočni deo Grčke, Kavkaz, deo Irana.

 Dužina tela od vrha glave do vrha repa 13-16 cm. Životni vek do 10 godina. Uglavnom su aktivni tokom dana. Hrane se insektima. Hiberniraju u hladnom periodu godine, obično od oktobra do kraja marta. Pare se u drugoj polovini maja. Ženke polažu 4-6 jaja. Inkubacija traje 45-50 dana. Po izvaljivanju iz jaja mladi su dugi oko 3 cm.

 Nastanjuju vlažna i vegetacijom dobro obrasla staništa uglavnom hrastovih šuma.

 SZ; Bern: III;
IUCN: NT

 Areal ovih guštera je prilično smanjen, sastoji se od nekoliko izolovanih grupa populacija. U Evropi naseljavaju oblasti do 800 m nadmorske visine, dok se u Aziji mogu videti na visinama do 2.000 m.

Stepski gušter

Familija: *Lacertidae*

Vrsta: *Podarcis tauricus*

Engleski naziv: *Balkan Wall Lizard*

Naseljavaju Mađarsku, Ukrajinu, Moldaviju, Rumuniju, Srbiju, Bugarsku, Albaniju, Makedoniju, Grčku, Tursku.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa oko 20 cm, pri čemu je ponekad rep dva puta duži od tela. Životni vek oko 12 godina. Uglavnom žive na tlu i skaču mnogo manje od ostalih zidnih guštera. Prave skloništa u rupama u zemlji, ispod stena ili u gustoj vegetaciji. Hrane se insektima i paukovima. Hiberniraju u hladnom periodu godine, obično od kraja oktobra do sredine marta. Pare se od aprila do maja. Ženke u zemlju polažu 2-6 (na jugu areala 2-10) jaja, a zatim ih zatrpuju.

Nastanjuju livade, stepе, ivice polja, nasipe pored puteva.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Veoma su brzi kada beže od neprijatelja, sklanjaju se na prvi znak opasnosti, a boja tela im omogućava da se brzo i lako sakriju u vegetaciji.

Kratkonogi gušter

Familija: *Scincidae*

Vrsta: *Ablepharus kitaibelii*

Engleski naziv: *Snake-eyed Skink*

 Naseljavaju južne i istočne delove Balkanskog poluostrova, na severu do Dunava, kao i jugozapadni deo Azije. Postoji i izolovana grupa populacija u zapadnom delu Mađarske i južnom delu Slovačke.

 Dužina tela od vrha glave do vrha repa do 13 cm. Životni vek do 4 godine u zarobljeništvu. Izuzetno plašljiva vrsta, koja se uglavnom skriva u svojim skloništima u zemlji, pokrivenim opalim lišćem, grančicama i kamenjem. Hrane se malim beskičmenjacima. Hiberniraju u hladnom periodu godine. Pare se u proleće po izlasku iz hibernacije. Ženke polažu 2-4 jajeta.

 Nastanjuju kamenite oblasti, retke šume, polja, livade.

 SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 Imaju kratke noge, pa nisu brzi, ali mogu naglo nestati u sklonište pod zemljom zahvaljujući svom vitkom i glatkom telu.

Smukulja

Familija: *Colubridae*

Vrsta: *Coronella austriaca*

Engleski naziv: *Smooth Snake*

NIJE
OTROVNA

Naseljavaju veliki deo Evrope, a u Aziji severni deo Turske i severni deo Irana.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa 54-70 cm. Životni vek oko 18 godina. Aktivne su tokom dana, ali se klone visokim temperaturama, tako da, kada su velike vrućine, ostaju u svom skloništu. Kada je vreme veoma toplo, aktivne su i noću. Hrane se gušterima, sitnim glodarima, puževima golaćima, kišnim glistama, gusenicama i malim zmijama. Hiberniraju u periodu od novembra do marta. Pare se u proleće po izlasku iz hibernacije. Jaja se razvijaju u telu ženke, tako da rađaju 2-16 živih mladih.

Nastanjuju kamenjare, šume otvorenog tipa, oblasti sa slabom vegetacijom, stepne.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Duž središnjeg dela leđne strane tela proteže se niz mrlja tamnije boje, koje podsećaju na šaru karakterističnu za šarke, ali se smukulje od njih razlikuju po znatno vitkijoj građi tela. Zbog ove sličnosti sa šarkama ljudi ih često ubijaju, misleći da su otrovne.

Stepski smuk

Familija: *Colubridae*

Vrsta: *Dolichophis caspius*

Engleski naziv: *Large Whip Snake*

 Naseljavaju veći deo Balkanskog poluostrva, Rumuniju, Moldaviju, Mađarsku, Ukrajinu, evropski deo Rusije, Tursku u oblasti Crnog mora, jugozapadni deo Azije.

 Dužina tela od vrha glave do vrha repa 2,5-3 m. Životni vek 10 godina. Aktivni su tokom dana. Hrane se sitnim sisarima, pticama, gušterima i manjim zmijama. Hiberniraju u hladnom periodu godine, obično od oktobra do aprila. Pare se nakon izlaska iz hibernacije, obično u maju. Ženke polažu 5-18 jaja u rupe u zemlji ili ispod stena.

 Nastanjuju ivice šuma, polja, žbunovite oblasti, vinograde, stepne i šumo-stepne.

 SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 U našim predelima najviše stradaju na magistralnim putevima od motornih vozila tokom maja meseca, kada im je aktivnost izražena zbog sezone parenja.

Belouška

Familija: *Colubridae*

Vrsta: *Natrix natrix*

Engleski naziv: *Grass Snake*

NIJE
OTROVNA

Naseljavaju Evropu izuzev krajnog severa, veliki deo Azije, severozapadni deo Afrike.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa oko 120 cm, ređe do 2 m. Životni vek do 28 godina. Aktivne su preko celog dana. Spadaju u veoma pokretne zmije, a takođe vole da plivaju i dugo mogu ostati pod vodom, čak i do 30 minuta. Hrane se gušterima, vodozemcima, glodarima, sitnim ribama, kišnim glistama, čak i sitnim sisarima, pticama, drugim zmijama i puževima. Hiberniraju od novembra do kraja marta ili početka aprila. Pare se po izlasku iz hibernacije, od maja do juna. Ženke u rupe u vlažnoj zemlji, trulom lišću ili vlažnoj mahovini polažu od 2 do 105 jaja, u proseku 30.

Nastanjuju močvare, obale ravnicaarskih reka i potoka, šikare, vlažne šume.

SZ; Bern: III;
IUCN: LC

Naziv su dobile po dvema polumesečastim belim mrljama iza slepoočnica, što predstavlja siguran znak za determinaciju.

Ribarica

Familija: *Colubridae*

Vrsta: *Natrix tessellata*

Engleski naziv: *Dice Snake*

 Naseljavaju veći deo Balkanskog i Apeninskog poluostrva, na severu ih ima do južnog dela Švajcarske, južnog i istočnog dela Austrije, Češke, Slovačke i jugozapadnog dela Ukrajine, na istoku do centralnog dela Azije, severozapadne Kine i Pakistana.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa 80-100 cm. Životni vek 15-20 godina. Aktivne su uglavnom tokom dana. Na kopnu izlaze samo u vreme parenja, polaganja jaja i hibernacije. Hrane se pretežno ribom. Hiberniraju u periodu od novembra do marta ispod kamenja ili u rupama u zemlji ispod korenja vrba. Pare se u aprilu ili maju nakon izlaska iz hibernacije. Ženke polažu od 5 do 37 jaja, u naslage lišća i grančica koje trule na tlu.

Nastanjuju rečne slivove, močvare.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Grčki naziv ove vrste, Nerofido - vodena zmija, vezan je za njeno stanište i način života jer dugo vremena provodi u plivanju i ispod vode.

Poskok

Familija: *Viperidae*

Vrsta: *Vipera ammodytes*

Engleski naziv: *Nose-horned Viper*

OTROVNA

Naseljavaju južni deo Evrope od severne i severozapadne Italije i južne Austrije, preko celog Balkanskog poluostrva do severoistočnog dela Turske i Transkavkaske oblasti.

Dužina tela od vrha glave do vrha repa 0,5-1 m. Životni vek oko 15 godina. Aktivni su izjutra, u toplim predelima, u sumrak i noću, dok danju odmaraju. Uglavnom borave na istom mestu. Hrane se sitnim sisarima, gušterima, malim pticama i zmijama. Hiberniraju u hladnijem periodu godine, obično od novembra do februara. Pare se od aprila do maja. Ženke rađaju 4-15 živih mладунaca krajem avgusta, koji su na rođenju dugi 15-23 cm.

Nastanjuju livade, svetle šume, kamenita područja sa grmljem.

Z; Bern: II;
IUCN: LC

Lako se mogu razlikovati od drugih vrsta zmija po tome što na vrhu njuške imaju specifičan rožni izraštaj u narodu poznat kao „rog“.

Beleške

PTICE

BIRDS

Ptice su grupa kičmenjaka koja naseljava ekosisteme širom planete, od Arktika do Antarktika. Danas na Zemlji živi više od 10.000 vrsta ptica. Južna Amerika je kontinent sa najvećim brojem vrsta, preko 3.200, a najmanje ih ima na Antarktiku, 65 vrsta. U Evropi je zabeleženo prisustvo oko 1.000 vrsta ptica, a u Srbiji je registrovano oko 360 vrsta.

Ptice predstavljaju specifičnu grupu organizama koja je razvila pero, diferencijaciju rožnog sloja kože, zahvaljujući kome su one endotermni organizmi koji lete. Pero je pticama omogućilo letenje, veoma efikasnu zaštitu od gubljenja toplote, a različito diferencirana i obojena pera izuzetno su važna za prepoznavanje polova, privlačenje suprotnog pola itd.

Vazduh je u mnogo čemu pogodna sredina za kretanje. Osnovni preduslov za efikasno letenje je smanjenje težine tela i snažan pogonski mehanizam, koji pticu može da održava u sredini koja se odlikuje niskom gustinom i u kojoj deluje gravitacija. Mnogim morfološkim i fiziološkim adaptacijama ptice su postigle nisku relativnu gustinu prevashodno kostiju.

Ptice se karakterišu izuzetnim lokomotornim sposobnostima, kako u pogledu efikasnosti, tako i korišćenja različitih sredina (vazdušna, kopnena, vodena). To su jedini kičmenjaci čiji su prednji i zadnji ekstremiteti delovi dva nezavisna lokomotorna sistema. Sposobnost aktivnog letenja, izrazita endotermija, posebna i složena socijalna organizacija, kao i raznovrsni oblici ponašanja (građenje gnezda, vokalizacija), povezani su složenim i osobenim razvojem mozga kod ove grupe kičmenjaka. Veličina mozga ptica znatno je veća nego kod gmizavaca, dok je u poređenju sa sisarima približna onoj kod glodara.

Područje Đerdapa i okoline značajno je za gnežđenje, seobu i zimovanje ptica na Dunavu, naročito od izgradnje hidrocentrale Đerdap I, kada je ovaj prostor zajezeren. Do sada je zabeleženo prisustvo oko 170 vrsta ptica, a procenjuje se da bi broj vrsta mogao da se kreće i oko 200. Ukupan broj zabeleženih gnezdarica je oko 130, dok je u savremeno doba ovaj broj smanjen na oko 110.

Ptice

Siva čaplja

Familija: Ardeidae

Vrsta: *Ardea cinerea*

Engleski naziv: Grey Heron

Naseljavaju južne i istočne delove Afrike, Evropu i Aziju, osim njihovih severnih delova.

Dužina tela iznosi 90-98 cm. Životni vek traje do 25 godina. Delimične su selice koje žive u jatima. Aktivne su tokom dana. Hrane se sitnim makućcima, vodenim insektima, ribama, žabama, mladim pticama i sitnim sisarima. Polnu zrelost dostižu između druge i treće godine života. Mužjaci brane teritoriju za vreme parenja. Gnezde se od februara do aprila na visokom drveću ili u gustoj trsci, u kolonijama, uglavnom u blizini vode. Mesto za gnezđenje biraju mužjaci, a sa ženkama zajedno grade gnezda. Ženke polažu 3-6 jaja, na kojima oba roditelja leže od 23-28 dana. Zajednički brinu o mладима, koji postaju samostalni nakon 45-55 dana.

Mogu se sresti na plitkim delovima vlažnih staništa, bara, močvara, ribnjaka, jezera, reka i estuara.

Z; IUCN: LC

 Pripadaju najvećim evropskim čapljama, koje svojim snažnim kljunovima mogu čak da usmrte i šarana težine 3 kg.

Bukavac

Familija: *Ardeidae*

Vrsta: *Botaurus stellaris*

Engleski naziv: *Bittern*

Naseljavaju Afriku, Evropu (osim Švedske) i Aziju (izuzev Japana).

Dužina tela iznosi 70-80 cm. Nema dovoljno podataka o dugovečnosti ove vrste. Maksimalna poznata starost je preko 11 godina. Žive pojedinačno ili u manjim grupama. Aktivne su danju. Hrane se ribama, insektima, žabama i manjim pticama. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se u periodu od marta do juna. Gnezda prave u trsci uz vodu. Ženke polažu 4-6 jaja, a inkubacija traje 25 dana.

Mogu se sresti na plitkim i mirnim vodama, pretežno močvarama sa širokim pojasmom trske i rogoza.

SZ: BD: I; Bern: I;
Bon: II; IUCN: LC

Karakteriše ih dobra kamuflaža i oglašavaju se zvukom koji podseća na rikanje bika.

Ptice

Velika bela čaplja

Familija: *Ardeidae*

Vrsta: *Egretta alba*

Engleski naziv: Great White Egret

Naseljavaju odgovarajuća staništa
na svim kontinentima.

 Dužina tela iznosi 85-102 cm. Životni vek traje do 22 godine. Delimične su selice. Aktivne su danju. Hrane se ribama, žabama, zmijama, insektima i mekušcima. Polnu zrelost dostižu u drugoj godini života. Gnezde se u manjim kolonijama, od aprila do juna. Gnezda prave mužjaci na niskom grmlju ili na drveću, uglavnom nisko nad vodom. Nakon izgradnje gnezda mužjaci počinju da paradiraju privlačeći ženke. Ženke polažu 2-5 jaja, na kojima oba roditelja leže 25-26 dana i brinu se o mladima. Mladi postaju samostalni sa 42 dana.

Mogu se sresti blizu plitkih voda
pri obalama jezera, reka i močvara.

SZ; BD: I; Bern: II;
Bon: II; IUCN: LC

Najveće su od svih vrsta čaplji.
Evropske populacije zimuju u Srbiji,
Crnoj Gori, Grčkoj i delti Nila.

Mala bela čaplja

Familija: Ardeidae

Vrsta: *Egretta garzetta*

Engleski naziv: Little Egret

 Naseljavaju Evropu (Balkansko poluostrvo), centralni i južni deo Azije, centralni i južni deo Afrike, Madagaskar, Filipine, severni deo Australije.

 Dužina tela od 55-65 cm. Životni vek iznosi oko 5 godina. Selice, koje žive u malim jatima. Aktivne su danju. Hrane se sitnim žabama, ribama, gušterima, puževima, vodenim insektima, crvima, mladim sisarima i mladim pticama. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se u kolonijama u periodu od aprila do juna meseca. Gnezda prave na stabljikama trske ili drveću pored vode. Ženke polažu 4-5 zelenoplavih jaja. Oba roditelja leže na jajima 19-25 dana i brinu se o mladima. Mladi ostaju u gnezdu oko 25 dana.

 Mogu se sresti na prostranim močvarama, deltama, estuarima, slanim vlažnim nizijama, priobalnim područjima.

 SZ; BD: I; Bern: II;
IUCN: LC

 U slučaju opasnosti zauzimaju neobične položaje, npr. skrivaju glavu, vrat i jednu nogu tako vešto da se veoma teško raspoznaaju. Često se sreću na moru, za razliku od drugih evropskih čaplji.

Ptice

Čapljica

Familija: Ardeidae

Vrsta: *Ixobrychus minutus*

Engleski naziv: Little Bittern

Naseljavaju srednju i južnu Evropu.

 Dužina tela od 33-38 cm. Selice koje žive u malim jatima. Aktivne su danju. Hrane se vodenim insektima, ribama, žabama i puževima. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se od juna do jula. Ženke polažu 5-6 jaja. Inkubacija traje 16-19 dana.

Mogu se sresti na vlažnim, vodenim staništima obraslim vegetacijom.

SZ; BD: I; Bern: II;
Bon: II; IUCN: LC

Globalno ugrožena vrsta zbog degradacije staništa usled isušivanja i zagađenja vlažnih staništa.

Kašikara

Familija: *Threskiornithidae*

Vrsta: *Platalea leucorodia*

Engleski naziv: *Spoonbill*

Naseljavaju južni deo Evrope i Azije.

 Dužina tela iznosi 80-90 cm. Selice, koje žive u manjim grupama. Aktivne su danju. Hrane se vodenim insektima, ribama, puževima, školjkama i punoglavcima. Gnezde se u manjim kolonijama, od aprila do maja. Gnezda prave od trske i grančica na zemlji, na niskom grmlju ili na drveću, uglavnom nisko nad vodom. Ženke polažu 3-5 jaja, na kojima leže oba roditelja 21-25 dana i brinu se o mladima. Mladi su samostalni sa 49-56 dana.

Preferiraju vodene oblasti slabo obrisale rogozom, šašom i vrbama. Borave u plićacima.

SZ: BD: I; Bern: II; Bon: II;
CITES: II; IUCN: LC

Ime vrste potiče od oblika njihovog kljuna, pri vrhu tako proširenog da podseća na kašiku, a u unutrašnjosti postoje rožnate rese koje filtriraju vodu i blato.

Ptice

Bela roda

Familija: *Ciconidae*

Vrsta: *Ciconia ciconia*

Engleski naziv: *White Stork*

Naseljavaju delove Evrope, južne i istočne delove Azije, kao i severni deo Afrike.

Dužina tela iznosi 100-115 cm. Životni vek traje oko 20 godina. Selice, koje žive u manjim grupama. Aktivne su danju. Sa mesta zimovanja se vraćaju u periodu od marta do aprila. Hrane se žabama, ribama, sitnim sisarima, gmizavcima, insektima, sitnim pticama i puževima. Polnu zrelost dostižu sa oko 3 godine starosti. Ostaju sa istim partnerom tokom čitavog života. Gnezde se od aprila do maja. Ženke polažu 3-5 jaja na kojima leže oba roditelja 29-34 dana. Par zajedno brine o mladima, koji ostaju u gnezdu 54-63 dana.

Mogu se sresti na različitim staništima, kao što su vlažne livade, bare, potoci, močvare, reke, tundre, savane.

SZ; BD: I; Bern: II;
Bon: II; IUCN: LC

Rode se svake godine vraćaju u isto gnezdo. Interesantno je da nemaju glas, već zvuke proizvode klepetanjem kljuna.

Crna roda

Familija: *Ciconidae*

Vrsta: *Ciconia nigra*

Engleski naziv: *Black Stork*

Naseljavaju odgovarajuća staništa Evrope, Azije i Afrike.

Dužina tela iznosi 95-100 cm. Životni vek između 15 i 20 godina. Žive u velikim grupama, osim u vreme parenja. Aktivne su danju. Hrane se žabama, ribama, gmizavcima, vodenim insektima, školjkama i sitnim sisarima. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se u periodu od aprila do maja meseca. Ženke polažu 2-5 jaja, na kojima oba roditelja leže 32-36 dana. Mladi su samostalni sa 63-70 dana starosti.

Mogu se naći blizu vlažnih šuma, močvara, u planinskim oblastima.

SZ: BD: I; Bern: II; Bon: II;
CITES: II; IUCN: LC

Gnezde se na velikim nadmorskim visinama, što u Africi iznosi 2.200 m.

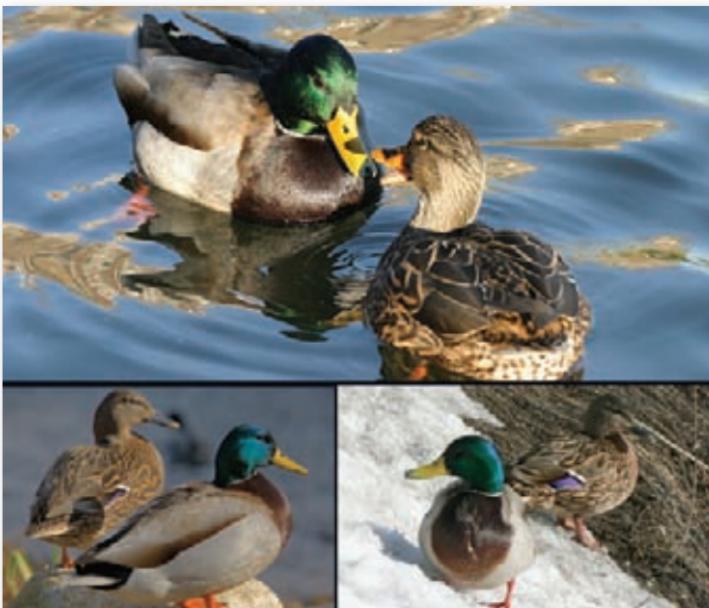
Ptice

Gluvara

Familija: Anatidae

Vrsta: *Anas platyrhynchos*

Engleski naziv: Mallard

Naseljavaju Evropu, Indiju, Kinu, Japan, Severnu Ameriku.

 Dužina tela iznosi 50-65 cm. Žive u jatima i pripadaju delimičnim selicama. Dan provode na vodi, a u sumrak se povlače na kopno. Hrane se vodenim biljkama, ribama, žabama, insektima, crvima, školjkama, semenkama i vodozemcima. Polnu zrelost dostižu sa godinu dana života. Gnezde se od marta do septembra. Gnezda prave po pravilu uz vodu. Ženke polažu 7-12 jaja, na kojima leže 26-29 dana. Ženke same odgajaju mlade 53-56 dana nakon čega oni postaju samostalni.

Mogu se naći u jezerima, barama, kanalima obraslim gustim rastinjem, estuarima itd.

Z; Bon:II;
IUCN: LC

Gluvara je najbrojnija gnezdarica u redu Anseriformes u Srbiji. Karakteriše ih izražen polni dimorfizam: ženke imaju jednolično braon perje bez sjaja, dok su mužjaci jarkih boja.

Labud grbac

Familija: Anatidae

Vrsta: *Cygnus olor*

Engleski naziv: Mute Swan

Naseljavaju odgovarajuća staništa Evroazije.

Dužina tela iznosi 145-160 cm. Delimične selice, zimuju u našim krajevima. Žive u grupama, osim u vreme parenja. Aktivne su danju. Hrane se vodenim biljem, korenjem, makušcima, ribama, crvima i insektima. Polnu zrelost dostižu između 2. i 4. godine starosti. Mužjaci i ženke ostaju zajedno tokom celog života. Gnezde se od aprila do maja, na ostrvima i nepristupačnim obalskim mestima. Ženke polažu 5-8 jaja, na kojima leže 34-38 dana, dok mužjaci u blizini stražare. Oba roditelja brinu o mladima do njihovog osamostaljenja nakon 120-150 dana.

Nastanjuju plitke, slatke i stajaće vode, estuare i obale mora.

Z; Bon: II;
IUCN: LC

Ukoliko ženka labuda ugine, mužjak preuzima brigu o jajima. Jedna je od najtežih ptica letačica. Može biti teška i do 13 kg.

Ptice

Suri orao

Familija: *Accipitridae*

Vrsta: *Aquila chrysaetos*

Engleski naziv: *Golden Eagle*

Naseljavaju odgovarajuća staništa svih kontinenata izuzev Australije i Južne Amerike.

Dužina tela iznosi 75-88 cm. Životni vek u prirodi može da traje i do 32 godine. Delimične selice, u Evropi stanarice, koje žive sa istim partnerom čitavog života. Aktivne su danju. Hrane se sisarima, gmizavcima, pticama, uginulim životinjama. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se od marta do aprila. Ženke polažu 2 jaja, u razmacima od 3-4 dana, na kojima leže 43-45 dana. Oba roditelja hrane mlade oko 70-80 dana.

Mogu se naći na otvorenim planinskim predelima, kanjonima i kamenjarima.

SZ; BD: I; Bern: II; CITES:II;
IUCN: LC

Teritorija jednog para može biti i do 150 kvadratnih kilometara. U kandžama mogu nositi teret težine i do 4 kg. Na Kavkazu i u Kazahstanu se i danas ovi orlovi koriste za lov na krznaštice, najčešće lisice i mlade vukove.

Mišar

Familija: *Accipitridae*

Vrsta: *Buteo buteo*

Engleski naziv: *Buzzard*

Naseljavaju Evropu, izuzev njenih najsevernijih delova, i Aziju.

 Dužina tela iznosi 51-57 cm. Životni vek traje oko 8 godina. Delimične selice, koje žive u grupi. Aktivne su danju. Hrane se sitnim sisarima, gmizavcima, vodozemcima, pticama, krupnim insektima. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se od marta do juna. Prostrana gnezda prave na visokom drveću ili izbočinama stena. Ženke polažu 3-4 bela jaja, na kojima leže 28-36 dana. Mladi se osamostaljuju sa 42-50 dana.

Mogu se naći pri rubovima šuma u planinskim predelima, šumo-stepama, tresetištima.

SZ; Bern: II; CITES: II;
IUCN: LC

Tokom 1950/60-ih godina, vrsta je znatno stradala zbog masovne primene biocida i mamca za trovanje vukova, odstrela i rušenja gnezda. Poboljšanje zakonske regulative, uz zabranu korišćenja štetnih pesticida i nelegalnog odstrela, uticalo je na povećanje njihove brojnosti.

Ptice

Orao belorepan

Familija: Accipitridae

Vrsta: *Haliaeetus albicilla*

Engleski naziv: White-tailed Eagle

Naseljavaju Evropu, severnu i centralnu Aziju, deo Grenlanda.

Dužina tela iznosi 70-90 cm. Životni vek traje između 20 i 25 godina. Delimične selice, žive sa istim partnerom čitavog života. Aktivne su danju. Hrane se ribom, pticama, sisarima, vodozemcima, gmizavcima, ostacima uginulih životinja. Polnu zrelost dostižu tek sa 5-6 godina starosti. Gnezde se od kraja januara do maja. Gnezda prave od grana i šiblja na visokim stablima ili liticama. Ženke polažu 1-2, a retko i 3 jaja, na kojima oba roditelja leže 34-45 dana i zajednički se brinu o mladima. Mladi napuštaju gnezdo sa 70-90 dana starosti.

Nastanjuju oblasti duž velikih reka, jezera, bara, močvara, morske obale.

SZ: BD: I; Bern: II; Bon: I;
CITES: I; IUCN: LC

Predstavlja najveću srednjoevropsku pticu grabljivicu. Ime je dobila po svom belom repu.

Sivi soko

Familija: *Falconidae*

Vrsta: *Falco peregrinus*

Engleski naziv: *Peregrine Falcon*

Naseljavaju odgovarajuća staništa svih kontinenata izuzev Australije i Južne Amerike.

Dužina tela iznosi 36-48 cm. Životni vek traje do 15 godina. Pripadaju delimičnim selicama. Žive sa istim partnerom čitavog života. Aktivne su danju. Hrane se uglavnom pticama, a ređe i sitnim sisarima, gmizavcima. Polnu zrelost dostižu nakon 2 godine života. Ženke polažu 3-4 jaja. Inkubacija traje 29-32 dana.

Nastanjuju pretežno stenovita planinska područja i litice uz more.

SZ: BD: I; Bern: II;
CITES: I; IUCN: LC

Najbolji lovci među grabljivicama. Kada uoče plen, veoma brzo mogu da dostignu brzinu od preko 200 km/h.

Ptice

Crna liska

Familija: *Rallidae*

Vrsta: *Fulica atra*

Engleski naziv: *Coot*

Naseljavaju Evropu, izuzev njenih najsevernijih delova, veći deo Azije, severozapadni deo Afrike i Australiju.

Dužina tela iznosi 36-38 cm. Stanarice koje žive u jatima, životni ciklus im je veoma vezan za vodu. Često se mogu uočiti tokom dana na velikoj udaljenosti od obale gde rone u potrazi za hranom. Hrane se vodenim biljkama, malim ribama, gmizavcima, vodenim insektima. Polnu zrelost dostižu sa 1-2 godine starosti. Gnezde se u periodu od marta do maja. Ženke polažu 6-10 jaja. Inkubacija traje 21-24 dana.

Mogu se naći na jezerima i barama.

Z; IUCN: LC

Izuzetno brojna gnezdarica u Srbiji, posebno u Vojvodini. Ukupan broj parova se procenjuje na 50-80 hiljada.

Divlji golub

Familija: *Columbidae*

Vrsta: *Columba livia*

Engleski naziv: *Rock Dove*

Naseljavaju staništa od zapadne Evrope i severne Afrike do Bliskog Istoka i Indije, uključujući i Severnu Ameriku.

Dužina tela iznosi 31-34 cm. Životni vek traje od 3-5 godina. Stanarice koje žive u jatima. Aktivne su rano ujutru ili kasno popodne. Hrane se semenkama, i to pretežno kukuruzom, voćem i osušenim plodovima voćki. Polnu zrelost dostižu sa jednom godinom života. Sa partnerom provode čitav život. Gnezde se u kolonijama u periodu od marta do avgusta. Mužjaci prave oskudna gnezda u pukotinama stena, polupećinama i na zgradama. Ženke polažu 1-2 bela jaja, na kojima leže oba roditelja oko 17-19 dana i vode brigu o mladima. Mladi postaju samostalni nakon 28-35 dana.

Mogu se naći u klisurama, planinskim liticama, kamenjarima, žbunovima, umerenim i kišnim šumama, savanama.

SZ; IUCN: LC

Preci su današnjih gradskih golubova.

Ptice

Grlica

Familija: *Columbidae*
Vrsta: *Streptopelia turtur*
Engleski naziv: *Turtle Dove*

 Naseljavaju Evropu, osim njenog severnog dela, i jugozapadnu Aziju.

 Dužina tela iznosi 26-28 cm. Život provode u paru. Aktivne su danju. Hrane se na zemlji sitnim semenkama, lišćem, populjcima, insektima i larvama beskičmenjaka. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se u periodu od maja do juna, a gnezda prave od suvog šiblja na niskom drveću i grmlju pored puteva. Ženke polažu 2 bela jaja, na kojima oba roditelja leže 13-15 dana. Mladi su samostalni nakon 19-21 dana života.

 Mogu se naći pri mešovitim šumama, poljima i živicama. Naseljavaju i područja sa retkim stablima i grmovima, u blizini obradivog zemljišta.

 Z; Bon: II;
IUCN: LC

 Nežno gugutanje grlice je vrlo izraženo tokom proleća.

Kukuvija

Familija: *Tytonidae*

Vrsta: *Tyto alba*

Engleski naziv: *Barn Owl*

Naseljavaju Evropu, južni deo Azije, deo Severne Amerike, Južnu Ameriku i Australiju.

Dužina tela iznosi 33-35 cm. Životni vek traje u proseku 4 godine. Stanarice koje žive pojedinačno ili u paru. Aktivne su noću. Hrane se sitnim sisarima, pticama, insektima. Polnu zrelost dostižu između prve i druge godine života. Gnezde se u periodu od marta do juna. Gnezde se najčešće u pećinama, na usamljenim seoskim kućama, tavanima, tornjevima crkava. Ženke polažu 4-7 jaja, na kojima leže 32-34 dana, dok ih mužjaci za to vreme hrane. O mladima se brinu oba roditelja. Mladi postaju samostalni sa 49-63 dana.

Mogu se naći na otvorenim područjima kao što su parkovi, vrtovi, livade, farme, ivice močvara, zapuštene poljane, živice.

SZ; Bern: II; CITES: II;
IUCN: LC

Zabeleženo je da su pojedine kukuvije u divljini živele i do 18 godina, što je daleko od prosečnog životnog veka sova. Poput ostalih sova, kukuvije ne mogu da svare dlake i kosti plena koji pojedu, te ovaj neupotrebljiv materijal izbacuju kao okruglaste izbljuvke, takozvane gvalice.

Ptice

Kukumavka

Familija: *Strigidae*

Vrsta: *Athene noctua*

Engleski naziv: *Little Owl*

Naseljavaju Evropu, osim njenih severnih delova, delove Kine i severne delove Afrike.

Dužina tela iznosi 22-23 cm. Stanarice koje žive u manjim grupama. Aktivne su i noću i danju. Hrane se sitnim sisarima i pticama, gušterima, žabama, glistama i insektima. Polnu zrelost dostižu nakon 2 godine. Gnezde se u dupljama drveća, pukotinama stena, delovima zgrada, kunićevim rupama. Gnezde se u periodu od aprila do maja. Ženke polažu 4-5 belih jaja, na kojima leže 28-29 dana. Oba roditelja brinu o mladima. Mladi izleću iz gnezda sa 28 dana starosti, a samostalni postaju nakon 35 dana.

Nastanjuju šume, livade, parkove, vrtove, kamenjare, pašnjake, polupustinje.

SZ; Bern: II; CITES: II;
IUCN: LC

Kukumavka je bila zaštitni znak Minerve, rimske boginje mudrosti. Pod uticajem hrišćanstva postaje simbol ružnoće i zloslutnosti.

Ćuk

Familija: *Strigidae*

Vrsta: *Otus scops*

Engleski naziv: *Scops Owl*

Naseljavaju južni i srednji deo Evrope, srednji i zapadni deo Azije, severozapadni deo Afrike.

Dužina tela iznosi 19-20 cm. Selice koje naseljavaju područja sa toploim i suvom klimom. Aktivane su isključivo noću. Hrane se gušterima, insektima, crvima, vodozemcima, sitnim pticama i noćnim leptirima. Polnu zrelost dostižu nakon 2 godine. Gnezde se u šupljinama drveća ili zidovima zgrada. Gnezde se tokom maja. Ženke polažu 4-5 belih jaja, na kojima leže 24-25 dana. Dok ženke leže na jajima, mužjaci ih hrane. Mladi postaju samostalni nakon 21-29 dana života.

Mogu se naći pri obodu šuma, u šumarcima i voćnjacima.

SZ; Bern: II; CITES: II;
IUCN: LC

Izuzetno su ugroženi zbog nedostatka prostora za gnežđenje usled seče šuma.

Ptice

Pupavac

Familija: *Upupidae*

Vrsta: *Upupa epops*

Engleski naziv: *Hoopoe*

Naseljavaju najveći deo Evrope, centralni i južni deo Azije, veći deo Afrike.

Dužina tela iznosi 26-28 cm. Selice, koje žive uglavnom pojedinačno, ali migriraju u manjim grupama. Aktivne su danju. Naseljavaju topla i suva područja. Hrane se sitnim insektima, larvama, glistama i sitnim kičmenjacima. Polnu zrelost dostižu sa oko godinu dana starosti. Gnezde se u periodu od maja do juna. Ženke polažu 2 jajeta. Inkubacija traje 15-16 dana, a mladi se osamostaljuju nakon 30 dana.

Mogu se naći na otvorenim i poluotvorenim staništima, ivicama šuma, svetlim šumarcima.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

 Ženke i ptiči u opasnosti izlučuju smrdljivi sekret iz trtične žlezde, kao svojevrsnu odbranu od predatora.

Veliki šareni detlić

Familija: *Picidae*

Vrsta: *Dendrocopos major*

Engleski naziv: *Great Spotted Woodpecker*

Široko su rasprostranjeni u Aziji,
Evropi i Severnoj Americi.

Dužina tela iznosi 22-23 cm. Stanarice, koje žive u manjim grupama. Aktivne su danju. Hrane se insektima, larvama insekata, semenkama borova kao i bobicama. Polnu zrelost dostižu sa oko godinu dana starosti. Gnezde se sredinom aprila. Mužjaci i ženke buše rupe u starim stablima i koriste ih kao višegodišnja gnezda. Ženke polažu 5-6 jaja, a inkubacija traje oko 15 dana. O mладима brinu oba roditelja do 30 dana, nakon čega se osamostaljuju.

Mogu se naći u četinarskim šumama,
gradskim parkovima, baštama,
voćnjacima, šumarcima itd.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Mužjaci ljubavni zov ne proizvode glasom, već jakim udarcima kljuna u šuplje grane, koje stvaraju vrlo prodroran zvuk. Ovaj zvuk izdaleka podseća na kratke rafale mitraljeza.

Ptice

Gradska lasta

Familija: *Hirundidae*

Vrsta: *Delichon urbica*

Engleski naziv: *House Martin*

Široko rasprostranjene u Severnoj Americi, Africi i Evroaziji.

Dužina tela iznosi oko 13 cm. Životni vek traje do 5 godina. Selice koje žive u velikim grupama. Aktivne su danju. Hrane se insektima. Polnu zrelost dostižu sa oko godinu dana starosti. Danas se najčešće gnezde u selima i gradovima ispod nadstrešnice kuća i zgrada. Svoja gnezda prvenstveno grade na fasadama, ređe pod drvenim nadstrešnicama, verandama i balkonima. Ženke polažu 5-6 jaja, a inkubacija traje oko 15 dana. O mладима se brinu oba roditelja u trajanju oko 30 dana.

Njihova prirodna staništa čine strme litice klisura. Nakon sinantropizacije, vrsta počinje da naseljava staništa u čovekovoj blizini, povlačeći se sa svojih prirodnih staništa.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

Svake godine sa zimovanja se vraćaju u isto gnezdo.

Zlatna vuga

Familija: *Oriolidae*

Vrsta: *Oriolus oriolus*

Engleski naziv: *Golden Oriole*

Naseljavaju veći deo Evrope, zapadni i južni deo Azije, severozapadni deo Afrike.

Dužina tela iznosi 24 cm. Selice, koje žive u manjim grupama. Aktivne su danju. Hrane se insektima, voćem, bobicama i lišćem. Polnu zrelost dostižu sa oko godinu dana starosti. Gnezde se od maja do jula, obično u ostacima hrastovih, jasenovih i drugih vodoplavnih šuma duž rečnih dolina. Ženke polažu 3-5 jaja, na kojima uglavnom leže 14-17 dana. Oba roditelja brinu o mladima, a mladi se osamostaljuju nakon 16-17 dana života.

Mogu se naći u listopadnim šumama uz vodu, u parkovima i vrtovima.

SZ; Bern: II;
IUCN: LC

U proleće se oglašavaju specifičnom zviždukavom pesmom.

Ptice

Gavran

Familija: *Corvidae*

Vrsta: *Corvus corax*

Engleski naziv: *Raven*

Naseljavaju Evropu, osim njenih severnih delova, Centralnu Ameriku, deo Azije i Afrike.

Dužina tela iznosi oko 64 cm. Životni vek traje između 30 i 50 godina. Stanarice koje žive u parovima ili manjim grupama. Aktivne su danju. Hrane se semenkama, beskičmenjacima, sitnim sisarima, uginulim životinjama itd. Polnu zrelost dostižu sa oko godinu dana starosti. Gnezde se od februara do aprila. Ženke polažu 5-6 jaja i leže na njima 20-23 dana, dok ih mužjaci za to vreme hrane. Oba partnera brinu o mladima, koji se osamostaljuju nakon 35-42 dana.

Mogu se naći na pašnjacima, poljima, planinama, morskim klifovima.

Z; IUCN: LC

Odlikuju se složenim socijalnim ponašanjem, kao i izraženim individualnim sposobnostima. Mogu se pripitomiti i naučiti da govore.

SISARI

MAMMALS

Klasa sisara (*Mammalia*) predstavlja evolutivno najmlađu grupu kičmenjaka, čiji su se prvi predstavnici pojavili pre otprilike 220 miliona godina, odvojivši se od primitivnih gmizavaca. Nakon velikog izumiranja gmizavaca krajem mezozoika, sisari, koji su do tada bili sitne noćne životinje, popunjavaju upražnjene ekološke niše i dolazi do njihovog naglog razvoja, tako da danas srećemo najrazličitije forme koje naseljavaju gotovo sve ekosisteme na Zemlji. Takođe, mogu biti i najrazličitijih dimenzija, od veoma malih kao što je bumbarski slepi miš (*Craseonycteris thonglongya*) sa svojih 3-4 cm dužine, pa do životinja gigantskih razmera kao što je plavi kit (*Balaenoptera musculus*) sa čak 30 m ukupne dužine. Do danas je opisano oko 5.500 vrsta sisara.

Osobine koje isključivo karakterišu sisare su: dlaka, mlečne žlezde, tri slušne košćice u uvetu, donja vilica koja se sastoji od samo jedne kosti, dijafragma i sekundarno nepce. Većina predstavnika sisara poseduje znojne žlezde i specijalizovane zube, a predstavnici placentnih sisara, najbrojnije potklase, poseduju placentu koja hrani plod tokom trudnoće. Sa izuzetkom predstavnika iz reda kljunara (*Monotremata*), koji polažu jaja, svi sisari donose na свет живе mladunce. Sisari spadaju u endotermne organizme pošto su sposobni da održavaju telesnu temperaturu nezavisno od uslova u spoljašnjoj sredini.

Teritorija NP „Đerdap“ se karakteriše visokim diverzitetom faune sisara, zahvaljujući specifičnim geomorfološkim i klimatskim prilikama, koje su uslovile postojanje različitih tipova staništa. Na području Đerdapa je prisutno 63 od ukupno 98 vrsta sisara, koliko je registrovano na teritoriji cele Srbije. Od toga, 36 vrsta spada u zaštićene ili strogo zaštićene vrste, a zaštita 14 vrsta je regulisana i Zakonom o divljači i lovstvu.

Sisari

Jež

Familija: *Erinaceidae*

Vrsta: *Erinaceus roumanicus*

Engleski naziv: *Northern White-breasted Hedgehog*

Naseljavaju veći deo Evrope,
Rusiju, Gruziju i Tursku.

 Dužina tela 20-30 cm, dužina repa 3-4 cm, a težina 500-850 g. Životni vek 2-5 godina. Aktivni su u sumrak i noću. U ishrani dominiraju tvrdokrilci i člankoviti crvi, ali se hrane i vodozemcima, jajima i sitnim pticama. Zimu prespavaju. Žive solitarno. Pare se između aprila i septembra. Imaju 1-2 okota godišnje, a u svakom bude 2-5 mladunaca.

Nastanjuju parkove, baštne, živice, međe na poljoprivrednim površinama i žbunje. Preferiraju nizije i brdska područja, ali se sreću i na planinama do 1.400 m nadmorske visine.

Z; IUCN: LC

Imaju neobičnu naviku da luče veliku količinu pljuvačke, kojom se ližu po bodljama. Nije otkriveno koja je svrha ovakvog ponašanja, ali lučenje pljuvačke može biti izazvano jakim mirisima, novom hranom ili prisustvom drugih ježeva.

Vodena rovčica

Familija: *Soricidae*

Vrsta: *Neomys fodiens*

Engleski naziv: *Eurasian Water Shrew*

Naseljavaju Evropu, Rusiju, Tursku, Kazahstan, Kinu, Severnu Koreju i Mongoliju.

Dužina tela 6,7-9,6 cm, dužina repa 4,5-7,7 cm, težina 12-18 g. Životni vek između 14 i 19 meseci. Aktivne su tokom noći. Love i na kopnu i u vodi, a hrana su im zemljivođi i vodenji beskičmenjaci, mada ponekad love i sitne ribe i vodozemce. Teritorijalne su i žive solitarno. Imaju do 2 okota godišnje, a u svakom bude 3 do 15 mladunaca.

Nastanjuju sve tipove obalnih i priobalnih staništa (morska, rečna i jezerska), bare, močvare, vlažne šume i livade. Mogu se naći do 2.500 m nadmorske visine.

SZ; IUCN: LC;
Bern: III

Imaju otrovnu pljuvačku kojom mogu da ošamute plen. Dok rone, vodootporno krvno zadržava mehuriće vazduha, što rovčicama daje srebrnkast izgled.

Pored vodene rovčice, na području NP „Đerdap“ je prisutna i obalska rovčica (*Neomys anomalus*).

Sisari

Šumska rovčica

Familija: *Soricidae*

Vrsta: *Sorex araneus*

Engleski naziv: *Common Shrew*

Naseljavaju Evropu, Rusiju,
Mongoliju, Kazahstan i Tursku.

Dužina tela 4-6 cm, dužina repa 3,2-4,6 cm, a težina 2,4-6,1 g. Životni vek do 2 godine. Aktivne su i tokom dana i tokom noći. Hrane se beskičmenjacima. Žive solitarno. Imaju dva okota godišnje, a u svakom bude 4-7 mладунaca.

Nastanjuju šume, pašnjake, stepе i živice, gde preferiraju hladna, vlažna i zasenjena mesta obrasla gustom vegetacijom. Mogu se naći do 2.500 m nadmorske visine.

Z; IUCN: LC;
Bern: II

Zbog svoje male veličine tela i brzog metabolizma, moraju stalno da se hrane, a količina hrane koju dnevno moraju da unesu u organizam prevazilazi njihovu težinu. Pored ovog predstavnika roda *Sorex*, na području NP „Đerdap“ je takođe prisutna i šumska rovčica (*Sorex minutus*).

Krtica

Familija: *Talpidae*

Vrsta: *Talpa europaea*

Engleski naziv: *European Mole*

Naseljavaju Evropu i Rusiju.

Dužina tela 11-16 cm, dužina repa 2-4 cm, a težina 70-130 g. Prosečni životni vek je oko 3 godine. Aktivne su i tokom dana i tokom noći. Hrane se člankovitim crvima i drugim zemljivođim beskičmenjacima. Žive solitarno. Pare se od februara do juna. Imaju jedan okot, sa 3-4 mладунца.

Nastanjuju livade, pašnjake, obradive površine, vrtove, parkove i listopadne šume. Retko se sreću u četinarskim šumama, kao i na suvim, kamenitim i stalno plavljenim staništima. Mogu se naći do 2.400 m nadmorske visine.

Z; IUCN: LC

Pljuvačka krtica sadrži toksine koji im omogućavaju da parališu plen.

Veliki potkovičar

Familija: *Rhinolophidae*

Vrsta: *Rhinolophus ferrumequinum*

Engleski naziv: Greater Horseshoe Bat

Naseljavaju južnu, zapadnu i centralnu Evropu, delove jugozapadne, južne i istočne Azije i severne Afrike.

Dužina tela 5,6-7,5 cm, dužina podlaktice 5,3-6,2 cm, težina 18-24 g. Mogu da žive do 30 godina. Aktivni su u sumrak i svitanje. Hrane se tvrdokrilcima, noćnim leptirima, u manjoj meri i drugim insektima. Tokom zime hiberniraju, uglavnom u mešovitim kolonijama. Pare se u kasno leto i proleće, a ženke rađaju jedno mladunče u periodu od kraja juna do kraja jula.

Nastanjuju šume, pašnjake, livade, živice i drvorede. Uglavnom se javljaju na nižim nadmorskim visinama, a u Mediteranu i do 1.500 m nadmorske visine. Kao letnja skloništa koriste pećine i rudnike, a u severnom delu areala i krovove i tavane. Zimska skloništa su isključivo u pećinama i rudnicima.

SZ; IUCN: LC;
Bern:II

Ovo je najveći evropski slepi miš. Na području NP „Đerdap“ se još mogu sresti i mali (*Rhinolophus hipposideros*), južni (*Rhinolophus euryale*), sredozemni (*Rhinolophus blasii*) i tamnooki potkovičar (*Rhinolophus mehelyi*).

Dugokrili ljljak

Familija: *Vespertilionidae*

Vrsta: *Miniopterus schreibersii*

Engleski naziv: *Schreiber's Long-fingered Bat*

Naseljavaju južni deo Evrope, jugozapadnu Aziju i severnu Afriku.

Dužina tela 4,8-6,3 cm, dužina podlaktice 4,2-4,8 cm, težina 8-17 g. Životni vek do 16 godina. Aktivni su u sumrak. Hrane se noćnim leptirima, a povremeno i dvokrilcima. Hiberniraju tokom zime. Kolonijalne su životinje. Pare se u jesen, a ženka rađa jedno mladunče u periodu od sredine juna do početka jula.

Nastanjuju šume, različita otvorena i poloutvorena prirodna i veštačka staništa i prigradska naselja. Skloništa formiraju u pećinama i rudnicima, ali se mogu naći i u tunelima, ruševinama i drugim objektima koje je napravio čovek.

SZ; IUCN: NT;
Bern II

Zimi formiraju velike mešovite kolonije. Primera radi, u Pirinejima je zabeležena zimska kolonija od čak 70.000 jedinki.

Sisari

Veverica

Familija: Sciuridae

Vrsta: *Sciurus vulgaris*

Engleski naziv: Eurasian Red Squirrel

Naseljavaju Evropu, istočnu, severnu, zapadnu i centralnu Aziju.

Dužina tela 20-22 cm, dužina repa 18 cm, težina 280-350 g. Životni vek je 4-6 godina. Aktivne su tokom dana. Hrane se semenkama, plodovima (žir, lešnik, orah), šišarkama, gljivama, korom drveta, a povremeno i mladim pticama i jajima. Žive solitarno. Pare se dva puta godišnje, tokom februara i marta i tokom juna i jula. Ženke mogu imati dva okota godišnje, a u okotu bude 3-4 mladunca.

Nastanjuju šume (kako četinarske, tako i mešovite i listopadne), parkove i bašte. Prisutne su kako u nizijama, tako i u zoni subalpskih šuma.

L; IUCN: LC;
Bern: III

Mužjaci pronalaze ženke uz pomoć mirisa koji one ispuštaju. Nema rituala udvaranja, već više mužjaka po nekoliko sati juri jednu ženu, ali se na kraju samo dominantni mužjak, obično najveći u grupi, pari sa njom.

Vodena voluharica

Familija: *Cricetidae*

Vrsta: *Arvicola amphibius* (*Arvicola terrestris*)

Engleski naziv: *European Water Vole*

Naseljavaju Evropu, istočnu, severnu, zapadnu i centralnu Aziju.

Dužina tela 14-22 cm, dužina repa 9-14 cm, težina 150-300 g. Životni vek oko 6 meseci. Aktivne su tokom dana. Hrane se travom, semenkama, korenjem, lukovicama, ali i insektima, mекућцима i sitnim ribama. Pare se od marta do oktobra, a ženke mogu imati 2-4 okota godišnje. U okotu bude 4-6 mладунaca.

Nastanjuju se pored potoka, reka, močvara i bara, kako u nizijama tako i na planinama.

Z; IUCN: LC.

Jazbine su im u obilku sistema kanala raspoređenih u nekoliko horizontalnih nivoa, a to im omogućava da se zaštite od eventualnog plavljenja. Jazbina obično ima jedan ulaz koji je iznad površine vode i nekoliko ulaza na suvom.

Sisari

Riđa voluharica

Familija: Cricetidae

Vrsta: *Myodes glareolus* (*Clethrionomys glareolus*)

Engleski naziv: Bank Vole

Naseljavaju Evropu,
severnu i jugozapadnu Aziju.

 Dužina tela 7-13,5 cm, dužina repa 3,5-6,5 cm, težina 12-35 g. Životni vek do 18 meseci. Aktivne su tokom dana i noći. Hrane se pupoljcima, listovima, voćem, semenkama, gljivama i beskičmenjacima. Pare se od aprila do oktobra. Imaju 4-5 okota godišnje, a u okotu bude 3-5 mладунaca.

Nastanjuju sve tipove šuma, ali preferiraju čistine obrasle gustom vegetacijom, obodne delove šuma, kao i obalsko područje šumskih reka i potoka. Mogu se sresti i po parkovima, u žbunju i živicama. Mogu se naći do 2.400 m nadmorske visine.

IUCN: LC.

Ženke se veoma zaštitnički ponašaju prema mlađuncima. Ukoliko neko mладунче napusti gnezdo i odluta, ženka će ga pronaći i vratiti u gnezdo.

Žutogrli miš

Familija: *Muridae*

Vrsta: *Apodemus flavicollis*

Engleski naziv: *Yellow-necked Field Mouse*

Naseljavaju Evropu
i Bliski Istok.

Dužina tela 9,5-12 cm, dužina repa 7,7-11,8 cm, težina 14-45 g. Životni vek oko godinu dana. Aktivni su tokom noći. Hrane se plodovima (žir, lešnik), pupoljcima, voćem, gljivama i beskičmenjacima. Pare se od aprila do oktobra, a ženke mogu imati 3-4 okota. U okotu bude do 8 mладунaca.

Primarno se javljaju u starim zrelim listopadnim šumama, ali su prisutni i u drugim listopadnim i četinarskim šumama i šibljacima. Mogu se naći do 1.850 m nadmorske visine.

IUCN: LC

Ukoliko su ulovljeni za rep, koža repa im otpada, omogućavajući im da pobegnu od neprijatelja. Koža se ne obnavlja, već taj deo repa odumire i otpadne. Na području NP „Đerdap“ se još može sresti i šumski miš (*Apodemus sylvaticus*).

Sisari

Šumski puh

Familija: *Gliridae*

Vrsta: *Dryomys nitedula*

Engleski naziv: *Forest Dormouse*

Naseljavaju srednji, južni i istočni deo Evrope, delove jugozapadne, centralne i istočne Azije.

Dužina tela 7,7-11 cm, dužina repa 6-9,5 cm, težina 17-32 g. Životni vek do 4 godine. Aktivni su tokom noći. Hrane se izdancima, zelenim delovima biljaka, voćem, orasima, semenkama, a mogu jesti i beskičmenjake i mладунце ptica. Hiberniraju tokom zime. U Evropi se pare od maja do avgusta, a ženka ima jedan okot sa 2-5 mладунaca.

Nastanjuju šume, šumo-stepe, kamenjare i mediteranske šibljake, od nizijskih oblasti do 2.300 m nadmorske visine.

SZ; IUCN: LC;
Bern: III

I mužjaci i ženke su sposobni da ispuštaju serije ultrazvukova, što ukazuje na verovatno postojanje komunikacije među jedinkama i socijano ponašanje. Ljudsko uho nije sposobno da registruje ove zvuke.

Pored šumskog puha, na području NP „Đerdap“ javljaju se još dve vrste puhova: obični pu (Glis glis) i pu lešnikar (*Muscardinus avellanarius*).

Vuk

Familija: *Canidae*

Vrsta: *Canis lupus*

Engleski naziv: *Gray Wolf*

šakal (*Canis aureus*)

Naseljavaju Evropu (osim Velike Britanije), Aziju i Severnu Ameriku.

Dužina tela 105-160 cm, dužina repa 35-60 cm, visina do 90 cm, težina 20-60 kg. Ženke su sitnije od mužjaka. Životni vek do 13 godina. Aktivni su uglavnom tokom noći, dok je tokom dana aktivnost manja. Hrane se divljim papkarima, zečevima, kao i drugim manjim kičmenjacima, bobicama, voćem, lešinama, kao i stokom. Žive u čoporima koji se obično sastoje od mužjaka, ženke i njihovih potomaka. Pare se od januara do marta. Ženke u periodu od marta do maja rađaju u proseku 3-8 mладунaca.

Nastanjuju prvenstveno velika šumska prostranstva, ali se kreću svuda gde ima dostupne hrane.

L; IUCN: LC;
Bern: II; CITES: II

Veoma su inteligentne životinje i vešti lovci, a lov u grupi im omogućava da savladaju plen koji je i do deset puta veći od njih.

Na području NP „Đerdap“ prisutan je i šakal (*Canis aureus*).

Sisari

Lisica

Familija: *Canidae*

Vrsta: *Vulpes vulpes*

Engleski naziv: *Red Fox*

Naseljavaju Evropu, Aziju
i severnu Afriku.

 Dužina tela 62-72 cm, dužina repa 40 cm, visina 30-40 cm, težina 5-7 kg. Životni vek oko 3 godine. Aktivne su u sumrak i noću, ali se mogu videti i tokom dana. Hrane se prvenstveno glodarima, ali i pticama, ribama, gušterima, insektima, semenkama, plodovima i voćem. Žive solitarno. Pare se krajem zime i početkom proleća, a ženke se kote između marta i maja. U okotu bude 4-5 mladunaca.

Nastanjuju sve tipove šumskih
i otvorenih staništa, kao i urbana
i ruralna područja.

L; IUCN: LC.

Potencijalni su prenosioci besnila, pa je u mnogim zemljama Evrope vakcinacija lisica postala praksa. Vakcine protiv besnila se ubacuju u loptice mesa koje im se ostavljaju blizu jazbine.

Medved

Familija: Ursidae

Vrsta: Ursus arctos

Engleski naziv: Brown Bear

 Naseljavaju Evropu (osim Velike Britanije i velikog dela zapadne i centralne Evrope), severnu i delove jugozapadne, južne i istočne Azije i Severnu Ameriku.

 Dužina tela 150-280 cm, dužina repa 6-12 cm, visina do 1,5 m, težina 120-400 kg. Ženke su sitnije od mužjaka. Životni vek 20-30 godina. Mogu se sresti i tokom dana, ali su uglavnom aktivni u ranim jutarnjim i večernjim satima. Hrane se voćem, bobicama, travom, korenjem, ribom i sisarima. Hiberniraju tokom zime. Mužjaci žive usamljeničkim životom, dok su ženke u porodičnoj grupi sa mladuncima. Pare se od maja do jula. U januaru ili početkom februara ženke rađaju 1-3 mladunca.

 Nastanjuju različita staništa, od tropskih do polarnih i od planinskih do ravničarskih područja.

 SZ; IUCN: LC;
Bern: II; CITES: II

 Ženke medveda rađaju i doje mladunce za vreme hibernacije. Energetski gubitak zbog dojenja je veliki, pa ženke u ovom periodu mogu da izgube i do 40% svoje težine. Ovo je vrsta koja nije stalno prisutna, ali se redovno sreće na teritoriji NP „Đerdap“.

Sisari

Vidra

Familija: *Mustelidae*

Vrsta: *Lutra lutra*

Engleski naziv: *Eurasian Otter*

Naseljavaju Evropu, veći deo Azije i severni deo Afrike.

Dužina tela 57-70 cm, dužina repa 35-40 cm, težina 7-10 kg. Životni vek oko 4 godine. Aktivne su u sumrak i tokom noći. Prvenstveno se hrane ribom, ali love i rakove, vodozemce, vodene insekte i ptice. Mužjaci su solitarne životinje, dok ženke formiraju porodične grupe sa mлад uncima. Pare se tokom cele godine, ali najčešće od februara do jula. Ženke imaju jedan okot godišnje i rade 1-4 mлад uncima.

Nastanjuju jezera, reke, potoke, močvare i plavne šume.

SZ; IUCN: NT,
Bern: II; CITES: I.

Vidre imaju brojne adaptacije na vodenim načinima života, uključujući plovne kožice na stopalima, vrlo gusto i kratko krzno, koje zadržava sloj vazduha kao toplotni izolator, i sposobnost da zatvore uši i nos dok su pod vodom.

Kuna belica

Familija: *Mustelidae*

Vrsta: *Martes foina*

Engleski naziv: *Stone Marten*

Naseljavaju Evropu (osim Skandinavije i Velike Britanije), delove jugozapadne, centralne i istočne Azije.

Dužina tela 40-60 cm, dužina repa 23-32 cm, težina 1-2,1 kg. Životni vek oko 3 godine. Aktivne su u sumrak i noću. Hrane se sitnim glodarima, rovčicama, malim pticama, a u jesen i voćem i bobicama. Solitarne su životinje. Pare se tokom juna i jula. Krajem marta i početkom aprila ženke rađaju 3-7 mladunaca.

Nastanjuju rubove šuma, otvorene kamenjare (ponekad i iznad šumske zone), naselja i gradske parkove.

L; IUCN: LC;
Bern: III

Kuna belica ima veliki značaj u disperziji semena biljaka u šumskim regionima.

Pored kune belice, područje NP „Đerdap“ naseljava i kuna zlatica (*Martes martes*).

Sisari

Jazavac

Familija: *Mustelidae*

Vrsta: *Meles meles*

Engleski naziv: *Eurasian Badger*

Naseljavaju Evropu, Iran, Irak, Izrael, Avganistan i Kinu.

 Dužina tela 60-90 cm, dužina repa 11-24 cm, visina 30-35 cm, težina 7-24 kg. Životni vek oko 6 godina. Aktivni su noću. Hrane se voćem, žirevima, lukovicama, žitaricama, beskičmenjacima (naročito kišnim glistama), gnezdima pčela i osa, jajima i sitnim sisarima. Socijalne su životinje i žive u grupama. Pare se od februara do maja, a mladunci se rađaju od sredine januara do sredine marta. U okotu bude 2-4 mladunca.

Nastanjuju šume i pašnjake prošarane šumarcima, žbunje, živice i njive, od nizijskih oblasti do subalpijske zone.

L; IUCN: LC;
Bern: III.

Razmnožavanje kod jazavca je specifično i uključuje fenomen označen kao „odložena implantacija“. Naime, jazavci mogu da se pare u bilo koje doba godine, ali embrioni počinju da rastu tokom zime, tako da se svi mladunci rađaju u isto doba godine.

Lasica

Familija: *Mustelidae*

Vrsta: *Mustela nivalis*

Engleski naziv: *Least Weasel*

Naseljavaju Evropu, Aziju, severnu Afriku i Severnu Ameriku.

Dužina tela 13-30 cm, dužina repa 3-10 cm, težina 30-160 g. Životni vek do 9 godina. Aktivne su i tokom dana i tokom noći. Hrane se pretežno glodarima, mada jedu i jaja ptica, guštare, žabe, ribe, crve i lešine. Solitarne su životinje. Pare se od aprila do jula, a mladi se rađaju od maja do avgusta. U okotu bude 4-6 mладунaca.

Nastanjuju šume, poljoprivredne površine, livade, živice, žbunje, rečne i jezerske obale, stepе i alpske livade, od nizijskih oblasti do 3.860 m nadmorske visine.

Z, IUCN: LC.

Nekada se verovalo da lasice imaju magične moći i da mogu da povrate svoje mладунце iz mrtvih. Takođe se verovalo da svoj plen hipnotišu plesom, ali izgleda da je ovakvo ponašanje posledica nelagodnosti uzrokovane unutrašnjim parazitima.

Sisari

Mrki tvor

Familija: *Mustelidae*

Vrsta: *Mustela putorius*

Engleski naziv: *European Polecat*

šareni tvor (*Vormela peregusna*)

Naseljavaju Evropu i deo severne Afrike (Maroko).

Dužina tela 31-48 cm, dužina repa 11-21 cm, težina 0,5-2 kg. Ženke su dosta sitnije od mužjaka. Životni vek 5-6 godina. Aktivni su u sumrak i noću. Hrane se pretežno glodarima i drugim manjim kičmenjacima, ali povremeno i beskičmenjacima i lešinama. Solitarne su životinje. Pare se od marta do juna, a mladi se rađaju tokom maja i početkom juna. U okotu bude 5-10 mладунaca. Solitarne su životinje.

Nastanjuju šume, rubove šuma, rečne doline, poljoprivredne površine, a zimi se javljaju i u blizini farmi i naselja.

Z; IUCN: LC

Tokom kopulacije mužjak prvo hvata ženku za vrat i vuče je napred-nazad dok ženka ne postane opuštena, pa se tek onda pari sa njom. Čulo vida im je slabo razvijeno, pa se oslanjaju na čulo mirisa kako bi pratili i uhvatili plen. Na području NP „Đerdap“ se može sresti i šareni tvor (*Vormela peregusna*).

Divlja mačka

Familija: *Felidae*

Vrsta: *Felis silvestris*

Engleski naziv: Wild Cat

Naseljavaju Evropu (osim severne Evrope), delove jugozapadne, centralne, istočne i južne Azije, severnu i supsaharsku Aziju.

Dužina tela 50-75 cm, dužina repa 20-35 cm, visina 30-40 cm, težina 3-8 kg. Životni vek oko 15 godina. Aktivne su isključivo noću. U ishrani dominiraju zečevi i glodari, a značajan plen su i ptice, žabe i insekti. Žive solitarno. Pare se tokom februara i marta, a ženke tokom aprila i maja rađaju 2-4 mladunca.

Nastanjuju listopadne šume.

L; IUCN: LC;
Bern: II; CITES: II

Kako bi mladunce naučila neophodnim veštinama lova, ženka donosi živ plen u jazbinu. Divlje mačke noću vide i do sedam puta bolje od čoveka.

Sisari

Ris

Familija: *Felidae*

Vrsta: *Lynx lynx*

Engleski naziv: *Eurasian Lynx*

Naseljavaju Evropu (osim Pirinejskog poluostrva i Velike Britanije) i veliki deo Azije.

Dužina tela 80-130 cm, dužina repa 16-23 cm, visina 60-75 cm, težina 15-29 kg. Ženke su sitnije od mužjaka. Životni vek do 17 godina. Aktivni su u bilo koje doba dana i noći, ali najčešće love u sumrak i svitanje. Odlični su lovci i isključivo su mesojedi. Hrane se sрнама, дивокозама, дивљим свињама, зећевима, жеђевима i različitim šumskim pticama. Solitarne su životinje. Pare se tokom marta, a tokom maja i juna ženke rađaju 2-3 mladunca.

Nastanjuju šumska staništa bogata papkarima.

SZ; IUCN: LC;
Bern: II; CITES: II

Veoma su vešti lovaci, sposobni da ulove 3 do 4 puta veći plen od sebe. Urin i izmet im služe kao markeri za obeležavanje teritorije i komunikaciju sa susedima.

Divlja svinja

Familija: *Suidae*

Vrsta: *Sus scrofa*

Engleski naziv: *Wild Boar*

Naseljavaju Evropu, Aziju
i severnu Afriku.

Dužina tela 120-200 cm, dužina repa 20-40 cm, visina 80-115 cm, težina 50-250 kg. Životni vek oko 10 godina. Hrane se prevashodno voćem, semenom, korenjem i krtolama, ali mogu da se hrane i insektima, gmizavcima i sitnim sisarima. Mužjaci žive solitarno, dok ženke formiraju porodične grupe sa mladuncima. Pare se od novembra do januara, a u periodu od marta do maja ženke rađaju 4-8 mladunaca.

Nastanjuju širok spektar staništa u umerenoj i tropskoj zoni. U Evropi se javljaju u listopadnim šumama (naročito hrastovim), ali se sreću i na otvorenim staništima kao što su stepi, mediteranski šibljaci i poljoprivredne površine. Rasprostranjene su do 2.400 m nadmorske visine.

L; IUCN: LC;
Bern: III

Imaju odlično razvijeno čulo mirisa i ukusa, ali im je vid slabo razvijen.

Sisari

Srna

Familija: *Cervidae*

Vrsta: *Capreolus capreolus*

Engleski naziv: European Roe Deer

Naseljavaju Evropu
i jugozapadnu Aziju.

 Dužina tela 90-135 cm, dužina repa 25-35 cm, visina 70-80 cm, težina 18-30 kg. Životni vek do 15 godina. Aktivne su i tokom dana i tokom noći, ali su pikovi aktivnosti u sumrak i svitanje. Hrane se travom, lišćem, mladim izdancima i bobicama. Žive solitarno ili u manjim grupama, koje se sastoje od mužjaka, 2-3 ženke i lanadi. Pare se tokom jula i avgusta. Tokom maja i juna srna radja 1-2 laneta.

Nastanjuju sve tipove šuma, pašnjake, obradive površine i prigradska naselja.

L; IUCN: LC;
Bern: III

 Iako se pare u avgustu, oplođena jajna ćelija će početi da se razvija tek krajem decembra ili početkom januara. Srna je jedini papkar koji ima odloženu implantaciju embriona, adaptaciju koja sprečava da do rađanja dođe tokom oštре zime.

Jelen

Familija: *Cervidae*

Vrsta: *Cervus elaphus*

Engleski naziv: *Red Deer*

Naseljavaju Evropu, delove jugozapadne, centralne, istočne i severne Azije, severne Afrike i Severne Amerike.

Dužina tela 170-260 cm, dužina repa 12-15 cm, visina 120-150, težina 100-250 kg. Ženke su sitnije od mužjaka. Životni vek oko 20 godina. Aktivni su i tokom dana i tokom noći, ali su najaktivniji u sumrak. Hrane se žbunastom vegetacijom, mladicama, žirom i travom. Ženke žive sa mладuncima, dok mužjaci žive u manjim krdima. Pare se tokom septembra i oktobra. Tokom maja i juna košuta rađa jedno mладунче.

Nastanjuju listopadne šume, brdska tresetišta, planinske šume, pašnjake i livade. Leti zalaze i u područja iznad zone planinskih šuma.

L; IUCN: LC;
Bern: III

Mužjaci prve prave rogove dobijaju u trećoj godini života. Rogovi mogu dostići dužinu do gotovo 2 m i težinu oko 8 kg. Rogovi se odbacuju svakog proleća, nakon čega se novi rogovi potpuno razviju do kraja septembra.

Sisari

Divokoza

Familija: *Bovidae*

Vrsta: *Rupicapra rupicapra*

Engleski naziv: *Northern Chamois*

Naseljavaju deo zapadne, centralne i jugoistočne Evrope i Malu Aziju.

 Dužina tela 90-130 cm, dužina repa 3-4 cm, visina 70-85 cm, težina 24-50 kg. Životni vek od 14 do 22 godine. Aktivne su tokom jutra i večeri. Hrane se travom, lišćem, mladicama, pupoljcima i glijivama. Ženke i mладunci žive u krdima od oko 15-30 jedinki, dok mužjaci žive solitarno. Pare se tokom novembra i decembra. Tokom maja i juna ženka rađa jedno, izuzetno dva mладунчeta.

Nastanjuju strma stenovita planinska područja, gde se javljaju na različitim tipovima staništa kao što su alpske livade, stenoviti grebeni, mešovite i listopadne šume.

L; IUCN: LC;
Bern: III

Divokoze su izuzetno brze; mogu da se kreću brzinom od 50 km/h po neravnom terenu, a mogu da skoče i gotovo 2 metara u visinu i do 6 metara u dužinu.

REGISTAR VRSTA

Ablepharus kitaibelii / kratkonogi gušter / Snake-eyed Skink	110
Acer campestre / klen / Field Maple	44
Acipenser ruthenus / kečiga / Sterlet	83
Agaricus silvicola / šumski šampinjon / Wood Mushroom	36
Allium ursinum / sremuš / Ramsons	66
Amanita caesarea / blagva / Caesar's Mushroom	38
Anas platyrhynchos / gluvara / Mallard	126
Apodemus flavicollis / žutogrlji miš / Yellow-necked Field Mouse	153
Aquila chrysaetos / suri orao / Golden Eagle	128
Ardea cinerea / siva čaplja / Grey Heron	118
Arvicola amphibius (Arvicola terrestris) / vodena voluharica / European Water Vole	151
Athene noctua / kukumavka / Little Owl	136
Boletus satanas / ludara / Devil's Bolete	39
Bombina bombina / crvenotrbi mukač / Red-bellied Toad	98
Bombina variegata / žutotrbi mukač / Yellow-bellied Toad	99
Botaurus stellaris / bukavac / Bittern	119
Bufo bufo / obična krastača / Common Toad	100
Buteo buteo / mišar / Buzzard	129
Calosoma sycophanta / lepotelka / Forest Caterpillar Hunter	74
Canis lupus / vuk / Gray Wolf	155
Cantharellus cibarius / lisičarka / Chanterelle	40
Capreolus capreolus / srna / European Roe Deer	166
Carassius carassius / karaš / Crucian Carp	85
Carpinus betulus / obični grab / Hornbeam	45
Celtis australis / koprivić / Hackberry	54
Centaurea cyanus / različak / Blue Poppy	68
Cerambyx cerdo / velika hrastova strižibuba / Great Capricorn Beetle	76
Cervus elaphus / jelen / Red Deer	167
Ciconia ciconia / bela roda / White Stork	124
Ciconia nigra / crna roda / Black Stork	125
Columba livia / divlji golub / Rock Dove	133
Coprinus comatus / velika gnojištarka / Shaggy Ink Cap	37
Coronella austriaca / smukulja / Smooth Snake	111
Corvus corax / gavran / Raven	142
Corylus colurna / mečja leska / Turkish Hazel	46
Cotinus coggygria / ruj / Young Fustic	55
Cygnus olor / labud grbac / Mute Swan	127
Daphne laureola / lovorolisni jeremičak / Spurge Laurel	60
Darevskia praticola / šumski gušter / Meadow Lizard	108

Delichon urbica / gradska lasta / House Martin	140
Dendrocopos major / veliki šaren detlić / Great Spotted Woodpecker	139
Dolichophis caspius / stepski smuk / Large Whip Snake	112
Dryomys nitedula / šumski puh / Forest Dormouse	154
Egretta alba / velika bela čaplja / Great White Egret	120
Egretta garzetta / mala bela čaplja / Little Egret	121
Emys orbicularis / barska kornjača / European Pond Terrapin	106
Erinaceus roumanicus / jež / Northern White-breasted Hedgehog	144
Fagus moesiaca / bukva / Beech	48
Falco peregrinus / sivi soko / Peregrine Falcon	131
Felis silvestris / divlja mačka / Wild Cat	163
Fraxinus ornus / crni jasen / Flowering Ash	50
Fulica atra / crna liska / Coot	132
Galium verum / ivanjko cveće / Lady's Bedstraw	67
Gryllus campestris / poljski popac / Field Cricket	73
Gymnocephalus baloni / balonov balavac / Balon's Ruffe	88
Haliaeetus albicilla / orao belorepan / White-tailed Eagle	130
Hyla arborea / kreketuša / Tree Frog	102
Ilex aquifolium / božikovina / European Holly	56
Iris pseudacorus / vodena perunika / Yellow Iris	61
Ixobrychus minutus / čapljica / Little Bittern	122
Juglans regia / orah / Walunt Tree	49
Laetiporus sulphureus / šumsko pile / Chicken of the Woods	42
Leucaspis delineatus / belica / Sun Bleak	86
Lilium martagon / zlatan / Martagon Lily	62
Lissotriton vulgaris / mali mrmoljak / Smooth Newt	94
Lucanus cervus / jelenak / Stag Beetle	75
Lutra lutra / vidra / Eurasian Otter	158
Lynx lynx / ris / Eurasian Lynx	164
Mantis religiosa / bogomoljka / European Mantis	72
Martes foina / kuna belica / Stone Marten	159
Meles meles / jazavac / Eurasian Badger	160
Miniopterus schreibersii / dugokrili ljiljak / Schreiber's Long-fingered Bat	149
Misgurnus fossilis / čikov / Weather Loach	84
Morchella esculenta / smrčak / Morel	41
Mustela nivalis / lasica / Least Weasel	161
Mustela putorius / mrki tvor / European Polecat	162
Myodes glareolus (Clethrionomys glareolus) / riđa voluharica / Bank Vole	152
Natrix natrix / belouška / Grass Snake	113
Natrix tessellata / ribarica / Dice Snake	114

Neomys fodiens / vodena rovčica / Eurasian Water Shrew	145
Nymphalis antiopa / kraljevski plašt / Camberwell Beauty	78
Orolus oriolus / zlatna vuga / Golden Oriole	141
Otus scops / čuk / Scops Owl	137
Papaver rhoeas / bulka / Common Poppy	69
Papilio machaon / lastin repak / Old World Swallowtail	79
Pelobates fuscus / obična češnjarka / Common Spadefoot	96
Pelobates syriacus / balkanska češnjarka / Eastern Spadefoot	97
Platalea leucorodia / kašikara / Spoonbill	123
Platanthera bifolia / vimenjak / Lesser Butterfly Orchid	63
Podarcis taurica / stepski gušter / Balkan Wall Lizard	109
Prunus mahaleb / rašeljka / Mahaleb Cherry	59
Pseudolepidaea viridis / zelena krastava žaba / Green Toad	101
Quercus cerris / cer / Turkey Oak	47
Rana dalmatina / šumska žaba / Agile Frog	103
Rhinolophus ferrumequinum / veliki potkovičar / Greater Horseshoe Bat	148
Rosalia alpina / alpska strižibuba / Rosalia Longicorn	77
Rupicapra rupicapra / divokoza / Northern Chamois	168
Ruscus hypoglossum / jezičasta veprina / Hadernblatt	57
Salamandra salamandra / šareni daždevnjak / Fire Salamander	92
Satureja kitaibelii / rtanjski čaj / Winter Savory	65
Sciurus vulgaris / veverica / Eurasian Red Squirrel	150
Sorbus torminalis / brekinja / Wild Service-tree	51
Sorex araneus / šumska rovčica / Common Shrew	146
Streptopelia turtur / grlica / Turtle Dove	134
Sus scrofa / divlja svinja / Wild Boar	165
Syringa vulgaris / jorgovan / Lilac	58
Talpa europaea / krtica / European Mole	147
Taxus baccata / tisa / Yew Tree	52
Telekia speciosa / crni oman / Large Yellow Ox-eye	64
Testudo hermanni / šumska kornjača / Hermann's Tortoise	107
Tilia cordata / sitnolisna lipa / Bast-small-leaved Lime	53
Tinca tinca / linjak / Tench	87
Triturus cristatus / veliki mrmoljak / Great Crested Newt	93
Triturus dobrogicus / podunavski mrmoljak / Danube Crested Newt	95
Tyto alba / kukuvija / Barn Owl	135
Upupa epops / pupavac / Hoopoe	138
Ursus arctos / medved / Brown Bear	157
Vipera ammodytes / poskok / Nose-horned Viper	115
Vulpes vulpes / lisica / Red Fox	156
Zingel streber / mali vretenar / Streber	89
Zingel zingel / veliki vretenar / Zingel	90

REČNIK STRUČNIH POJMOVA

Alohtonija vrsta - vrsta koja se može naći u područjima koja su izvan njenog prirodnog areala, a gde je dospela kao posledica slučajnog ili namernog unošenja od strane čoveka;

Areal - geografski prostor koji jedna vrsta nastanjuje;

Autohtonija vrsta – vrsta koja prirodno naseljava područje na kojem se nalazi, bez ljudske intervencije;

Bentosni organizmi - sesilni ili slabo pokretni organizmi koji žive na dnu vodenih basena;

Biodiverzitet (biološka raznovrsnost) - sveukupnost gena, vrsta i ekosistema na Zemlji ili nekom jasno određenom području;

Biotop - prirodno stanište koje naseljavaju populacije organizama prilagođene specifičnim uslovima sredine, koje određuju egzistenciju životnih zajednica;

Biocenoza (životna zajednica) - skup populacija, odnosno organskih vrsta koje naseljavaju određeni životni prostor (biotop);

Centar diverziteta – područje koje karakteriše veliko bogatstvo u pogledu broja vrsta;

Centri florističkog bogatstva i raznovrsnosti - područja na Zemlji u kojima je prisutan najveći apsolutni broj vrsta biljaka, kao i najveći broj vrsta po jedinici površine. Osnovni kriterijumi za proglašenje centra florističkog diverziteta jesu brojnost vrsta i veliki broj endemičnih vrsta;

Crvene knjige - specijalizovane publikacije sa naučnim podacima o ugroženim taksonima, koje predstavljaju osnovu za preduzimanje mera i pravljenje programa njihove zaštite i zaštite njihovih staništa;

Crvena lista - spisak ugroženih divljih vrsta raspoređenih po kategorijama ugroženosti;

Degradirana sredina - izmenjena i kultivisana sredina čiji su biodiverzitet, geodiverzitet i/ili predeoni diverzitet, produktivnost i kvalitet/vrednost suštinski umanjeni;

Depopulacija - pad brojnosti stanovnika na određenoj teritoriji tokom određenog vremena;

Ekologija - nauka koja izučava uzajamne odnose živih bića, kao i odnose živih bića i okolne nežive sredine;

Ekološka niša – deo prostora u kome vrsta postiže maksimalnu uspešnost (u smislu brojnosti), u skladu sa unutrašnjim i fiziološkim ograničenjima;

Ekosistem - strukturno, funkcionalno i dinamički složen i jedinstven ekološki sistem u kome se međusobno prožimaju uticaji biotopa i biocenoze;

Ekspozicija terena – položaj oblika reljefa u odnosu na strane sveta;

Endemit (endemična vrsta/podvrsta) - takson čije je rasprostranjenje ograničeno na određeno jasno definisano geografsko područje (određeno stanište, region ili teritoriju određene države), van koga nije prisutan;

Endotermni organizmi – organizmi koji regulišu temperaturu sopstvenog tela na račun unutrašnje toplotne produkcije;

Estivacija (letnji san) - stanje vrlo usporenog metabolizma kod nekih vrsta životinja tokom letnje sušne sezone, kako bi se omogućilo preživljavanje nepovoljnih uslova suše;

Fauna - skup svih vrsta životinja određenog područja (ili čitave Zemlje) uređen po sistematskom, tj. filogenetskom (srodničkom) principu;

Fitoplankton – mikroskopski fotosintetski organizmi koji plutaju u slanim i slatkim vodama;

Flora - skup svih biljnih vrsta određenog područja (ili čitave Zemlje) uređen po sistematskom, tj. filogenetskom (srodničkom) principu;

Florističko bogatstvo - absolutni ili ukupan broj biljnih taksona određene teritorije;

Fungia - skup svih vrsta gljiva određenog područja (ili čitave Zemlje) uređen po sistematskom, tj. filogenetskom (srodničkom) principu;

Hibernacija (zimski san) – stanje vrlo usporenog metabolizma i niske telesne temperature životinja tokom zime, kako bi se omogućilo preživljavanje nepovoljnih uslova;

Hortikultura – metoda uzgajanja i oplemenjivanja komercijalnih vrsta biljaka u cilju poboljšanja prinosa, hranljive vrednosti biljke, otpornosti na štetočine, bolesti itd.;

Introdukcija - namerno ili nenamerno unošenje vrste na teritoriju i u ekosisteme u kojima do tada nije živila;

Kopulacija – polni odnos između seksualnih partnera sa unutrašnjom oplodnjom;

Lutka – jedan od stadijuma u životnom ciklusu insekata;

Makromicete – gljive koje imaju krupna, golim okom vidljiva i prepoznatljiva sporonosna tela;

Metamorfoza – promena oblika organizma pri prelasku iz larvalnog u adultni oblik;

Migratorna vrsta/podvrsta (u kontekstu Bonske konvencije) - takson kod koga znatni deo celokupne populacije, ili bilo kog geografski izdvojenog dela populacije, ciklično i predvidljivo prelazi jednu ili više nacionalnih državnih granica;

Mikromicete – gljive koje imaju veoma sitna sporonosna tela čija se struktura vidi pod snažnom lupom ili mikroskopom;

Nacionalni park - zaštićeno područje sa prirodnim ekosistemima visoke vrednosti u pogledu očuvanosti, složenosti građe i biogeografskih obeležja, sa raznovrsnim oblicima izvorne flore i faune, reprezentativnim fizičko-geografskim objektima i pojавama i kulturno-istorijskim vrednostima, koje predstavlja izuzetnu prirodnu celinu od nacionalnog značaja;

Nimfa – nezreli stadijum u razvoju koji se javlja kod insekata sa nepotpunom metamorfozom;

Polni dimorfizam – telesne razlike u boji, veličini i izgledu tela mužjaka i ženki iste vrste;

Populacija - prostorno i vremenski integrisana grupa jedinki iste vrste koja raspolaže zajedničkim skupom naslednih faktora, naseljava određeni prostor, pripada određenom ekosistemu, a u okviru koje su jedinke međusobno povezane prvenstveno odnosima reprodukcije;

Prirodna bogatstva (prirodne vrednosti životne sredine) - zemljište, vode, šume, vazduh, biljni i životinjski svet, mineralni resursi i drugo;

Recentna vrsta – vrsta koja živi u današnje vreme, odnosno vrsta koja živi u geološkoj sadašnjosti;

Refugijum – zbegovi, skloništa, utočišta ili specifična staništa, u kojima je neki takson ili zajednica uspela da preživi za nju nepovoljne geoklimatske faze;

Relikt - takson ili zajednica koja predstavlja ostatak nekadašnje vrlo stare flore, faune ili ekosistema, čije je današnje rasprostranjenje ili vezanost za određena staništa i kompleksne ekoloških uslova uže nego što je to bilo u ranijim geoklimatskim fazama;

Saprobi – organizam koji se hrani organskim, mrtvim ostacima tela ili delova tela drugih organizama;

Sedentarna vrsta – nepokretna ili ograničeno pokretna vrsta koja živi pričvršćena za određenu podlogu;

Simbioza – vid interakcije između organizama koji obezbeđuje korist svim učesnicima te interakcije;

Sinantropne vrste – vrste koje napuštaju svoja prirodna staništa i prate čoveka u cilju jednostavnijeg prehranjivanja i lakšeg opstanka;

Solitarna vrsta – vrsta koju karakteriše usamljenički način života, odnosno čiji pripadnici ne žive u grupi sa drugim jedinkama iste vrste;

Stratigrafija ili istorijska geologija – nauka koja proučava razvoj Zemljine kore i sve uzastopne promene kroz koje je Zemlja prošla od svog obrazovanja, postanak i razviće kontinenata i okeana, istoriju formiranja sedimentnih stena, kao i promene koje su pretrpele fauna i flora od postanka do danas;

Takson - grupa srodnih organizama koje po stepenu srodstva možemo klasifikovati u taksonomske kategorije (vrste, robove, familije, redove, klase, razdele, carstva, itd.);

Vaskularne biljke – više biljke koje imaju diferencirane provodne organe;

Vegetacija ili biljni pokrivač - sveukupnost biljnih zajednica određenog područja u kojoj su biljne vrste povezane ekološkim (fitocenološkim) odnosima;

Vrsta - grupa prirodnih jedinki, odnosno populacija, u okviru kojih se jedinke međusobno slobodno ukrštaju i daju plodno potomstvo, a reproduktivno su izolovane od drugih grupa jedinki;

Zooplankton – mikroskopski beskičmenjaci koji plutaju u slatkim i slanim vodama;

Životna sredina - prirodne i radom stvorene vrednosti i ukupan prostor u kome čovek živi i u kome su smeštena naselja, dobra u opštoj upotrebi, industrijski i drugi objekti;

LITERATURA

- Bionet škola. Dostupno na: www.bionet-skola.com/w/Ribe
- BirdLife International. Dostupno na: www.birdlife.org
- Cramp, S. and Simmons, K.E.L., (1977): The birds of Western Palearctic. Oxford London – New York;
- Dahlberg, A. and Croneborg, H. (2003): 33 threatened fungi in Europe. Swedish EPA & ECCF, Uppsala. Dostupno na: www.artdata.slu.se/Bern_Fungi/ECCF%2033_T-PVS%20%282001%29%2034%20rev_low%20resolution_p%201-14.pdf
- Društvo gljivara Bujštine. Dostupno na: www.boletus.hr
- Encyclopedia of Life. Dostupno na: www.eol.org
- Fish Base – A Global Information System on Fishes. Dostupno na: www.fishbase.org
- Freyhof, J. and Kottelat, M. (2007): Handbook of European freshwater fishes. Kottelat, Cornol, Switzerland and Freyhof, Berlin, Germany;
- Huffman, D. M., Tiffany, L. H., Knaphus, G. and Healy, R. A. (2008): Mushrooms and Other Fungi of the Midcontinental United States;
- Hutchins, M., Evans A.V., Garrison R.W. and Schlager N. (eds) (2004): Grzimek's Animal Life Encyclopedia, 2nd edition. Volume 3, Insects. MI: Gale Group, Farmington Hills;
- Ilić, N. (2005): Stržibube Srbije (Coleoptera, Cerambicidae) - Faunistički pregled. Beograd;
- Images on Life on Earth. Dostupno na: www.arkive.org/mammals
- IUCN Red List of Threatened Species. Dostupno na: www.iucnredlist.org
- Jakšić, P. (2003): Crvena knjiga dnevnih leptira Srbije. Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd;
- Josifović, M. (ed.) (1970-1977): Flora SR Srbije 1-9. Srpska akademija nauke i umetnosti, Beograd;
- Jovanović, B. (1967): Dendrologija sa osnovama fitocenologije. Naučna knjiga, Beograd;
- Lenhardt, M., Markovic, G., Hegedis, A., Maletin, S., Cirkovic, M. and Markovic, Z. (2011): Non-native and translocated fish species in Serbia and their impact on the native ichthyofauna. Reviews in Fish Biology and Fisheries 21, 407-421;
- Matvejev, S. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva. Beograd;

- Macura, B. i Jelić, I. (Ur.) (u pripremi): NACIONALNI PARK „ĐERDAP“ - vrednosti, lepota prirode i zaštita. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd;
- Natural History Museum. Dostupno na: www.nhm.ac.uk
- Petrić, I. (2004): Zoo vodič. Ekološko društvo „Endemit“, Beograd;
- Polese, J.M. (2005): The Pocket guide to Mushrooms. Slovakia;
- Puzović, S. (2000): Atlas ptica grabljivica Srbije. Zavod za zaštitu prirode Srbije. Beograd;
- Roger's Mushrooms. Dostupno na: www.rogersmushrooms.com
- Sarić, M. (ed.) (1997): Vegetacija Srbije II. Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje prirodno-matematičkih nauka, Beograd;
- Simonović, P. (2006): Ribe Srbije. NNK International, Beograd;
- Tasić, S., Šivikin, K. i Menković, N. (2009): Vodič kroz svet lekovitog bilja. Alexandria, Beograd;
- Tomović, G. (2007): Fitogeografska pripadnost, distribucija i centri diverziteta balkanske endemične flore u Srbiji. Doktorska disertacija (manuscript): 1-532. Univerzitet u Beogradu, Biološki fakultet, Beograd.
- The Beetle Fauna of Germany. Dostupno na: www.kerbtier.de
- The U.S. Geological Survey (USGS). Dostupno na: <http://fl.biology.usgs.gov>
- Vrhovec, B. (2011): Gljive u Hrvatskoj. Mozaik knjiga, Zagreb;
- Šilić, Č. (1990): Atlas drveća i grmlja. IP „Svetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.
- www.npdjerdap.org

O Ekološkom društvu **ENDEMiT**

Ekološko društvo „Endemit“ je nevladina, neprofitna, nepolitička, nezavisna organizacija koja za cilj ima unapređivanje stanja životne sredine, očuvanje biodiverziteta i uvođenje koncepta održivog razvoja u sve sektore društva.

„Endemit“ je osnovan u martu 2000. godine od strane studenata Biološkog fakulteta u Beogradu. Ciljeve ostvarujemo realizacijom različitih aktivnosti, koje uključuju istraživanja, edukaciju i informisanje javnosti o ekološki relevantnim temama, saradnju i umrežavanje sa drugim NVO iz zemlje i inostranstva.

Do sada smo uspešno realizovali niz projekata, od kojih izdvajamo organizaciju letnjih ekoloških kampova na teritoriji NP „Đerdap“ u periodu 2001-2005. godine, kao prve korake koji su svakako obeležili naš rad i odredili put koji nas je vodio ka izdavanju ove publikacije koju s ponosom objavljujemo...

www.endemit.org.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

574.1(497.11-751.2/.3)
908(497.11-751.2/.3)

VODIĆ kroz biološku i kulturnu raznovrsnost Nacionalnog
parka Đerdap / [urednici i autori Bojan Stanisavljević, Nada
Ćosić, Ivana Jelić ; fotografije Bojana Petrić ... et al.]. - Beograd
: Ekološko društvo Endemit, 2012 (Novi Beograd : Sapient
graphics). - 180 str. : ilustr. ; 25 cm

ISBN 978-86-88465-02-1

COBISS.SR-ID 191874828

Kingdom of the Netherlands

ENDEMiT

www.endemit.org.rs